

1920, Anul 1, No. 1

ANALELE DOBROGEI

REVISTA SOCIETĂȚII CULTURALE DOBROGENE

Sumarul:

- I. N. Roman*: Către cititori.
C Brătescu: Dobrogea în sec. XII: Bercean, Patriarhon.
Ing. E. B. Lazarovici: Construcția și exploatarea portului Constanța.
Rozmarin: Rugăciune.
I. Bentoiu: Nu mai pânge.
I. Bentoiu: Idilă din munți (trad. din H. Heine).
D. Protopopescu: Băjenarii,
G. Duma: Vorbește Tomis.
B.: Reverie antică.
Rozmarin: Un glas iubit.
I. N. Roman: Proiecte, cuvinte și gesturi bu'gărești.
Folklor Dobrogean.
I. Dumitrescu: Însemnări despre Tătarii din Pervelia.
C. B.: Extrase din Dimitrie Cantemir.
RECENZII: *Ing. G. Stoenescu*, *The Roumanians and their Lands*.

CONSTANȚA

Tipografia „DACIA”, Strada G-ral Lahovari, No. 1

1920

CĂTRE CETITORI

Un grup de intelectuali din Constanța — profesori, magistrați, avocați, ingineri, medici, etc., — a hotărât înființarea unei Societăți numită „SOCIETATEA CULTURALA DOBROGEANA“, pentru a promova studiul științific al trecutului și prezentului Dobrogei, răspândind în cercuri cât mai largi aceste cunoștințe prin ajutorul unei reviste, prin organizarea de conferințe, șezători și excursiuni, prin înființarea de biblioteci și prin fondarea unui muzeu regional dobrogean.

Necesitatea unei asemenea Societăți era de mult simțită. Trecutul istoric, atât de bogat, al provinciei noastre, cu toate neprețuitele lui vestigii; așezarea ei între cursul inferior al Dunării și Marea Neagră, cu tot interesul ce însălișea și pentru dezvoltarea noastră economică și pentru stăpânirea gurilor marelui fluviu; pământul ei chiar, de o deosebită alcătuire, cu fauna și flora lui deosebită: în sfârșit, varietatea de origină a locuitorilor ei, cu credințele, obiceiurile, portul, năzuințele și manifestările lor intelectuale, oferă, într'adevăr, cercetătorilor, în toate direcțiunile, — istoricului și arheologului, geografului și geologului, economistului și sociologului, omului politic și literatului, — câmp vast de rodnică activitate și material prețios de studiu. Si dacă munca omului înrăurește mediul înconjurător, care poate și o Societate constituibilă, apoi sigur și acest mediu poate ajunge să fie un factor hotărător pentru activitatea individuală, când poate să stimuleze și să-i puie la îndemnă mijlocul de a se manifesta.

Din programul ce ne-am propus, îndeplinim astăzi primul punct: Revista. Ea va apărea, deocamdată trimestrial, sub titlul „ANALELE DOBROGEI“ și sub

direcțiunea d-lui profesor Consl. Brătescu, membru corespondent al Academiei Române, a căruia activitate în tot ce se referă la Dobrogea e în deosebite cunosculă și al cărui nume singur e o bună chezășie de competență și metodă științifică.

O altă revistă, în unele privințe asemănătoare, la care au scris mulți din colaboratorii noștri, a apărut acum câțiva ani la București sub titlul „Arhiva Dobrogei” condusă la început de d-l profesor Consl. Moisil iar mai târziu împreună cu d-l profesor Consl. Brătescu, și a adus remarcabile servicii cauzei ce noi însăși ne propunem a servi. Facem această lăudabilă și recunoșcătoare mențiune, cu îndoială observațiune că poate ar fi fost de dorit să se ajungă la gruparea tuturor forțelor care merg și lucrează în aceeași direcție, dar că Societatea noastră, fără a voi să alingă vre-un drept ori vre-o suscepțibilitate, a cresut că e nevoie ca revista ei să apară în chiar metropola Dobrogei, cu program de activitate largit, care să îmbrățișeze, pe lângă comoara scumpă a cunoștiințelor despre trecut, și însuși prezentul, actualitatea vie, cu nesfârșita ei varietate de probleme și curente.

Condițiunile grele de imprimare în momentele de sătă vor scuza, măcar în parte, imperfecțiunile cu care „ANALELE DOBROGEI” se prezintă. Societatea noastră va face însă toate sacrificiile, ca să aducă, treptat, îmbunătățirile necesare, cu speranța că nu-i va lipsi concursul moral și sprijinul material al tuturor celor în măsură de a aprecia munca ce începem în asemenea împrejurări și cu asemenea sentimente.

IOAN N. ROMAN

DOBROGEA IN SEC. XII: BERGEAN, PARISTRION

(PAGINI DE GEOGRAFIE MEDIEVALĂ)

— —

Bergean..

Iată un nume în jurul căruia până astăzi nu s'a făcut lumină. Despre el, la prima vedere, n'am putea spune cu siguranță dacă într'adevăr a fost întrebunțat de populația Dobrogeii în sec. XII d. Cr., ori de vre un neam strein în afară de Arabi; sau dacă nu e mai curând o disformare a numelui adevărat, ba poate chiar și un rezultat al ignoranței. *In acceptiunea sa mai restrânsa, indicând numai Dobrogea și Deliormanul, îl găsim la un singur scriitor și anume la geograful arab Edrisi din sec. XII (circa 1100—1164).*

Citind paginile de geografie ale acestui învățător medieval de la curtea regelui Rôger I al Siciliei care, în dragostea sa pentru știință, puse între altele să i se construiască și o hartă a lumii pe o placă de argint,—chiar dacă pentru moment nu vom ajunge la nici o concluzie cu privire la ciudatul nume de Bergean, totuși, din știrile sale vom desprinde cel puțin o constatare de mare preț care, corroborată cu alte mărturii aproape contemporane și cu cercetările moderne, să ne puie în măsură a ști ceva în plus despre *densitatea populației Dobrogei și despre activitatea ei comercială în sec. XII d. Cr.*

Edrisi și-a terminat opera în Ianuarie 1154. Geo-

grafia sa, — o chorografie — fu tradusă după mai multe manuscrise arabe și latine¹⁾ de P. Amedée Jaubert și tipărită în limba franceză la Paris în 1840. Din cele 69 hărți alăturate la text în manuscrisul Asselin, traducătorul reproduce, ca specime, numai trei. E de remarcat că în aceste hărți apar și localități ce nu sunt menționate în textul lui Edrisi.

Asupra împrejurărilor în care a apărut această operă, iată ce scrie în prefață arabul nostru :

„...acest prinț (Roger I), grație interesului ce-l purta studiilor nobile și curioase, s-a ocupat de *statistica* întinselor sale state. El a voit să cunoască precis nu numai hotarele lor, drumurile de uscat și de apă, climele în care se aflau, mările ce le scăldau coastele, canalele și fluviile ce le udau, — dar și să adauge la aceasta și cunoștința tuturor țărilor de pe fața pământului, care fu împărțită în 7 clime, intemeindu-se pe autoritatea scriitorilor ce s-au ocupat cu geografia și cari au avut grija să precizeze întinderea, sub-diviziunile și dependințele fiecărui climat. Pentru aceasta el consultă numeroase *opere*²⁾. Insă, în loc de a găsi în ele indicații clare, precise și amănunte, el nu întâmpină de cât întunecimi și prilej de

1) În total, patru manuscrise :

a) Unul, descoperit în biblioteca regală franceză, e o copie din anul 744 al Hlegirei (1344) făcută în orașul Almeria de catre Mohamed fiul lui Abdallah, fiul lui Abd-el-Motalleb.

b) Manuscrisul din colecția Asselin. Pare a fi fost copiat în Egipt sau Siria și e mai îngrijit ca cel precedent.

Hărțile ce-l însoțesc sunt grosolane. Conține și unele indicații de longitudine ale locurilor.

c) Un text arab, tipărit la Roma în 1592.

d) O versiune latină publicată la Paris în 1619 de Gabriel Sionitul și Ioan Hersonitul sub titlul de «Geografia Nubiensis, id est accuratissima totius orbis, in septem climata divisi descriptio».

2) Cartea minunilor a lui Mas 'udi : cartea lui Abu-Nasser Said-el-Djhiani ; cartea lui Abu'l-Casem Abdallah-ben-Khordadbeh ; cartea lui Ahmed ben-el A'dri ; cartea lui Abu'l-Casem Mohamed el-Haukali el-Baghdadi ; cartea lui Djanak' ben-Khacan el-Kimaki ; cartea lui Musa-ben-Gasem el-Cardi ; cartea lui Ahmet ben Ia'cub, nuntit și Iacfuri ; cartea astronomului Is'hak ben-el-Hasan ; cartea lui Kedamah el-Bassri ; cartea lui Ptolemeu Claudius și cartea lui Eresios din Antiochia. Iată izvoarele lui Roger și ale lui Edrisi, izvoare arabe și grecești.

indoială. De aceea el chemă pe lângă sine *specialiști* în această materie și le puse întrebări, asupra căror discută cu ei; dar nu scoase mai multă lumină. Văzând acestea, el se hotără să caute în țările sale călători instruiți; și chemă în față să și-i întrebă cu ajutorul tălmachilor, fie pe toși la olaliă, fie separat. Ori de câte ori aceștia cădeau de acord și mărturia lor era unanim aceeași, faptul era admis și socotit ca sigur. În caz contrar, afirmarea lor era înălțitată și neglijată.

De această lucrare s'a ocupat peste 15 ani, fără răgaz, examinând el însuși toate chestiunile geografice, căutând adevarul și verificând exactitatea faptelor, numai ca să obție cunoștințele complete pe care le doria.

Apoi el voia să stie positiv longitudinele și latitudinele locurilor, distanțele dintre localitățile asupra cărora sus numitele persoane căzuseră de acord. Pentru aceasta el porunci să se pregătiască o planșe de desemn. Cu ajutorul unui compas de fier el aşeză punctele indicate în lucrările consultate, asupra cărora se fixase după mărturiile autorilor și a căror exactitate o probase prin confruntarea generală. În fine, el ordonă să se loarne în argint curat și fără aliaj o planisferă de o mărime enormă și în greutate de 150 livre romane, fiecare livră cîntărind 112 drahme. Pe urmă, cu ajutorul unor meșteri dibaci, el gravă configurația celor 7 clime cu toate țările, coastele vecine sau îndepărtate ale mărilor, cu golurile și cursurile de ape; însemnă apoi țările pustii și țările cultivate; distanțele dintre ele pe drumurile umblate, fie în mile, fie în alte măuri cunoscute; însemnă porturile, punând în vedere meșterilor să respecte scrupulos modelul desenat pe hartă, fără a se îndepărta cătuși de puțin dela conturul tras pe ea.

Pentru înțelegerea acestei planisfere, el puse să se scrie o carte, cuprinzând descrierea completă a orașelor și țărilor, natura culturilor și a așezărilor omenești, întinderea mărilor, munților, fuiilor, capurilor și adâncimile. Această carte trebuia să mai trateze despre felur le de cereale, fructe și alte plante pe care le rodește ficele țară; despre însușirile acestor plante; despre artele și

meșteșugurile în care excelează locuitorii, despre comerțul lor de export și import; despre curiozitățile și celebritățile din cele 7 climate; despre starea populațiunilor, moravurile, obiceiurile, religiile, îmbrăcământea și graiul lor.

Eu (Edrisi) am dat acestei opere titlul de „*Desfătarea omului doritor de a cunoaște lemeinic diseritele ținuturi ale lunii.*“ Această carte s'a terminat în ultimile zile ale lunei. „Chewâl“ în anul 548 al Hegirei (jumătatea lui Ianuarie 1154 d. Cr.).

Iată autorii, iată mijloacele lor de informație; să trecem acum la operă.

Și mai întâi, care e valoarea operei lui Edrisi.

Pentru înlesnirea descrierii sale, am văzut că arabul nostru împarte lumea în climate și secțiuni. Dar împărțirea sa pentru noi, cu progresele realizate în geografie, n'are nici o valoare științifică. Așa s-ex. în climatul VII el pune Anglia, Polonia de nord, Danemarca, Suedia, Norvegia, Rusia, Cumania nordică, Cumania interioară, Bulgaria de la Volga, țara Bașchirilor și Pecenegilor, oceanul tenebros etc. O mai mare confuzie în gruparea țărilor cu clime așa de felurite sub un singur climat, nici că se poate. Nu e mai puțin adevărat că și noțiunea de climat are la geograful arab un sens ceva mai deosebit ca la noi.

Opera lui Edrisi pierde și mai mult în ochii noștri când o cercetăm în amănunte. Ea are contraziceri și confuziuni regretabile. Vorbind s-ex. de Polonia, citează în această țară, ca râuri principale, Butent (Mureșul) și Tisa, despre care spune că *isvorăsc din munții ce despart Polonia de Rusia și curgând spre apus, se unesc spre a se vîrsa în Dunăre la vest de Caworz (Carloviț)¹⁾*. Și nu mai departe de cât zece pagini în urmă²⁾ afirmă că cea mai mare parte a Ungariei este udată de Butent și Tisa, care-și au izvoarele în munții Kard (Carpați) ce despart Ungaria de Polonia și de țara Madjus (a păgânilor Cumani).

¹⁾ P. A. Jaubert: Geografie d'Edrisi. climatul VI. secf. 4 pag 389—390.

²⁾ Idein pag. 379—380.

Edrisi nu cunoaște, în unele cazuri nici granițele precise ale statelor și scapă afirmați surprinzătoare cu privire la caracterul vegetal al unor regiuni. După dânsul Polonia sec. XII este o „țară a științei și a savanților greci“. În ea cresc „viță de vie și măslinul“ (?!).

În sfârșit toponimia, în marea majoritate a cazurilor este desfigurată. În ortografia arabă un mare rol îl joacă punctele diacritice. Deplasarea, suprimarea, sau adăugarea unor asemenea puncte provoacă alterări ale numelor proprii; dacă se pune s-ex. un punct peste semnul care arată litera z, iese un r!; peste dj, un h! etc. Uneori se introduc chiar sunete nouă, se adaugă sau se trunchiază silabele, se schimbă vocalele și consoanele, ceeace face ca la fie ce transcriere a manuscrisului original de către copiști ignoranți în cele geografice, numele proprii să se desigureze încontinuu. Iar traducerea franceză a geografiei lui Edrisi s'a făcut după reproduceri târzii ale unor asemenea copiști. Dacă mai adăugăm la aceasta și incapacitatea urechii arabe de a prinde și a spiritului arab de a reda exact fonetismul numelor topice streine, precum și ignoranța, fatală pe acele vremuri, a scriitorilor în ceea-ce privește țările mai depărtate, atunci ne putem da seama la ce grea încercare este pusă răbdarea aceluia care ar urmări identificarea toponimiei din geografia lui Edrisi.

Greutatea sporește și prin indicația falșe, sau în diferite unități de măsură—mile, parasange, zile de drum—a distanțelor dintre locuri și uneori și prin orientarea lor greșită: autorul te îndreaptă s-ex. spre nord, sau vest, când de fapt trebuie să mergi spre sud, sau est. Adesea o localitate nu poate fi găsită pe hartă în unul sau același punct, dacă urmărim distanțele orașelor pe o cale, sau pe altă cale; căci Edrisi nu întrebuițează nici longitudini, nici latitudini, ca alți compatrioți ai săi, precum e un Cazwini, sau Albu'l-feda și nici nu dispune de obsrvări astronomice, ceeace ar înlesni atât de mult localizarea și identificarea numelor topice. *Izvadrele sale de informație au fost, după cum se vede în prefața reproducă mai sus, aproape numai relațiunile căpătate dela călători și negustori, căci Sicilia acestui secol era un centru însemnat*

de concentrare a multor drumuri comerciale. Negustorul însă prin natura ocupațiilor sale, nu-și poate forma, mai ales în evul mediu, o convingere clară, energetică și organizată asupra țărilor și locurilor. Orientarea, distanțele, localizarea precisă și toponimia exactă sunt lucruri care pentru el, căd pe al doilea plan, și fiecare dintre ei își întinde sfera afacerilor, mai mult într-o anume direcție, pe anumite linii de circulație, spre anumite târguri.

Singurul mijloc, prin urmare, de a face mai multă lumină într-un text cu atâtea întunecimi, ar fi să refacem chorografia țărilor în evul mediu după cropici și alte izvoare și apoi să urinărim localitățile pomeneite de Edisi dealungul drumurilor comerciale. Aceasta este însă o muncă uriașă, ce nu răsplătește în deajuns. Ar însemna să macini un munte întreg de piatră pentru câteva firicele de aur. Mai ales în ceeace privește Dobrogea, cronicile bizantine din această epocă nu sunt tocmai bogate în știri, iar alte izvoare ori nu sunt, ori nu dau mai nimic.

Pomenește *Annia Comnena* pe la sfârșitul sec. XI de părțile Dunărene, spunând că acolo sunt „țări și orașe”¹⁾, pe care „Sauromati, cari erau numiți de cei vechi și Mysi”, trecând Dunărea pe ghiată, le pradă și se asează în hotarile imperiului bizantin.

Dintre orașele și locurile cuprinse în răsăritul Bulgariei, în Cadrilater și Dobrogea, scriitoarea noastră pomenește următoarele:

Marele Preslav, Megale Peristhlabă, pe care îl așează greșit lângă Dunăre, «peri ton Istron diakeimene», de oarece se află lângă o ramură a râului Camcic, în dreptul unei clisuri a Balcanilor. Aceasta e un „oraș ilustru”, care odiinioară nu purta un nume barbar, ci se chemea cu un

¹⁾ Anna Comnena Lib. III cap. 8 pag. 166 ed. Bonn : *peri ton Istron apocrystallòthenta eidón, hōsper épeirò toutò chrysaniеноi. ekeithen pros hēmas metanistantai holon ethnos tois hēmeterois epifortisthen horiois, kai deinōs eleizōnto tās parakeimenas poleis kai hōras.* — Traducerea „țări și orașe” și după N. Iorga : «Cele dintâi cristalizări de stat ale Românilor» în Rev. istorică An V No. 6 - 7 Iunie 1919 pag. 106. Sauromati—Pecenegi, după N. Iorga.

nume grecesc *Megalopolis*, fiind un oraș mare.¹⁾ Astăzi se numește de turci *Eschi-Stambul*, iar de Bulgari cu numele vechiу refnviat *Preslav*.

Povestind apoi expediția împăratului Alexe Comnenul, tatăl ei, în potriva voevodului Tatu din Silistra, spune că legiunile byzantine au trecut Balcanii pe la pasul „*Sidera*“ și aștăzi ajuns la râul „*Vicina*“ care „curge din munții vecini“. Acest râu de sigur e Camcicul, dacă ne orientăm și după acel pasaj din Constantin Porphyrogenitul, în care povestește expedițiile Rușilor din sec. X, de la Nipru până la Constantinopole. El scrie: „de la Dunăre această trece la *Conopa*; și de la *Conopa* la *Constanța*; la râul *Varna* (Provadia); și de la Varna ei ajung la râul *Ditzina...*²⁾“ etc. Dar acest nume n'are întru nimic a face cu Vicina dobrogeană din spre gurile Dunării, reședință a unui voevod, despre care ne vorbește Anna Comnena. E un dublet toponimic ca atâtea altele din această epocă a istoriei byzantine.

Dela râul Vicina legiunile trec spre nord și ocupă orașul „*Pliscova*“, astăzi satul Aboba, la N W de Novi-

¹⁾ **Anna Comnena** Lib VII cap. 3 pag. 342—343 «Megalē Peristhlaba polis de hautē perisandē peri ton Istron diakeimenā, pote men ouū onoma, touto eliousa to barbaricon, all' Hellēnizousa peri tēn prosēgorian, megalē polis kai oūsa kai legoumenā».

Acest oraș a fost reședință țărilor Bulgari și a fost cucerit de Ioan Tzimisces și numit Ioanopolis, în timpul expediției împotriva lui Swiatoslav, rusul din Chiev, incubat la Silistra, la finele sec. X. Vasile Bulgaroctonul cucerî mai târziu marele și micul Preslav. Ca și Anna Comnena. Zonaras și Scylitzes pun Marele Preslav nu departe de Dorystolon—Silistra. Nicetas Choniates îl așeză mai exact lângă muntele Haemului—Balcani, descriindu-l ca pe o cetate de cărămidă. Codinus afirnă că a fost zidit de Constantin cel Mare. După *Ducange Notae in Alex.* vol. II pag. 564 din cronică A. Comnena.

²⁾ **Const. Porphyrogeniti:** De administrando imperio. Bonn 1840 vol. III pag. 79: „eis to tou Dauoubiou stomion erhontai; apo de tou Daonoubiou catalambanousin eis ton Kōnopan, kai apo tou Kōnopa eis Constantian, eis ton potamon Barnas, kai apo Barnas erhontai eis ton pota-mon tēn Ditzinan...“

Pazar, lângă linia ferată Rusciuc Varna¹); apoi *Dealul lui Simeon*, numit de băştinaşi „*Sfatul Schiilor*“ și ajung la un râu ce se află la aproape 24 stadii de Silistra²). În apropierea acestui din urmă oraș Anna Comnena cunoaște și localitatea „*Vetrinum*“, (Lib. VII cap 3 p. 344), care nu poate fi alta de cât satul *Vetrina* de astăzi, așezat pe malul Dunării la vre-o 20 Km. spre apus de Silistra.

Ana Comnena mai cunoaște prin aceste părți dunărene, numite *Paristrion*, și un oraș *Glavinița*, pe care-l citează alături de *Dristra-Silistra*, când vorbește despre alianțele maniheanului Traulos cu Schiții ce locuiesc în această parte, adeca cu Pecenegii, și cu conducătorii din pomenitele două orașe³). Această Glaviniță este alta de cât orașul episcopal, numit odinioară Acroceraunia, metropola Dyrrhachiului, din apusul peninsulei Balcanice. Numele, precum se vede, este slav.

„În sfârșit, în Dobrogea propriu zisă, scriitoarea bizantină cunoaște pe lângă Silistra, și un oraș *Vicina*, capitală a unui voevodat dunărean. Pasajul în care se

¹⁾ Localitatea era înconjurată de un val de forma unui patrulater neregulat. Latura de N., frântă, are 4 Km lungime; cea de S. are 3 Km.; celelalte două laturi, de E. și W. au căte 6 Km. 500 m. În mijlocul acestui patrulater se află un alt val, închizând un patrat cu laturile ca și de un Km. Probabil aci era *Plisca* sau *Pliscova*. Ea vine la vre-o 3 Km., spre N. de satul *Aboba*, care se află în partea de sud a marelui patrulater, pe malul unui râuleț ce străbate aceasta întăritură ca în diagonală. Vezi harta M. S. M. austriac I: 200.000 din 5/XII/913; foaia 45^a. 43^b Șiunla. Orașul acesta a mai fost cucerit și de Vasile II Bulgaroconul, după cum afirmă *Zonaras* și *Seylitzes*. După *Codinus*, el a fost zidit de Constantin cel Mare. După *Ducange*: Notae in Alex adem vol. II pag. 564.

²⁾ *Anna Comnena*: Lib. VII cap. 3 pag. 340:... Kai tēn Sidēran meta tōn tagmatōn dielthōn, ton characa peri tēn Bitzinan epēxato. Potamos de hontos apo tōn parakeimenōn orōn rheōn.— ...ho de autocratōr kata to periorthon tahi catalambanei tēn Pliscoban, k'akeithen eis acrolofian tīna tēu tou Symēnos caloumenēn aneisin, hè kai Bouleutērion tōn Scythōn eghōriōs onomazeto. — Despre orașul *Vicina*, vezi mai departe acest articol.

³⁾ *Anna Comnena*. Lib. VI cap. 4 pag. 279-280: ..ho de Traulos toutois me arcomnenos, spondas meta tōn to Paristrion nemomenōn Seythōn epoieito, tous peri tēn Glabinitzan kai Dristran hegemonas kai ta toutois parakeimena hypopoionmenos... etc“.

Pentru Glavinita cealaltă din Albania, vezi Lib. III cap. 12 pag. 185; Lib. V cap. 4 pag. 223 și Lib. XIII cap. 5 pag. 290 și 292.

vorbește despre aceste orașe este de o mare însemnatate pentru istoria Românilor și în special a Dobrogei și de aceea îl vom reproduce în întregime. El a fost utilizat de d-l N. Iorga într-o comunicare făcută Academiei Române, dându-i o interpretare care, pentru noi, a fost o adevărată revelație. Iată acel pasaj :

„Un oare care neam Scytic (Pecenegii), hărțuit zilnic de Sauromăți (Cumanii), smulgându-se de la cei de acasă, se coborâ la Dunăre. Și având nevoie a se învoi cu aceia cari locuiau lângă Dunăre, după ce toți au venit la această părere, ajunseră la sfat cu căpeteniile *Tatu*, numit și *Halea*, cu *Seslav* și cu *Sacea*, — căci e necesar a le spune pe nume oamenilor de frunte la dânsii, de și corpul istoriei se pângărește cu dâNSELE, — dintre cari unul stăpânia *Silistra*, iar ceilalți *Vicina* și celelalte cetăți. Deci, învoindu-se cu ei, trecură Dunărea fără teamă și prădau țara vecină, aşa în cât ajunseră a ocupa și unele orășele. Și, de acolo, având răgaz, arând, ei semănau meiu și grâu.⁽¹⁾)

Pe acești voevazi din cetățile dunărene ale Dobrogii și stăpâni peste mici teritorii, asemenea ducatelor byzantine de graniță, d-l Iorga îi considează ca primii organizatorii ai unei vieți politice românești la Dunărea de Jos⁽²⁾). După desființarea definitivă a țaratului bulgar de către Vasile II Bulgaroconul la 1018, Bizantinii și au întins din nou hotarele până la gurile Dunării, unde vor rămânea 168 ani, până la răscoala Asaneștilor din 1186 Voevodatele românești din Dobrogea dela finele sec. XI

⁽¹⁾ Lib. VI cap. 14 pag. 323: «genos ti Scythicon, para ton Sauromatōn cath' hecastēn seyleuonomenoi, aparantes ton oicoi, catēlthon pros ton Danouhin.

Hōs de pros anagkēs ēn autois metà tōn cata ton Danoubin oicountōn speisasthai, toutou syndoxantos pasin, eis homiliān élthon metà tōu ecritōn, tou te Tatou kai Hale onomazomenou kai tou Sesthlabou kai tou Satza,— hrē gar kai tōs epōnyrias memnēsthai tōn cat'autous aristōn andrōn, ei kai to sōma tēs historias toutois catamainetai — tou men tēn Dristran catehontos, tōn de tēn Bitzinan kai t'alla. Speisamenoi goim met'autōn, adēos tou loipou diaperentes ton Daunouhin, eleizonto tēn parakeimenēn hōran, hōs kai polihnia tina cataschein. Kanteuthen echeinian tina shontes, arotriōntes, espeiron keghrous te kai pyrons»

⁽²⁾ Vedi N. Iorga, „Ghiduri istorice și documente românești”

n'ar fi, prin urmare, de cât primele încercări de organizare politică și de independență românească la Dunărea de jos față de Byzantini, după cum voevodatele lui Lito-voi și Seneslau din umbra Carpaților nu sunt de cât primele închegări de organisme politice românești în sec. XIII față de Unguri. Aci stă marea însemnatate a pasajului citat din Anna Comnena.

„Cioenirea între legiunile împăratului și rudele lui Tatu avu loc la Silistra. Voevodul însuși trecuse Dunărea după ajutoare de la Cumanii. Când se întoarse, lupta se terminase cu dezastrul Byzantinilor. Atunci Cumanii, deși nu participaseră la luptă, fiindcă sosiseră prea târziu, cerură partea lor de pradă, spunând că dacă și-au părăsit locuințele și au străbătut drumuri aşa de lungi, au făcut-o pentru aceea ca să fie părtași și la primejdie dar și la biruință. Și cum Schiții (Pecenegii) le refuzau din pradă, se încinse între ei o luptă atroce, în care aceștia fură bătuți și goniți până la țărmul lacului Razim, numit pe vremea aceasta *Ozolimni*, unde fură asediați mai mult timp. Relațiunile Annei Comnena asupra acestei lagune ne interesează în deosebi. Ea scrie:

„Lacul acesta, care acum se numește de către noi *Ozolimni*, este foarte mare, atât în întindere, cât și în circuit și nu stă mai prejos de acelea care sunt pomeneite de geografi. Se află spre miază noapte de eele „*O sută de mivile*“ și întrânsul curg râuri mari și foarte frumoase. *In partea sa de miază zi plutesc corăbii multe și mari și grele, de unde se poate vedea cât de adânc este.* De altfel numele de Ozolimni și l-a luat nu fiindcă se ridică dintrânsul vre-un miros rău și înciumat; ci fiindcă odinioară, sosind la țărmurile lui o hoardă de Huni — iar aceștia se numesc în graiul popular *Uzi* — și așezându-și tabăra acolo, după ei se numi și locul *Uzolimni*. Iar în istoriile cele vechi nu stă scris că a venit pe acolo vre-o armată de Huni ci, de bună seamă că aceasta s'a petrecut *în timpul împăratului Alexe*. (1081—1118). Atunci dar, adunându-se tot tribul lângă lac, i-a dat și nume; ceea ce se relatează acum pentru întâia oară de către noi; de unde se vede că, *în timpul*

multelor și feluritelor expediții ale împăratului Alexe adesea să înlămplat să se schimbe numele topice când de către el, când de către dușmanii cari invadau".¹⁾

In afara de acești Uzi și de Schiții sau Pecenegii cari, trecând prin vadurile Dunării, ajung până în Tracia, unde își astă mormântul la Lebunion, Anna Comnena mai cunoaște spre gurile Dunării și poporul mult mai vechiu și mai statornic, al Vlahilor, cari trăiau sub conducerea unor căpetenii ale lor: *eccrītoi*. Pe când împăratul Alexe se alătu cu tabăra pe malurile „Limanului sacru“ pe lângă Anchial, iată «sosește în timpul nopții *Pudilus—probabil un Bădilă—o căpelenie a Vlahilor, care-l vestește că Cumanii au trecut Dunărea»²⁾. Ii mai cunoaște pe Vlahi și la clisurile răsăritene ale Balcanilor, pe unde ei dău drumul Cumanilor spre cetatea*

1) **Anna Comnena.** Lib. VII cap. 5 pag. 353. «λιὸντε νὺν παρ' ὥδην Οζολίννη επονομαζομένη μεγίστη μὲν ἐστὶ κατὰ τὸ διάμετρον καὶ περιμετρὸν, καὶ τὸν ἅπου δέποτε σὲμνιζομένὸν παρὰ τοῖς γεωγραφοῖς λιμνὸν μὲδεμιας εἰς μεγέθους λόγον ελλειψοντα. Κεῖται δὲ τὸν **Heccaton bounōn** hyperthen, καὶ εἰς αὐτὸν μεγίστοι τε καὶ καλλιστοὶ σύρρεουσι ποταμοί. Καὶ κατὰ νότον πολλὰ τε καὶ μεγάλα καὶ φορτέγους ἐστὶν ανελουσα νέας, ὃς εἶναι κάντευθεν δὲλον τοῦ bathos αὐτὸς ἅπον τι ἐστιν. Οζολίννη δὲ επονομασταὶ, οὐδὲ hoti cacou tinos καὶ βαρυοδηνοὶ αναδιδῶσιν αποφορὰν, αλλ' hoti Ounnice's pote stratis episoitēsasēs τῆς λίμνης—toutous de tous Ounnous Öuzons hè idiotis apecalese glòssa—καὶ περὶ τοὺς οἴθους τῆς λίμνης αυλισαμένες. Ουζολίννην τὴν τοιαυτὴν προσέγορενται λιμνὴν, μετὰ προσθήκες, οἵμαι, καὶ του νόμηντος. Καὶ ἀπὸ μὲν τὸν παλαιὸν συγγραμματὸν οὐδὲ heureται ποὺ συνελαθεν ενταυθα Ουννίκον στρατεύμα, επὶ δὲ του αυτοκρατορος Alexion tote παντες λαπανθοθεν εκείσε συνερρόγοτες τὸ τοπὸ dedōcasī tounoīna. Τα μὲν οὖν περὶ τῆς λίμνης λόγοι δὲ περὶ ελεύθερων, λόγοι παρ' ἡδην νὺν πρώτος historoumena, huius 'endeixaimetha, hoti του αυτοκρατορος Alexion tais pollais καὶ pollaiou stratēgiais νὺν αἱ̄νεαν του. νὺν δὲ ἀπὸ τὸν επισυρρεύοντὸν ελθηρὸν πολλὰ ελαμβάνοντα hoi topoi προσέγοριας.

Cele «O sută de movile» nu pot fi altele de căt **tumulii de lângă Mangalia**.

2) **Anna Comnena.** Lib X cap. 2 pag. 10: «nyctos de catalabontos Poudilou tinos eccritou τὸν Blahōn καὶ τὴν τὸν Komanō dia του Danoubeos diaperaiōsin apaggeilantos....». Poate că de la acest Pudilos-Bădilă derivă și numele localitații Bădila de lângă Isaccea.

• Goloe din Thracia¹⁾; ceea ce însemnează că elementul românesc s'a putut menține foarte bine în părțile Mării Negre și în timpul invaziilor, ba chiar uneori el făcea cauză comună cu noii săsiți în prădarea imperiului.

Vorbind despre muntele Haemului (Balcanii), Anna Comnenă are prilejul să facă și puțină etnografie, căzând de altfel în neplăcutul manierism de a întrebuița o nomenclatură anachronică pentru sec. XII. Ea scrie: Muntele Haemului merge paralel cu Rhodope și începe la Pontul Euxin; apoi trecând pe lângă cataracte (Porțile de fier), se continuă spre Illyric și mai departe. „Iar pe laturile muntelui, de ambele părți, locuiesc multe și foarte bogate neamuri: Daci și Thraci spre miază-noapte, iar spre miază-zile aceeași Thraci și Macedonenii“²⁾.

Când povestește despre expediția navală a lui George Euphorbenus în potriva Schiților la Silistra, scriitoarea byzantină dă și următoarele relații asupra Dunării :

1) Lib X cap. 3 pag. 11: «tōn goun Komanōn para tōn Blahōn tas dia tōn cleisourōn atrapous memathēcotōn kai houtō ton Zygon rhadiōs dielēlythotōn hama ἥ τε Goloē...»

De altfel cunoaște și pe Vlahii nomazi din sudul pen. Balcanice pe care Byzantinii îi recrutează impreună cu Bulgarii, în vederea luptei cu Pecenegii. Lib VIII cap. 3 pag. 395. Un sat valah: Ezehan (Tzehan? N. Iorga) prin Macedonia: Lib V cap. 5 p. 245.

2) Lib. XIV c. 8 pag. 299: «hecateterōthen de tōn catarrytōn autōn pollā kai plousiōtata ethnē nemetai Dacōn nien ontōn horeioterōn kai tōn Thracōn. notiōterōn de Thracōn te autōn kai Makedonōn.

Despre Daci mai vorbește și în Lib. III cap. 8 pag. 166, unde se spune că principii Dacilor «hoi tōn Dacōn arhēgetai», au rupt perfid tratatele încheiate cu Byzantinii, pe care lueru văzându-l Sauromati și Mysi, trecură Dunărea pe ghiață și invadără în imperiul byzantin.

In Lib. XIV cap. 4 pag. 273 se spune că o parte din armata byzantină apără Dunarea de irupțiile Cumănilor și Dacilor. În sfârșit în Lib. VII cap. 1 pag. 311 se vorbește de Tzelgu care cu 80.000 de Sauromati și Scythi și în tovarasia lui Solomon, conducătorul unei armate de Daci, trece Dunărea pe la vaduri și ajunge până la Chariopolis, unde începe să prade. Din aceste pasajii se vede că prin Daci trebuie să înțelegeam populațiile din nordul Dunării, din Carpați și vecinătăți. Politicește acesti Daci ar însemna Ungurii, căci Solomon, de care se vorbește aici, era regele Ungariei, purtând în acest timp răboiu cu fratele sau Geisa, cu care Alexe încheiaște tratatele. Însă etnograficește. Dacii care locuiesc la Nord de munții Haemului și prin Carpați, nu pot fi de căt mai ales Români.

«Acest fluviu curge din spre părțile apuse și, treând prin cataracte, se varsă în Pontul Euxin prin cinci guri; și rostogolindu-și potopul de ape pesté șesuri întinse, el este *asa de bun pentru navigație, în cît poale purta corăbiile cele mai mari și mai grele*. Si nu are un singur nume; ci partea de sus, mai aproape de istor, se numește Danubius, iar partea de jos și mai apropiată de guri, cu un nume schimbat, Ister». ¹⁾

In sfârșit, regiunile vecine cu Dunărea, pe dreapta, poartă numele de *Paristrion*, nume ce pare a fi în această vreme—după d-l N. Iorga—„nu o indicație geografică oarecare, ci un termen administrativ și militar”²⁾.

Iată tot elementul geografic din Anna Comnena privitor la Dobrogea și regiunile vecine.³⁾

Dar informațiile acestei scriitoare mai au și o altă însemnatate decât acea de ordine politică, sau chorografică. Ele ne arată că provincia de la gurile Dunării trecea în această vreme printr'o perioadă de relativă prosperitate, căci, în afară de știrile privitoare la navigația pe Dunăre și lacul Razim, încercările voevozilor dobrogeni de a în-

1) *Anna Comnena*. Lib. VII cap. 2 pag. 337: «dia pente tinōn stomatōn eis ton Ponton ton Euxeinon, megas te kai polys dia pollēs pediados erhomenos kai nausiporos ὅν, λός kui tōn ploīōn ta megista te kai fortēgotata tōn tō potamō epinēhesthai...» etc.

2) Iată și pasajile din *Anna Comnena*, din care se poate scoate sensul numelui *Paristrion*: Lib. VI cap. 4 p. 280: «spondas metà tōn to Paristrion nemomenon Skython epoiteito....» Lib. VII cap. 2 p. 334: «du de Palaiologos Geōrgios kai Nikolaos ho Maurocatalōn kai hopo- soi alloi neoi kai aemazontes, tō ton Haimou dielthein kai cata to Paristrion tōn metà tōn Scythōn anadexasthai malēn». Lib. X cap. 2 p. 8: Kairou de Parelythtos epei to Paristrion tous Komanois metà tou pseudonymou catalabein nemathēcon, etc».

La *Seylitzes*: «paristrioi Seythai». La Nicetas în Man. Lib. 6 No. 1: *Paristrios pedias*. Lib. 4 No. 1: *Paristria* (ta cata Branitzoban kai Belegradă. V. Annal p. 190—271 et Not. ad pag. 242). La *Seylitzes*: «Doux tōn paristrion». La *Zonaras* în Mich. Duca: «carhōn tōn paristrion poleōn». După *Ducange*: Notae in Alexiadem vol. II pag. 534—35 și 588. Prin urmare: comandanț al orașelor de lângă Dunare, al acelor orașe care din timpuri vechi au fost zidite de Iustinian, după marturia lui *Procopius*: De aedil. Iust. Lib. 4.

3) Pe harta alaturată toponimia din *Anna Comnena* e notată eu două linii; cea din Edrisi, cu o linie; cea din C. Porphyrogenitu cu o linie punctată.

cheaga în jurul cetăților organisme politice nouă în corpul imperiului bizantin sunt fenomene ce nu se manifestă în viața unui popor de cât în momentul când acest popor, ridicându-se la o înflorire economică și la o densitate de populație destul de însemnată, ajunge la conștiința forței sale, care trebuie să să manifeste și în ordinea politică.

În această privință relațiunile geografice, căpătate prin călători și negustori, ale lui Edrisi, care-și termină opera la 1154, prin urmare abia câteva decenii după apariția în Dobrogea a voevodatelor mai sus amintite, confirmă în totul afirmațiile noastre de natură economică și antropogeografică.

Iată ce scrie arabul nostru :

«Revenind la orașele din *Bergean*, spunem că de la *Zakanra*, oraș în interiorul țării, despre care am făcut mențiune și în a doua (sic) secțiune, și până la *Bestrinos*, este cale de o zi.

De la *Bestrinos* la *Rosso-Castro*, 15 mile.

De aci până la *Meghala Therme*, 15 mile.

De la *Meghala Therme* la *Neo-Castro*, jumătate de zi.

De aci la *Ghuluni*, jumătate de zi.

De la *Ghuluni* la *Basca*, jumătate de zi.

De la *Basca* la *Akli*, jumătate de zi.

De aci la *Sllifanos*, localitate așezată la o zi spre răsărit de *Aniksoboli*, o zi.

De la *Aniksoboli* la *Agathoboli*, spre răsărit, o zi.

De la *Agathoboli* la *Kirkisia*, o zi.

De la *Kirkisia* la *Desina*, spre răsărit, o zi.

De la *Desina*, localitate așezată nu departe de gura Dunării, până la mare, 40 mile.

Acstea diferite locuri se aseamănă mult între ele, pot fi cuprinse într-o descriere comună și cea mai mare parte dintre ele s-au menționat aci». ¹⁾

După aceea trece la înșirarea orașelor Rusiei.

Intr'altă parte, înșirând orașele maritime, de la Constanța spre nord, până la Matrakha — oraș vechiu

1) P. A. Jaubert. Geographié d. Edrisi pag. 397.

din peninsula Taman, lângă strâmtoarea Cherci —, scrie:

«Ca să mergi de la Constantinopole la Matrakha, de-alungul țărmurilor septentrionale ale mării, treci mai întâi prin Ablughis (Philopatium), care se află la 25 mile.

Apoi la Amidia (Midia), 25 mile.

Apoi la Agathopolis, 25 mile.

Apoi la Basilico, 25 mile.

La Sizeboli (Sozopolis) 25 mile.

La Akhiolu (Anhialos), 25 mile. Între aceste două orașe marea înainteaază un golf larg de 13 mile și cu un circuit, pe uscat, de 20 mile (golful Burgas).

De la Akhiolu la Eimen (Emineh), 25 mile.

De aci la Barnas (Varna), 50 mile.

De la Barnas la Armocastro, 25 mile (sic.).

De la Armocastro la Dunăre, 3 mile (sic.)

De la acest fluviu la Akliba, o zi de navigație (sic.).

De aci la gura lui Dniest (Nistru), o milă (sic.).»

Apoi continuă cu orașele maritime din nordul Mării Negre.¹⁾ Ele sunt trecute în secțiunea V din climatul VI.

Acceași listă de orașe maritime ne-o dă Edrisi și în secțiunea IV din același climat, însă cu oarecare schimbări, precum urmează :

«Itinerariul de la Constantinopole la gurile Dunării, adecă în locul unde se află orașul Mariș, este acesta.

De la Constantinopole la Ablughis, 25 mile. Acest oraș se află pe o înălțime la 12 mile. Impăratul (bizantin) se duce acolo în toți anii, ca să se desfăzeze la vănatoreara cu șoimii și petrece multă vreme.²⁾

De la Ablughis la Midia, oraș înfloritor, plăcut așezat pe malul mării, 25 mile.

De aci la Agathopolis (în text : Akhteboli), 25 mile.

Apoi la Vasiliko, lângă mare, 25 mile.

De la Vasiliko la Sizeboli, lângă mare, 25 mile.

De aci la Akhiolu (Ahioli, Anhialos), 25 mile.

1) Op. cit. pag. 394 - 395. Sect. V, climatul VI.

2) Vezi și Geoffroy de Villehardouin p. 70, despre Philopas, Philopatium. Odon de Deuil, pag. 31, serie cu privire la acest loc: «ambitus spaciosus et speciosus, multimodum venationem includens».

Lângă Ahioli marea formează un golf larg de 12 mile (sic) și lung de 20 mile.

De la Ahioli la Eimen, lângă mare, 25 mile.

De la Eimen la *Bidhlos* (Pyrgos), localitate așezată în vecinătatea mării, 50 mile.

De aci la *Armocastro*, 25 mile». ¹⁾

Apoi geograful arab trece la orașele dunărene, începând cu Akridisca (Grădiștea din Serbia) și terminând cu *Desina* din Dobrogea.

Am citat întreaga listă a orașelor maritime de la Constantinopole până la gura Nistrului, dintre care numai câteva cad în Dobrogea, ca să se vadă pe deoparte caracterul bizantin al toponimiei orașelor și prin urmare și al populației: în majoritate negustori greci, — dar și pentru a arăta în ce măsură fonetismul numelor grecești suferă alterări sub pana arabilui nostru. În general nomenclatura porturilor s'a păstrat mai bine și identificarea se poate face ușor. Dar aceasta își are explicarea sa: circulația pe apă era mult mai ușoară și mai frequentă în acele timpuri de cât pe uscat și mulțimea negustorilor și corăbierilor, cari frequențau porturile M. Negre, prelungindu-și cursele lor de afaceri până în Mediterana și până în Sicilia, putea transmite învățătilor dela curtea lui Roger, relațiuni mai exacte asupra porturilor. Se mai observă în aceste două liste de orașe și oarecare nesiguranță în transcrierea unor nume; însă aceste variante, de bună seamă trebuesc puse pe seama copiștilor și a transcrierilor greșite.

Mergând acum pe a doua linie comercială, aceea a Iunării, Edrisi citează că localități: „Akridiska“ (Grădiștea, Gradișca), „Neocastro“, „nu departe de gura râului „Morfa“ (Morava)“; apoi „Bideni“ (Vidin) și „Best-Castrova“ (Nicopole?)

„De aci la *Deristra* (Sîlistra), oraș cu uliți largi, cu bazaruri numeroase și resurse imbelșugate, spre răsărit“, aceeași distanță de o zi și jumătate.

1) Cimitul VI, secț. IV pag. 385

Do la Deristra, pe uscat, la Berisklava (Preslavul mic, Devnia)¹⁾, oraș pe malul unui râu și lângă o baltă, spre răsărit, patru zile.

De aci la *Desina*, oraș cu resurse abundente și cu imprejurimi roditoare, spre răsărit²⁾ (sic), patru zile.

De aci îndreptându-ne spre sud (sic) la *Aimocastro*, oraș vechiu, cu clădiri înalte, cu câmpii roditoare și comerț vioiu, așezat pe panta unei coline plăcute care domină marea, două zile.³⁾

Apoi Edrisi trece la orașele înșirate pe drumul de uscat de la «Bidhlos» de lângă Varna prin «Mighali Berisklava» (marcele Preslav, Megalopolis), până la Constantinopole.

Urmând un alt drum negustoresc⁴⁾, geograful arab înșiră din nou localitățile din spre gurile Dunării, de data aceasta cu mai multe amănunte:

«De la *El-Mas*, oraș bine populat, al cărui teritoriu e îmbelșugat în fructe și produse de tot felul și ale cărui dependințe sunt întinse, până la *Reknova*, lângă un munte, jumătate de zi.

De aci la *Rosso-Castro*, oraș important într'o câmpie, spre răsărit, jumătate de zi.

De la Rosso-Castro la *Mighali-Therme*, un orășel încins de ziduri, jumătate de zi.

De aci la *Lino-Castro*, cetate și târg negustoresc și centru de comunicații pentru negustori, către răsărit, jumătate de zi.

De aci la *Ghorlu*, localitate frumoasă foarte vizitată de negustori, cari duc acolo diferite mărfuri, spre răsărit, jumătate de zi.

De aci la *Basca*, orașel, jumătate de zi.

De aci la *Akli* sau *Akla*, jumătate de zi. Acest din

1) Edrisi cunoaște două Berisklave: cea mare, Mighali Berisklava. Megalopolis a Byzantinilor, fostă capitală a țarilor bulgari și a două Berisklawă, cea nucă, mai spre răsărit, spre Varna, pe la Devnia, De această e vorba aci.

2) Zice: spre răsărit, fiindcă la Edrisi Dobrogea nu se întinde de la N. spre S., ci de la W. spre E. Vezi harta.

3) Climatul VI, secția VI pag. 385-386.

4) Climatul VI, secția IV pag. 388-389.

urmă oraș se află așezat într'o câmpie extrem de roditoare și perfect cultivată. Moșiile sale sunt întinse și bine udate. La nord sunt munți înalți, dincolo de care curge Dunărea. În el se află industrii și meșteșugarii sunt foarte dibaci mai ales în lucrarea obiectelor de fier.

De la Akli la *Slifanos*, oraș considerabil și care era și mai important înainte de vremea noastră, o zi. Vom da mai încolo indicații asupra drumurilor ce duc de la acest oraș spre țările vecine.

Apoi Edrisi trece la înșirarea orașelor Poloniei.

Despre restul țării noastre nu ne vom ocupa aci. Un adânc întuneric domnește în opera lui Edrisi asupra României din stânga Dunării. El cunoaște la apus o *Ungarie*, la nord o *Polonie*, mai spre est o *Rusie* și o țară „*Madjus*”, adică a păgânilor—probabil Cumani, iar la sudul Dunării o *Getulie*, care corespunde în totul cu Dacia Aureliană, cuprinsă fiind între Morava Serbiei și aproximativ Iskerul Bulgariei; apoi o *Germanie*, prin care înțelege imperiul byzantin din peninsula Balcanică și, în fine, spre gurile Dunării, ținutul numit *Bergean*, adecă Dobrogea și Deliormanul.

Dar această lipsă de știri asupra regiunilor din jurul Carpaților românești ni se pare foarte naturală. Geografia lui Edrisi se întemeiază aproape numai pe informații negustorești și țările cele mai frequentate de negustori sunt și cele mai bine cunoscute de dânsul. Însă în Dacia sec. XII cercetările istorice de până acum n'au putut scoate la ivială nici un centru comercial însemnat, nici un drum negustoresc mai umblat. Viața ce se desfășura împrejurul Carpaților pe atunci era mai ales o viață păstorească și agricolă, o viață patriarhală și simplă, cu puține necesități pentru viață, cu destulă nesiguranță în trai, cu mici organizări politice pe văi. Numai laturea de sud, pe unde trecea drumul cel mare de apă al Dunării și mai ales țărmul din dreapta, cu orașele sale întemeiate încă din timpul Romanilor, putea să se păstreze ca o arteră comercială care să înfrunte veacurile. De aceea și Edrisi citează de-alungul acestui fluviu mai multe țăruri. De bună seamă că în sec. XII păstorii Carpaților

și plugarii câmpilor române tot în aceste târguri dunărene, sau în cele care le săceau față la aceleași vaduri, își aduceu produsele lor pentru schimburi. Nu e de mirare dar ca în evul mediu, ca și în antichitate, tot Dobrogea și fie mai bine cunoscută, ca una care sta cuprinsă între cele două mari liniile de circulație a avuțiilor: linia mării și linia Dunării.

Și acum să trecem la identificarea localităților.

Din punct de vedere al înlesnirii pe care ne-o oferă Edrisi în această operație, constatăm un mare regres față de antichitate. E o plăcere să reconstituim harta unei țări și să-i localizezi orașele după indicațiile de longitudine și latitudine ale unui Ptolemeu. Cu toate imperfecțiunile, fatale timpului său, totuși coordonatele acestui geograf antic îți dau mulțumirea de a ajunge la o imagine cartografică—s. ex. pentru Dobrogea — care numai în amănunte să difere de hărțile moderne. Gândiți-vă însă la una din hărțile medievale de mai târziu! Spiritul clar al clasicismului și bogăția cunoștințelor precise pare că se întunecă. Nici Edrisi nu face excepție de la această regulă generală.

La prima vedere s'ar părea că geograful arab ne dă destule criterii de orientare pentru localizarea și identificarea orașelor: numele lor și distanțele de la un târg la altul; direcția spre cutare punct cardinal către care duce drumul negustoresc și așezarea lângă cutare apă, lângă un munte, sau într'o câmpie, ba chiar une ori și oare care informații de natură arheologică. Însă numele sunt în mare parte desfigurate și trebuie reconstituite cu mult aparat de erudiție; punctele cardinale sunt adesea greșite—în Dobrogea în special tot ce vine spre nord e dat ca fiind spre răsărit; iar pe distanțe nu se poate pune nici un temei: o zi pe apă reprezintă un drum mai lung de cât o zi pe uscat; de asemenea o zi în câmpie față de una într'un ținut accidentat și lipsit de mijloace de comunicație mai ușoare. Mai adăugați și ignoranța și relațiunile falșe și atunci întunericul se lasă tot mai mult.

De toate aceste lipsuri însă nu e pe atâta vinovat

Edrisi, cât veacul lui. „Intenția noastră este să aducem în aceste explicațiuni cât mai multă limpezime posibilă“, mărturisește cu sinceritate geograful nostru.¹⁾ Și dacă, totuși, descrierea sa rămâne cu multe întunecimi, vorba cronicarului : „credem neputinței omenești“.

Așa dar Edrisi citează următoarele 21¹ târguri în Bergean : *Armocastro*, *Mariş* și *Akliba* în spre mare; apoi *Recran*, *Deristra*, desfigurat prin transcriere greșită în *Destrinos*, *Bestrinos*; *Rossocastro*; *Meghali Therme*; *Neocastro*; *Aniksoboli*, numit și *Acsunboli*; *Agalhoboli*; *Linocastro*; *Ghorlu*, sau *Ghuluni*; *Basca*; *Desina*; *Akli* sau *Akla*; *Stilfanos*; *Kirkisia*; *Tamtana*; *El-Mas*; *Buthra* și *Recnova*.

Dintre acestea cel puțin 12 localități au nume evident bizantine și, prin urmare, ele trebuesc căutate fie lângă Dunăre, fie lângă mare. Terminația unora în—*boli* „*Polis*“—oraș, sau în—*castro*, castrum castru, cetate, arată bine originea și caracterul lor. De aceea măcar aceste orașe trebuesc căutate pe urmele vechilor cetăți și orașe elino-romane, pe care săpaturile arheologice leau scos la iveală, sau pe care le găsim pomenite în scrierile vechi.

Care sunt aceste cetăți și orașe?

Pentru stabilirea lor, ne puteam referi la ultimele descoperiri arheologice făcute în Dobrogea de *Tocilescu* și d-l *V. Părvan*; iar în Cadrilater, de studiile d-lui *Ernst Kalinka*.²⁾ Dintre scriitorii vechi, se poate utiliza *Procopius*, care ne dă toate castelele restaurate de Iustinian. Preferăm însă un istoric byzantin din sec. X, deci mai aproape în timp de epoca lui Edrisi și anume pe *Constantin Porphyrogenitul*, în a cărui operă găsim oare care informații. În geografia sa politică «De thematibus» (peri tôn themâtôn), citează 14 orașe în prefectura Mysiei, care corespunde cu Dobrogea propriu zisă, fără Delormanul Cadrilaterului : *Dionysopolis* (Balcic), *Acrae* (Caliacra), *Callatis* (Mangalia), *Tomis* (Constanța), *Ister*

¹⁾ Edrisi : climatul VI, secți. V, pag. 391.

²⁾ *Analele Acad. Române*. XXXIV—XXXVIII etc.; apoi E. Kalinka : *Antike Denkmäler in Bulgarien* Wien 1906.

(ruinele actuale ale Istropolei de lângă lacul Razim), *Halmyris* (o localitate lângă acelaș lac, mai spre nord), *Aegyssus* (Tulcea), *Noviodunum* (Isaccea), *Troesmis* (lăglia lângă Măcin), *Carpus* (Carsium-IIărsova), *Capidava* (azi Calachioi, sau General Cernat), *Axiopolis* (lângă Cernavoda), *Tropaeus* (Adam Clisi), *Zelpa* (Zeldepa, în jud. Constanța) și *Constantiana*, care pare a fi a aceeași localitate ca și Tomis.

Prefectura, sau eparhia Mysiei însă nu mai exista în timpul lui Const. Porphyrogenitul, ca provincie a imperiului byzantin. Impăratul ne dă prin urmare *nu* starea lucrurilor din sec. X, când trăia el, căci în acest secol Dobrogea nu aparținea imperiului, ci una mai veche „cum era vechea organizație”.¹⁾ Dintre localitățile dobrogene, contemporane cu el, împăratul citează numai *Sulina*, *Conopă*, și *Constanța*.²⁾ Totuși, din identificarea numelor date de Edrisi, vom vedea *dacă orașele romane și-au continuat viața lor până în sec. XII d. Cr.* Să încercăm :

Armocastro, o cetate la 25 mile spre nord de Varna și la 3 mile spre sud de Dunăre (distanțele sunt foarte reduse) și de unde până la Akliba plutești pe mare tot spre nord cale de o zi, nu poate fi decât Constanța, singurul oraș pe coasta Dobrogii, care a fost încins cu ziduri încă din vremea lui Ovidiu. Ruinele vechii cetăți se pot urmări și astăzi, îci colo, fie la fața pământului, fie prin beciurile locuințelor. Distanța de 3 mile până la Dunăre, nu ne surprinde. În hărțile mai vechi, însă cu mult posterioare lui Edrisi, se desenează un braț de Dunăre între Cernavoda și Constanța. De sigur o greșală, care totuși își are explicarea sa. Se știa pe de o parte că Dunărea intră pe valea Cara-su în interiorul Dobrogii și că odată cu ea intră și corăbiile, mai ales în timpul mărilor inundații. Avem chiar știri din sec. XIX că în asemenea imprejurări vasele înaintau până la Megidia și mai departe, iar inundația înainta pe aproape trei sferturi din

¹⁾ C. Porphyr. De Thematibus. Bonn 1840. Lib. II pag. 44—47.

²⁾ C. Porphyr. De administrando imperio Bonn. vol. III 1840 pag. 79. Asupra acestor izvoare vom mai reveni într'altă lucrare.

lungimea văii.¹⁾ Această stare de lucruri a încetat din anul 1862, când Englezii, construind calea ferată Cernavoda-Constanța, au închis gura văii cu un dig transversal de pământ. De altă parte laguna Razim a rămas navigabilă până în sec. XVIII. Pe malurile ei au înflorit orașe comerciale ca Istropole și cetăți cu caracter medieval negustoresc ca aceea de la Enisala, ca să nu pomenesc de cât cele două porturi mai însemnate. În sec. XI, după mărturia Anei Comnena, pe apele lagunei pluteau corăbii „multe și mari și grele“. Lacul Razim însă a fost socotit de scriitorii antichității ca a cincea și cea mai meridională gură a Dunării și nu fără oarecare dreptate; căci în lac se deschide brațul Dunavățul care, fiind pe atunci mult mai puternic de cât astăzi, îi îndulcia apa. În fine, acest lac se deschide în mare și prin gura Boazului, nu departe de Constanța, spre nord. Aceste împrejurări: pătrunderea Dunării pe valea Cara-su spre Constanța, apoi tradiția veche cum că fluviul se deschide în mare printr-o gură meridională nu departe de acest oraș, precum și lipsa de cunoștințe topografice pozitive, au făcut ca atât în hărțile din secolii trecuți, cât și în unele geografii să se certifice existența unui braț de Dunăre între Cernavoda și nordul Constanței.

Armocastro ca „oraș vechiu, cu clădiri înalte, cu câmpii roditoare și comerț vioiu, așezat pe panta unei coline plăcute ce domină marea“, după cum il descrie Edrisi, nu poate fi, prin urmare, de cât Constanța. Acest oraș e pomenit ca existent și de C. Porphyrogenitul în sec. X, când vorbește de expedițiile spre Constantinopole

¹⁾ Vezi mărturia în Ionescu de la Brad: Excursion agricole dans la plaine dela Dobrogea 1850. E curios cum gresala de a socoti ca Dunărea comunică cu marea pe valea Carasu, persistă chiar și la unii călători din sec. XVII, cari au umblat pe aceste locuri. Așa Evliya-Celebi scrie: «In vechiine neerediticioșii, de teama stăpânitorului Constantinopolei, precum și în urma deselor ataеuri tătărești, au săpat un val mare dela Chiinstengea până la Cernavodă și au legat Dunărea cu Caraharmanul. Cu modul acesta relațile Bahadag, Tulcea, precum și localitatea Beștepe au fost transformate într-o insulă». Vezi trad. în Archiva Dobrogii anul II, No. 2 pag. 139.

ale piraților Ruși ce pornesc de pe Nițru în monoxyle¹⁾; de asemenea și de Nicetas Choniates la începutul sec. XIII, când vorbește de cucerirea orașului de către Vlahii lui Ioniță Asanidul.²⁾ În ambele cazuri însă se numește «Constantia». De ce Edrisi îi zice Armocastro, nu putem ști cu siguranță. Poate că explicarea am găsi-o în vorbele Anei Comnena, care scrie: «în timpul multelor și feluritelor expediții ale împăratului Alexe, adesea s'a întâmplat să se schimbe numele topice când de către el, când de către dușmanii cari invadau»³⁾; și că acest Armo Castro ar fi un al doilea nume ce n'a putut trăi față de celălalt mai vechiu, care a rămas.

Mariș. Despre acest oraș Edrisi pomenește numai în treacăt, fără a reveni asupra lui, când descrie «itinerariul de la Constantinopole la gurile Dunării, adecă în locul unde se află orașul Mariș». Ce oraș ar putea fi acesta?

Am văzut că Sulina apare pentru prima oară în literatura medievală în sec. X, la C. Porphyrogenitul. Însă rezonanța numelui ne înpiedică a-l identifica cu Mariș. În unele hărți mai vechi laguna Razim se numește Mariș. În antichitate ea se numea *Halmyris*, cuvânt a cărui etimologie e în strânsă legătură cu calitatea apelor cam sărate ale lacului: halmyris-apă sărată, salamură, teren sărat de lângă coaste. Dar pe malurile lui, scările vechi citează și localitatea Halmyris, pe care cercetările arheologice din Dobrogea încă n'au putut-o identifica. Știm numai atât că se află în partea de nord a lagunei, pe

¹⁾ C. Porphyr. De adm. împ. pag. 79. Prin Ruși însă se înțeleg nu Rușii-slavi de azi, ci Rușii-Varegi-germani.

²⁾ Nicetas Choniates: Lib. III. cap. 7 pag. 706—707, 2. Vezi trad. de Murnu în An. Ac. Rom. XXVIII ser. II 1905—1906 pag. 426.

³⁾ Anna Comnena: Lib. VII cap. 5 pag. 353. În aceste timpuri, adesea aceeași localitate a purtat două nume, ambele grecești, până ce unul din ele a hiruit. Așa s. ex. tot A. Comnena ne spune că Alexe Comnenul a zidit peste Hebru (fl. Marița) aproape de Filipopol, un oraș pe care l-a numit «Alexiopolis, sau Neocastrum, pe care nume (de al doilea) l-a consfințit uzul». Lib. XIV cap. 9 pag. 305. Exemple de acestea se găsesc destule.

atunci navigabilă. Se prea poale, dar, ca Mariş să fie o desfigurare din Halmyris.¹⁾,

Akliba. Despre acest oraş se dau următoarele amănunte : „De la Armocastro (Constanţa) la Dunăre, 3 mile; de la acest fluviu la Akliba, o zi de navigaţie; de aci la gura lui Dniest (Nistrul), o milă“ (pag, 395). Un oraş la distanţă aşa de mică de gura Nistrului, nu poate fi de cât *Cetatea-albă*, sau Akermanul. Chiar şi harta lui Edrisi îl pune nu în Dobrogea şi nici la Dunăre în Basarabia, ci pe malul Mării, aproape de imbecătură Nistrului. Şi atunci avem afacă aci cu o substituire de nume, dându-se Cetăţii-albe numele Chiliei-Akliba; după cum şi la Constanţa avem o substituire de nume, pe cât se pare; Căci Armocastro e mai degrabă *Cetatea-albă*, Moncastro al genovezilor de mai târziu.²⁾. Toate aceste confuzii sunt datorite, de sigur, ignoranţei. Cu atât mai mult susţinem că Akliba e *Cetatea-albă*, cu cât Edrisi mai pomeneşte un oraş :

Akli, sau *Akla*. Aceasta apare pe hartă deosebit de Akliba şi e pus pe Dunăre, de şi nu tocmai la locul cunoscut. Despre el se dau următoarele ştiri : „De la Basca la Akli, o jumătate de zi“ (pag. 397), înşirându-l în lista oraşelor comerciale dunărene. Intr'altă parte scrie : „De aci (dela Basca) la Akli, sau Akla, jumătate de zi. *Acest din urmă oraş se află aşezat într'o câmpie extrem de roditoare şi perfect cultivată. Moişile sale sunt întinse şi bine udale* La nord sunt munţi înalţi, dincolo de care curge Dunărea. In el se află industrie şi meşteşugari foarte dibaci mai ales în lucratul obiectelor de fier“ (pag. 389).

Să fie oare *Chilia* ?

Aşezarea într'o câmpie extrem de roditoare (a Ba-

¹⁾ De altfel numele de Halmyris era întrebuişat şi în sec. XI-XII, căci îl pomeneşte Anna Comnena în carte I cap. 4 pag, 26, însă nu în Dobrogea, ci în Tracia, la S. de Balcani, unde un râu se numea astfel : perij ton potamon Halmyron. Un dublet toponomic ca multe altele.

²⁾ N. Iorga : *Chilia* şi *Cetatea-albă*, primele capitole.

sarabiei) și perfect cultivată. (poate!), cu moșii bine update (da, lângă Dunăre), sunt amânunte care merg. Dar ce munți sunt aceia cari vin la miază noapte, dincolo de cari curge Dunărea? Să fie Carpații Moldovei și Dunărea din Ungaria? Iarăși se prea poate, cu puțină bună-voință față de orientare, mai ales dacă ținem în seamă de imaginea cartografică ce și-o făcea Edrisi asupra acestor locuri și de faptul că pentru el Dacia mai că nu există. Sunt prea precise amânuntele, între altele și acela cu meseriașii dibaci în lucratul fierului, ca să credem că Akli este o invenție a lui Edrisi. Negustorii arabi cercetau și ei M. Neagră alături de cei din Bizanț și din orașele Măditerranei; și până în sec. XIV îi găsim trecând din Asia Mică, dela Samsun și Kastamuni în Kipciac, la Caffa Crimeii, în țara Cazarilor, Rușilor și Bulgarilor dela Volga.¹⁾ De bună seamă că în mare parte de la dânsii își va fi cules geograful arab Edrisi informațiile sale asupra astor locuri.. De altfel nici fonetismul numelui nu se opune la această identificare. Din Ahillea, Chele, putea foarte bine să rezulte un Akli în gura unui arab.

Mai târziu Genovezii i-au zis Licostomo (gura lupului), nume de altfel tot grecesc, care a trăit o bucată de vreme alături de mai vechiul Chelè-Chilia și în urmă s'a pierdut. În regiuni unde popoarele se vântură des și conlocuesc mai multe la un loc, se întâmplă adesea ca aceeași localitate să aibă două nume și ca, odată cu schimbările etnografice, să se producă și o schimbare a toponimiei. Aceasta e cazul și pentru Dobrogea. Nu e aproape o localitate în această provincie, care să fi avut o viață neîntreruptă din antichitate până astăzi. Satele și orașele au fost dărâmate și reînființate, multe sub alte nume, cu alte neamuri și de aceea, în multe cazuri toponimia e aşa de grea de identificat. Prin așezarea sa geografică mai adăpostită, Chilia a fost ceva mai ferită de o desființare totală și de aceea și-a păstrat până astăzi numele cel vechiu. Dar ce-a mai rămas din vechea

¹⁾ N. Iorga: Notices et extraits XIII p. 361, 363 și «Chilia și Cet.-albă» pag. 30.

toponimie daco-romană, celtică sau bizantină ? Doar căteva urme finecate în massa covârșitoare a nomenclaturii turcești.

Deristra, numită și *Destrinos*, *Bestrinos*), prin transcriere greșită, este evident *Silistra*. Se spune despre ea că are «uliți largi, bazaruri numeroase și resurse imbelüşgate». Numele acestui oraș s'a modificat în cursul timpului : *Durostorum la Romani*, *Dorystolon*, *Dristra*, *Drista*, *Theodoropolis* (în sec. X sub *Tzimiskes*, la *Bizantini* ; *Drăstor la Români* în evul mediu ; în perioada modernă ajunge sub numele de *Silistra*.

Rosso-castro, „oraș important într'o câmpie“, la 15 mile de *Bestrinos* (*Silistra*) spre răsărit, amintește prin numele său, care s'ar traduce prin „Cetatea Rușilor“, stăpânirea trecătoare a lui *Swiatoslav* în Dobrogea. Pe harta lui *Edrisi* el este așezat lângă Dunăre, la E de *Silistra*. Ar putea fi cetatea ale cărei ruine de zidărie se găsesc între Dunăre și lacul Oltina și se coboară de pe podiș până în apa fluviului. În deșertul ei balta Ialomiței are cea mai mică lățime și pe aci este mai ales vadul de trecere dintr'o parte într'alta a bălții. Locuitorii din Satul-nou îi zic întăritura «*La Cetate*». Până acum arheologii n'au explorat acest punct. Trebuie să adăugăm însă că indicația lui *Edrisi* de „oraș important într'o câmpie“ nu i se potrivește de loc.

Mighali Therme, grecescul *Megalai Thermai* Băile mari, „un orașel încins de ziduri“, la 15 mile sau jumătate de zi spre est de *Rossocastro*. Dacă ne-am orienta numai după nume, am fi îndemnați să credem că e o localitate unde-va, lângă M. Neagră, sau pe țârmul vreunui liman. Ar fi în acest caz, poate, pe la *Hamangia*, al cărei nume însemnează „Băiașii“, lângă lacul Razim, la hotarul între jud. Tulcea și Constanța. Însă *Edrisi* îl citează în lista orașelor dunărene, nu departe de *Rosso-castro*. Dacă ne-am orienta după distanță, dăm de pensula dintre lacul Mărleanul și balta Vederoasa, unde podișului aplecat spre Dunăre și presărat cu multă piatrărie i se zice de asemenea „*La cetate*“. Nici acest loc

nu este explorat arheologic este. Denumirea de „Băile mari“ însă nu i s-ar potrivi de loc. Ca orașel „încins de ziduri“ și purtând numele de „Baile mari“, credem că nu se poate identifica mai bine cu altă localitate de cât cu Mangalia, unde într’adevăr se văd urmele unui val roman de întărrire și unde, pe lângă aceasta, sunt și băi de pucioasă.

Ani roboli, numit și *Aksunboli* (pag. 382) reproduce, prin fonetismul său, destul de credincios numele vechiului oraș din perioada elino-romană : *Axiopolis*, ale cărui urme se găsesc la sud de Cernavoda, în locul numit azi „*Cetatea Pătulului*“ sau Hinog. Pe harta lui Edrisi însă orașul e pus mai în centrul Dobrogii și nici textul nu-l citează în lista orașelor Dunărene, imediat după Mighali Therme. Dar aceasta n’ar fi o piedică serioasă.

Linocastro, „cetate și târg negustoresc și centru de comunicație pentru negustori“, e dat la o distanță de jumătate de zi spre răsărit de Mighali-Therme. Pe hartă e așezat tot lângă Dunăre. Numele de asemenea e grecesc. Ar fi o «*cetate a lânii*», dacă am deriva pe acest Lino — din *lēnos*, nume care amintește „Cetatea-de-floci“ de mai târziu, de la gura Ialomiței. Însă în Dobrogea o cetate cu acest nume și așezată lângă fluviu, nu s’ar putea localiza mai bine în altă parte de cât la Hârșova. Acest oraș, așezat la un vad însemnat al Dunării, între Balta-Ialomiței și Balta-Brăilei de o parte, între Bărăganul Munteniei și stepa Dobrogii de alta, trecătoare a turmelor de oi în cursul tuturor veacurilor (și azi se zice : Vadul oii) și loc de ancorat pentru corăbii, care, între alte produse, vor fi încărcat aci și lâna atâtior turme, „*Cetatea lânii*“ mi se pare a se identifica foarte bine cu Hârșova, căreia î se potrivesc și indicațiile de „cetate și târg negustoresc și centru de comunicație pentru negustori.“

Neocastro este pus de Edrisi tot la jumătate de zi distanță de Mighali-Therme. Pe hartă nu apare. De bună

seamă, dacă nu e aceeași localitate ca și Linocastro, trebuie să fie un loc întărit la Dunăre. I-ar corespunde bine ruinele de lângă satul *General Cernat*, numit pe vremea Turcilor „*Cale-chioi*“ și chiar azi „*Cala-chioi*“, adecă „satul cetății“. Iar Neocastro însemnează Cetateanouă. Localitatea vine de la Hârsova puțin mai în susul Dunării, spre sud. Când scad apele, locuitorii culeg din nisip multime de monede bizantine, vârfuri de săgeți, diverse obiecte de metal coclit sau ruginit și tot soiul de urme de cultură materială medievală. O mică colecție se află în posesia mea.

Desina. Cu acest nume Edrisi notează o localitate ce se află de asemenea lângă Dunăre. El scrie: „De la Desina, localitate așezată nu departe de gura Dunării, până la mare, 40 mile“ (pag. 397). În altă parte afirmă că de la Berisklava (Preslavul mic, cam pe la Devnia, la apus de Varna) și până la Desina „oraș cu resurse abundente și cu imprejurimi roditoare“, sunt patru zile de drum, ceea ce corespunde bine cu distanța de pe la Varna până în nordul Dobrogii. Această Desină e o formă alterată din Ditzina, Vitzina, deci Vicina, orașul episcopal dobrogean din sec. XIV, de unde s'a și adus primul mitropolit al Tării Românești. Dacă nu e *Măcinul* de azi, ar putea fi sau *Niculișelul*, care din sec. XVII până într'al XIX se constată sub numele de „*Mănăstirea*“, sau o altă localitate nu departe de delta Dunării.

Un dublet toponimic, Ditzina, Vitzina, apare și în sec. X la C. Porphyrogenitul și la finele sec. XI la Anna Comnena lângă Marea Neagră, însă el desemnează un râu la sud de Varna, Camcicul și, prin urmare, nu se poate confunda cu Vicina Dobrogii.

Intre Linocastro și Akli, (Chilia), Edrisi mai citează două orașe:

Ghorlu, numit și *Ghuluni*, „localitate frumoasă, foarte vizitată de negustori, cari duc acolo diferite mărfuri“; apoi :

Basca, un „orășel“ la jumătate de zi de Ghorlu.

Ambele sunt porturi dunărene, cuprinse între Hârsova și Chilia. Prin urmare ar cădea la Galați și Tulcea. La pag. 382 Basca e numit și „*Bastres*“. Totuși și Isaccea trebuie să fi existat din această vreme și cu acest nume, care, după părerea noastră, derivă de la voievodul *Sacea* din sec. XI, atestat de Anna Comnena. Existența ei este menționată și la 1250 de un scriitor persan anonim, utilizat de Abulfeda. I se dă chiar longitudinea de $48^{\circ} 37'$ și latitudinea de 50° ¹⁾. Numele este, prin urmare, cu mult anterior venirii Turcilor în Dobrogea.

Stlifanos, *Agathoboli* și *Kirkisia* sunt localități din interiorul Dobrogii. Numele lor sunt grecești. Kirkisia ar cuprinde în el o „*ecclesia*“ biserică și ar însemna „biserica Domnului“. Nu cumva este orașul romano-bizantin, care sub Turci s'a numit „*Adam-clisi*“ (biserica Omului)? S'ar putea iarăși ca Stlifanos să fie *Istropolea* de lângă lacul Razim. Mărturia Annei Comnena cum că în partea de sud a lagunei plutesc vase „multe și mari și grele“, ne obligă să admitem în această parte un port comercial. Indicația lui Edrisi despre Stlifanos că este un „oraș considerabil și care era și mai important înainte de vremea noastră“, i se potrivește Istropolei. Pe hartă geograful arab îl aşază tot pe Dunăre, însă cam la jumătatea distanței între Akli (Chilia) și Armocastro (Constanța). Această parte de Dunăre însă, dintre Chilia și Constanța, pentru motivele arătate mai sus, când s'a vorbit despre Armocastro, trebuie socotită ca țărm al lacului Razim.

Cât despre „*Agathoboli*“—Orașul cel bun, din lipsă de ori ce criteriu pentru identificare, ne mulțumim numai a-l menționa.

Nu vom trece mai departe fără a face o constatare: cele mai multe târguri citate de Edrisi în Bergean sunt lângă Dunăre și nu lângă mare. Se pare, aşa dar, că linia fluviului a fost în toate timpurile mult mai vie,

¹⁾ Vezi Lelewel: Atlas. Planșa XX Tabula geographica seculi XIII anonymi Persae.

mult mai însuflețită și mai cercelată de neguslori, de căt linia mării. În porturile și la cetățile dunărene se adunau produsele de pe ambele maluri ale fluviului—așa a fost și în cele cinci secole de stăpânire turcească,—pe când neospitaliera coastă maritimă a Dobrogii abia a îngăduit întemeierea cător-va porturi, dintre care unele, mai târziu, au trebuit să dispară nu numai prin sălbăticia invadatorilor, dar și prin vitregia naturii: așa s. ex. înfloritoarele porturi înnisipate ale lagunei Razim.

Buthra. Edrisi mai citează un oraș, Buthra, la apus de Bidhlos (Pyrgos din apropierea Varnei, pe care Lelewel îl identifică cu Balcicul), cale de 30 mile, sau o zi. E despărțit de un al doilea oraș „Bercanto“, printre o distanță de asemenea de 30 mile. „Intre prima și a doua dintre aceste două localități curge un râu, care se îndreaptă spre miaza-zi, străbate Sklavava (Berisklava Preslavul mic, Dewnia) și apoi se aruncă în mare“. (pag. 386). Râul nu poate fi decât *Provadia*. Bercanto la sud de râu, ar fi *Berkamis* din geograful Ravennat¹⁾, deci *Provadia* de azi, despre care se face mențiune și în „Vita sancti Everestii“ pe la anul 844.²⁾

Cu cine s'ar putea identifica Buthra?

Lelewel inclină spre satul *Vetrina* de lângă Silistra. În cele din urmă îl identifică cu *Bazargic*, orașul despre care Cantemir ne spune că a fost întemeiat târziu de către Turci.³⁾ Cred că greșește Lelewel. După toate probabilitățile, acest Buthra nu e de căt *Abrilus*, castrul și orășelul roman descoperit la *Ablat-calesi* în Cadrilater, spre miaza-zi de Adam-Clisi, aproape de hotarul jud. Constanța. Acest castru e cunoscut și în istorie pentru lupta împăratului Decius cu Goții la 251 d. Cr. În imprejurimile lui sunt urme de «canabae» romane și, probabil, datează din aceeași epocă ca și *Tropaeum Trajani* de la nord. *Monedele romane și bizantine*, găsite aci, arată viața sa destul de îndelungată. Dar ceea ce ne

¹⁾ *Ravennatis anonymi cosmographia*. Berolini 1860 pag. 187.

²⁾ Vezi adnotări la cronică lui Leon Diaconul, ed. Bonn, pag. 475.

³⁾ *Cantemir*: Ist. imp. otom. vol. II p. 448 nota 32. Buc. 1876.

interesează mai mult, e că Abritus éra un *nod 'de căi de comunicație*: un drum de piatră, numit de Turci „Taş-jolu“, ducea spre miază noapte până la Tropeul lui Traian, la Adam-Clisi; un altul se îndrepta spre râsărít, probabil spre Callatis-Mangalia; al treilea spre Marcianopolis (Devnia) și Odessos (Varna); al patrulea ducea la Nicopolis ad Istrum și al cincilea spre Durostor, sau Silistra.¹⁾ Deci, pe de o parte consonanța numelor Abritus-Buthra, de alta distanța de o zi între Pyrgos și Buthra ca și între Buthra și Bercanto (Provadia), ne îndeamnă să ne fixăm asupra localității Abritus.

Tamtana, citat în lista orașelor din imperiul byzantin la pag. 382, între *Birlos*, sau *Bidhlos* (*Pyrgos*) și *Delsina*, sau *Desina* (Vicina din nordul Dobrogii), este de asemenea un oraș dobrogean. S-ar putea să fie o desfigurare a numelui *Tomis*, *Tomitana* și prin urmare să indice orașul Constanța, cu atât mai mult cu cât numele acesta nu mai revine sub pana lui Edrisi când vorbește de Bergean Dobrogea; iar denumirea de *Armocastro*, pe care am identificat-o cu Constanța, nu apare în aceeași listă alături de Tamtana. Ar fi acelaș oraș cu două nume. D-l Ștefan Ciobanu în Revista istorică din April-Mai 1919 pag. 80 și următoarele, într-un articol intitulat «Orășelele din imprejurimile Bolgradului», menționează și localitatea veche „*Tanata*“, transmisă Moldovenilor sub numele de *Tintul* (mai corect *Tântul*), despre care și D. Cantemir se exprimă astfel: „Nu departe de gura Ialpugului se găsesc urmele unui mare oraș vechiu care, în genere, era numit *Tint*. Ștefan cel Mare l-a ridicat din ruine, dar în urmă Turcii l'au dat la pământ în aşa chip, că în prezent abia se poate arăta locul unde a fost“²⁾ etc. De n'ar preciza Edrisi că Tamtana se află între Bidhlos și Delsina, deci în Dobrogea, poate că l-am identifica cu *Tîntul-Tanata* Basarabiei. Sau, poate că ignoranța l-a făcut pe Edrisi să-l localizeze greșit... Cine ar putea să se descurce din atâtea întunecimi ale evului mediu?

¹⁾ Ernst Kalinka: Antike Denkmäler in Bulgarien Wien 1906 col 349-351.

²⁾ D. Cantemir: Descriptio Moldaviae. Trad. rom. Tom II Buc. 1875 pag. 20.

EI-Mas, după Lelewel, ar fi *Palmas*, *Palmatai*, din itinerariile romane, la 14 mile de Durostor și la 45 de Marcianopolis, deci un oraș din părțile apusene ale Cadrilaterului. E menționat și în *Tabula Peutingeriana* și de *Procopius* în *De aedificiis Iustiniani IV, 7.* Edrisi îl numește «oraș bine populat, al cărui teritoriu e imbelüşuat în fructe și produse de tot felul și ale cărui dependentă sunt întinse».

Rekran. Pe harta arabului mai apare și acest oraș lângă Dunăre, la apus de Siliстра. De bună seamă că e Turtucaia, numită de vecinii noștri Tutracan. Intre El-Mas și *Reknova*, care pare a fi același nume ca și Rekran, se dă distanța de o jumătate de zi. Dar dela Reknova până la Rosso Castro se dă de asemenea jumătate de zi, fără a trece prin Siliстра. Reknova ar fi, aşa dar, o altă localitate.

Ori câtă nesiguranță ar pluti în jurul acestor identificări, cu excepția unora dintre ele, — un lucru însă e sigur: *Dobiogea* în sec. XII nu era o țară puștiită, aşa cum o cunoaștem în urma războanelor dintre Ruși și Turci; ci, din potrivă, o înfloritoare provincie a imperiului byzantin. Invaziile barbare n'au reușit să stârpiască poporul acestui pământ. Provincia renaște mereu din ruinele și cenușea ei, intocmai ca pasarea phoenix. Nu e într'adevăr strălucirea din perioada romană, ci un amurg de viață, în care tonuși civilizația cea veche se continuă încă. Ea are o sumă de orașe, ceilăși și orașele de-alungul drumurilor comerciale de apă și de uscat și se imbogățește printr'un comerț relativ vioiu; ba încă are și meșteșugari iscusiți în lucrarea fierului, atât de necesar pentru plugari.

Un al doilea fapt, tot pe atât de sigur, este că viața orășenească are un caracter pronunțat byzantin, negustorimea fiind mai ales grecească, doavadă toponimia; căci numai dela asemenea negustori greci s'a putut transmite, prin intermediul corăbierilor și călătorilor, numele grecești ale orașelor până la arabul dela curtea regală a Siciliei.

În lumina acestor considerații, ce ni se impun din lectura lui Edrisi, — identificarea orașelor având pentru noi un rol mai secundar, — putem înțelege și mai bine evenimentele istorice din timpul Comnenilor, în special din timpul lui Alexe Comnenul, asupra cărora d-l N. Iorga, într'o comunicare făcută Academiei Române, ne-a dat o interpretare nouă.

Dacă negușorimea orașelor Dobrogene era mai ales grecească în sec. XII, în schimb poporul satelor vorbia o altă limbă, și mărturii despre existența Vlahilor în această provincie în evul mediu am adus destule într'un alt articol.

Intemeerea unor voevodate ca acelea ale lui Tatu, Sacea și Seslav în jurul cetăților bizantine dela Dunărea Dobrogii și în paguba imperiului byzantin, ne arată o forță nouă care se trezește în regiunea Paristriei de atunci și care pornește de la poporul satelor spre orașe.

Dar această forță nouă nu se poate explica de cât printre creștere, o desime a populației și printre inflorire economică, despre care într'adevăr dă mărturie și geograful Edrisi.

Mișcarea de independență a Vlahilor de lângă M. Neagră va culmina în timpul dinastiei Asanizilor, pentru ca să decadă odată cu invazia Tătarilor din 1241 și cu trecerea Cumanilor în dreapta fluviului.

* * *

Câteva cuvinte asupra numelui de *Bergean*.

Cel dintâi care a încercat o identificare a toponimiei dobrogene a lui Edrisi, a fost învățatul polon *Ioachim Lelewel*.¹⁾ Insă, pe deoparte, tendonța sa vădită de a căuta și a vedea pretutindeni Slavi, ca și când neamul românesc, care prin numărul său întrece azi aproape pe toate neamurile vecine din prejuri, deci și pe Unguri, și pe Sârbi, și pe Bulgari, n'ar fi fost mai numeros și în evul mediu, ci ar fi răsărit aşa, ca din senin; iar de altă parte mijloacele sale de cercetare, căutând a identifica localitățile citate de Edrisi chiar și cu localități de origine mai

¹⁾ I. Lelewel: *Géographie du moyen âge*. Breslau 1852. Tom III-IV pag. 117—127 și 142—145.

recentă, dar întru câtva asemănătoare ca rezonanță a numelor, și aceasta după hărțile rele ale trecutului și numai după ele, fără a cunoaște pământul Dobrogii și fără a avea la îndemână cercetările arheologice, care de altfel nici nu existau în timpul lui pentru acest pământ,— toate acestea au făcut ca sforțările lui Lelewel să fie prea puțin încununate de succes. Așa s. ex. el identifică pe Anixoboli cu Iglița de lângă Măcin, pe care o scrie «Ignița»; pe Linocastro cu Dăenii, pe care-l scrie «Doian»; pe Ghorlu cu Dinogeția (din fața Galaților), azi „Ilnița” (sic) când numai în imaginația cartografului a existat o localitate cu acest nume acolo; pe Stifanos cu „Sebel, Stebil”, adecă Zibilul de azi (nume turcesc), pe care cu multă siguranță îl consideră ca „o formă slavă a numelui de Ștefan”; pe Kirkisia cu „Karakla”, adecă cu Carchaliul de lângă Dunăre, pe care el îl pune nu aproape de Măcin, ci de Hârsova; pe Delsina, Desina, cu „Devchinu”, adecă satul Defcea, nu departe de Cernavoda etc.

Teritoriul numit Bergean, care ar corespunde cu Dobrogea și Cadrilaterul de azi, și poate și cu Bugeacul Basarabiei, dacă ar fi să-l limităm după lista orașelor cuprinse în el și citate de Edrisi la pag. 397, — apare, sub această denumire, numai la Edrisi. Neavând la îndemână izvoarele arabe utilizate de Lelewel, după care el urmărește semnificația acestui cuvânt sub forma de „Borșan”, „Borean”, precum și extensiunea sa teritorială, — ne mulțumim a reproduce aici numai ipotezele acestui învățat polon. El scrie :

1) În limbajul marinarilor cuvântul țărm „bord”, „bordage”, joacă un rol de căpetenie. Din bord s'a putut face Borean, țară maritimă, litoral unde poposesc multe corăbii. O interpretare destul de naivă.

2) Se poate deriva numele de Borean și din slavește, având aceeași semnificare. „Bereg” în limba slavă — scrie el — însemnează țărm. Desfileul Emineh din Balcani se numia Beregava, pentru că atingea țărmul mării. Deci Borean, ar fi din Beregan, Berezan, Berejan, Brejan.

3) Însă această explicare se dovedește nesatisfăcătoare, când vedem că numele de Borgean, Borșan „e un nume al tradiției vechi și obscure“, care s'a perpetuat la Arabi. El apare mai întâi la 883 în „Rašm vel horismos quadrantis habitabilis anonymi (Abu Djafar Mohammed ben Musa) Khovaresmi“. Pe harta, reprodusă de Lelewel în atlas, țara dintre Dunăre și Balcani e numită „Borschan“ și i se dă drept capitală un oraș cu acelaș nume, având longitudinea de 40° și latitudinea de 45° , pe când Constantinopolea are long. $49^{\circ}.50$ și lat. 45° . Apare apoi la 950 la Ibn Ketir; la 1008 la Ibn Iunis. De data aceasta orașul e numit „Berdan“. Apoi la 1030 la astronomul Abu Rihan, care de asemenea numește Borșan toată Bulgaria nordică. Aceeași constatare la un geograf persan din 1250; la Ibn Said în 1274. Acesta cunoaște și orașele Târnova, Bârladul „Barlas“, munții Carpați „Kermania“ și un oraș aproape de ei „Denderah“; la Abulfeda în 1331; la Bakuin în 1397 etc. Abulfeda știe că existența acestei țări n'a durat totdeauna și că a fost cucerită de Germani! (Poate de aceia și Edrisi numește imperiul byzantin din Europa: Germania). Bakuin relatează că Borgeanienii seamănă cu Frâncii și poartă lupte cu Slavii, vecinii lor. Toate acestea nu-s de căt repetarea unei tradiții, a cărei origine se pierde în ignoranță și care a furnizat denumirea arabă pentru un colț al imperiului byzantin. Edrisi ne mai găsind numele de Bergean, Borgean, aplicat la partea de N. și W. a imperiului, l-a aplicat numai unui canton din spre gurile Dunării. În sec. IX numele de Borșan cuprinde ținuturile cucerite de Bulgari. Dar scriitorii Arabi par totdeauna a distinge pe Borgean de Bulgar. Regele Bulgarilor, scrie Massudi, (cap. 15), în fruntea a 50.000 oameni, făcu o invazie în imperiul roman și pustii până în țara Borgean, în Franța. De altă parte Bakuin scrie: Borgean se află foarte la nord, unde ziua este de patru ore. Ei sunt „madjus“ (păgâni) și fac războiu „Seklab“-ilor, adecă Slavilor. Ei seamănă în multe privințe cu Frâncii; se pricep la arte și construiesc corăbii (VII, 2). Si tot Bakuin vorbind de Bulgari, zice: Bulgar, oraș la Marea

Nitaş (Neagră), înconjurat de Turci. De aci până la Constantinieh — (Constantinopole), sunt două luni de drum: Bulgarii poartă războiu cu Constantinieh. (VII, 3).

.4) În sfârșit Lelewel se oprește la a patra și ultima ipoteză: în sec IV dominația Avarilor era formidabilă. Slăbită de răscoalele Slavilor, ea primi lovitura de grație din partea lui Carol cel Mare. Poate că Avari sunt denumiți de Arabi Borșan, Borgean. Slavii îi numiau Obrin, Obrijinian. De aci la Arabi: Obrjin, Obrjan, Borșan.

Evident naivități.

Acestea sunt ipotezele lui Lelewel.

Pentru noi numele de Borgean este încă o enigmă.

Când citești aceste relaționi arabe despre Borgean, ai impresia că-ți plutește în zarea nelămurită Fata Morgana. Când crezi că te-ai apropiat de realitatea ascunsă sub acest nume, vine un alt arab, care te derutează. *Ceea ce e sigur, este că nici un alt popor în afară de Atabi n'a întrebuințat acest nume. În geografia istorică a Dobrogei, prin urmare, el nu trebuie pomenit decât în treacăt, ca o curiositate.*

C. BRĂTESCU
profesor Constanța

CONSTRUCȚIA ȘI EXPLOATAREA PORTULUI CONSTANȚA

INTRODUCERE

Ceia ce mă face să dan acumă în vîleag acest crâmpel dintr-o monografie a portului Constanța, avută în lucru, este dorința de a contribui la stăvilirea curentului, izvorat din necunoașterea exactă a faptelor.

De o bucată de vreme a început să se răspândească în public ideea că n'avem nevoie de portul Constanța, pentru că este prea mic și că, în viitor, el nu va putea satisface cerințele comerțului nostru.

Orice port din lume va fi prea mic în viitor, dacă el va rămâne în starea în care a fost construit.

Un port niciodată nu-i terminat, ci este mereu în sporire și transformare, de oarece într'una cresc necesitățile traficului.

Am vrut deasemenea să arăt sfărările ce le-a făcut lara noastră cu crearea portului Constanța, sprijinind arătările mele pe date statistice, extrase din dosarele ce le-am putut scăpa la evacuare.

Multă lume cunoaște Constanța, dar sunt puțini acei ce știu cărei cauze se datorează repede desvoltarea acestui oraș, clădit pe ruinele vechiului Tonis.

Numerosi vizitatori au admirat frumusețea Constanței, au vizitat cazinoul cu diversele lui atracții, și-au reconfotat organismul pe plaja mării, făcând băi și respirând aerul ozonat, ori s'au desfătat privind talazurile spumegănde ale mării deslanțuite, sau luciu ei ce se pierde în zarea îndepărtată.

Și, dacă sunt puțini aceia cari știu că desvoltarea Constanței se datorează creării portului, sunt și mai puțini aceia cari cunosc căți bani și cătă energie s'a cheltuit cu înființarea lui.

LĂMURIRE: Această publicație, scrisă într'un anumit scop, era menită să apară în Martie 1918.

Imprejurările de atunci au impiedicat apariția ei.

O dată acumă publicitatea, așa cum ea a fost alcătuită atunci, socotind că va folosi persoanelor, cari voesc să dobândească ceva cunoștințe despre Portul Constanța.

Aduc cu acest prilej mulțumiri D-lui C. G. Constantinide, fost șef contabil în serviciul Porturilor Maritime, pentru ajutorul ce mi l-a dat la culegerea și coordonarea datelor financiare și statistice.

1920 Februarie

E. B. L.

Ori și ce luărare din port, fie căt de înică, își are istoricul său. Ba, aș putea spune că fiecare bloc aruncat în mare, fiecare piatră așezată în ziduri, conține un element din produsul eugetării noastre, o participare din energia musculară a muncitorului nostru.

Tara întreagă a contribuit la clădirea portului, cu credința că propășirea însăși a țării atârnă de desvoltarea lui.

Se impune deci ca fiecare din noi să-și formeze crezul sau de toate zilele, că portul Constanța nu este absolut necesar noua, iar toti aceia, cari se folosesc de produsele solului și subsolului țării noastre, ar trebui să înțeleagă că și în interesul lor propriu este să păstrăm noi Constanța, devenită «perla Marii Negre» prin munca și capitolul nostru.

5 Martie 1918.

PODUL ILIAEI

I. I S T O R I C

După răshoiul neatârnării de la 1877, am obținut Dobrogea și cu ea, o parte din coasta Mării Negre.

Cu aceasta s'a indeplinit pentru noi dorința posedării unei șirii libere la mare, necesitate imperioasă, pentru satisfacerea căreia lupta oricei țără bogată în produse de export.

«Viitorul unei țări este la mare».

Accesul la mare face ca o țară să respire liber și să păiască sigur pe calea propășirii economice.

Pe coasta marii am găsit orașul Küstendje-Constanța, de obicei veche, cu un mic port construit de o companie engleză și amenajat rudimentar, prin care, totuși, se scurgeau la Mare cerealele din Dobrogea, aduse în port cu cările, sau cu linia ferată Cernavodă-Küstendje, construită tot de englezi. Această linie taie Dobrogea transversal, cum pe la mijlocul ei. Cerealele cultivate în regiunile de la nord și sud, erau cărate și depozitate în stațiuni, până ce le venea rândul să fie transportate pe calea ferată la Küstendje.

Aci erau depozitate, fie în magazile din oraș (la obor), fie în port, într-o magazie de zid cu etaje, elădita în 1864, parte pe platforma portului, parte pe talusul malului dinspre oraș și amenajată astfel încât să se preteze la operațiunile de primire și predare a cerealelor. Linia de acces pentru descărcare era așezată sus pe mal, la nivelul etajului I-ii al magaziei, iar liniile puse pe platforma portului servau pentru încarcarea cerealelor din magazie în vagoane și predarea cerealelor în vasele acostate la cheiul de lemn, singurul ce există în port și posedă 200 metri lungime.

Pentru noi portul Constanța nu trebuia să deserviască numai Dobrogea, ci întreaga țară. Prin el urma să se scurgă, nestăvilit în tot cursul anului, spre miază-zii și apus, produsele solului și subsolului nostru.

Neexistând cai fluviale sau canale, care să lege partea țării din stânga Dunării cu portul Constanța, încât prin ele să se facă lesnicios și ieftin scurgerea la mare a mărfurilor din interiorul țării, s'a simțit, imediat după obținerea Dobrogii, nevoie construirii unei cai ferate,

care să debușeze la Cerna-Vodă, stație de cap a liniei ce leagă Dunărea cu portul Constanța.

Astfel s'a construit calea ferată București-Fetești și apoi Fetești-Cerna-Vodă cu fațnicul pod «Regele Carol I-uu», ce leagă cu un lanț de oțel, Dobrogea de Patria mamă.

Această din urmă linie a fost pusă în circulație în toamna anului 1895.

Resursele țării n'au ingăduit ca, în acelaș timp cu podul peste Dunăre, să se construiască și portul Constanța și astfel să se poată îndeplini mai repede programul de lucrări, stabilit în vederea utilizării accesului la mare.

II. STUDII ȘI ANTEPROJECTE ¹⁾

Primele studii în vederea construirii portului Constanța s'au inceput în anul 1881 de către Sir Charles Hartley, inginerul șef al comisiei europene a Dunării. După proiectul prezentat de Sir Hartley și revizut de către Franzius, directorul portului Bremă, și Voisin-Bey, directorul lucrărilor Canalului Suez, portul trebuie să coste 21.500.000 lei.

Dar abia la 1888 guvernul român a înființat un serviciu special pentru studierea, proiectarea și executarea lucrărilor portului. Acest serviciu a fost pus sub direcția d-lui Inspector General I. B. Cantacuzino; iar ca sfătuiitor a fost numit Guérard, directorul portului Marsilia.

III. CERINȚELE UNUI PORT ȘI ÎN SPECIAL ALE PORTULUI CONSTANȚA

Pentru a ne putea folosi cu prilejul de un port, trebuie ca el să fie construit și utilat astfel, încât să poată satisface cerințele immediate ale comerțului, iar proiectul să prevadă posibilitatea unei mari în viitor, corespunzătoare dezvoltării traficului maritim.

Utilitatea unui port este în funcție nu numai de felul și cantitatea mărfurilor ce urmează să se scurgă prin el, ci și de natura văselor ce-l ating.

Un port depinde așa dar și de vas și, cum tonajul vaselor, deci dimensiunile lor (lungime, lățime și calală) crește mereu, trebuie ca proiectul să prevadă posibilitatea de adâncire și sporire, încât vasele viitorului să poată avea acces în port.

Construirea dela început a unui port în proporții mari, utilizabil în viitor, nu este rentabilă.

1) După Buletinul Soc. Politehnice No. 10 din 1909,

Portul Constanța, având menirea să serviască în prima linie ca port de export, a trebuit să fie construit și amenajat astfel, încât să se poată scurge prin el produsele principale de export ale țării: cerealele petrolul și lemnaria; iar pentru a se putea ține concurența pe piețele mondiale, nevoia a impus să se întrebuințeze instalațiunile cele mai perfecționate, încât manipularea măsurilor să se poată face repede și ieftin.

De aci necesitatea construirii magazilor cu silozuri, recunoscute ca unealta cea mai perfecționată pentru primirea, selecționarea, înmagazinarea, condiționarea și predarea cerealelor; precum și utilizarea instalațiunilor celor mai practice pentru manipularea și depozitarea produselor petrolifere.

Cum exploatarea rațională a petrolului a început în țară cam în același timp cu primele lucrări ale portului, nu s'a putut prevedea la alcătuirea anteproiectelor, repede și marea dezvoltare ce o va lucea această industrie și ce căutare vor avea produsele petrolifere pe piețele comerciale aşa că nu s'a putut proiecta de la început o stație izolată pentru petrol, prevăzută cu toate dispozitivele necesare pentru a pune portul și împrejurimile lui la adăpostul oricărui pericol, pricinuit de un eventual incendiu.

Portul de petrol a fost construit dela început redus și s'a marit treptat, după cerințele industriei petrolului, instalând aproape în fiecare an rezervoare nouă de depozitare, sporind în consecință platforma cu apărările ei precum și instalațiunile de descărcare din vagoane—cisterne și încărcarea în vapoare—tancuri.

IV. CONSTRUCȚIA PORTULUI

Lucrările portului Constanța au trecut, până la 1916, prin trei faze:

A. Prima fază (1895—1900), cuprinde lucrările execuțiate prin întreprindere.

B. A doua fază (1900—1911), cuprinde lucrările executate numai în regie.

C. A treia fază (1911—1916), cuprinde lucrări executate, unele prin întreprindere, unele în regie prin tașeroni și altele în regie directă.

In cele ce urmează, arat cum s-au succedat lucrările, ce anume s'a executat și cât a costat construcția.

A. EXECUTAREA LUCRĂRIILOR PRIN INTREPRINDERE¹⁾

Serviciul construcției portului, sub direcționarea d-lui Inspector

¹⁾ După documentele din dosarul procesului Hallier.

General I. B. Cantacuzino, a întocmit pentru lucrările hidraulice ale portului două proiecte:

Unul general, cuprîndând toate lucrările hidraulice și altul restrâns, care conține numai o parte din aceste lucrări și anume: construirea digurilor, a cheiurilor, rambleerea platformelor, dragări și derocări, la care s'a mai adăugat și construirea unei linii de 12 km. la cariera Canara, de unde urma să se extragă piatra și unde trebuia să se fabrice varul necesar lucrărilor din port. Toate aceste lucrări trebuiau să fie terminate la 10 Iulie 1899; iar valoarea lor se ridică, după deviz, la 12.318.022 lei, din care 12.076.800 lei pentru lucrările din port și 241.200 lei pentru construirea liniei ferate Constanța—Canara.

Licitatia s'a lînuit la 18 Iunie 1895, pe baza proiectului restrâns cu facultatea pentru concurență de a prezenta oferte separate și pentru lucrările sporite, prevăzute în proiectul general și evaluate la 25.400.000 lei și care trebuiau să fie terminate la 10 Iulie 1902.

La licitație au fost invitate opt întreprinderi mari, specializate în astfel de lucrări. Ele au oferit pentru proiectul restrâns după cum urmează:

1. Volker și Boss din Olanda	10 % peste deviz.
2. Batignolles » Paris	1 % sub »
3. Fives Lille » »	2.10 % »
4. Veneta » Padua	2.48 % »
5. Hiersent » Paris	6.25 % »
6. Bartissol » »	7.10 % »
7. Iuhl Langeweld » București	14.10 % »
8. Hallier » Paris	21. % »

Oferta întreprinderii Hallier fiind cea mai avantajoasă, a fost acceptată atât pentru lucrările restrânse, cât și pentru lucrările prevăzute în proiectul general, pentru care a prezentat ofertă separată cu 23.8 % sub deviz.

Ministerul Lucrărilor Publice a angajat mai întâi executarea lucrărilor prevăzute în proiectul restrâns, încheind cu întreprinderea Hallier primul contract la 10 Iulie 1895 în valoare de lei 9.731.240, după care întreprinderea a început organizarea șantierelor, deschiderea carierei Canara, construcția liniei ferate, aprovizionarea materialelor, a uneltelelor și a aparatelor necesare.

La 18 Martie 1896, ministerul contractează cu întreprinderea Hallier executarea lucrărilor după proiectul general, în valoare de 25.400.000 lei după deviz, din care, scăzându-se rabatul de 23.80 %, se reduce la lei 19.354.800.

Acest contract înlocuiește pe cel dintâi.

La 16 Octombrie 1896 s'a inaugurat în prezența M. S. Regelui,

începerea lucrărilor prin aşezarea cu titanul pe patul marii. a primului bloc de beton din digul dela larg.

Odată cu lucrările, au început și discuțiile între personalul de control și întreprindere.

Prin diverse ordine controlul atragea atențunea întreprinderii asupra neîndeplinirii dispozițiunilor din caietele de sarcini și asupra întârzierii lucrărilor față de repartiția stabilită la început.

De multe ori lipseau pe șantier materiale, iar cele aprovizionate nu corespundeau adesea condițiilor prescrise și, ca atare, erau oprite să fie întrebuințate în operă, sau se prescria ca ele să fie supuse la anumite operațiuni, pentru a le face utilizabile.

Întreprinderea refuza să execute măsurile prescrise, sub motiv că ele sunt arbitrale și că ea nu poate suporta cheltuieli de prisoș; iar întârzierea o justifica învinovățind Direcția că nu i-a pus din vreme la dispoziție terenul necesar instalării șantierului și că nu i s'a dat la timp materialul de cale, necesar liniei Constanța-Canara, conform obligațiunilor contractuale și astfel n'a putut termina linia la termen, așa că a fost pusă în imposibilitate de a transporta din Canara piatră concasată și varul pentru confectionarea blocurilor artificiale.

La 10 Aprilie 1897 vine în fruntea direcției lucrărilor inspectorul general G. Duca.

Întrepriderea continuă lucrările, dar avansarea lor merge încet, pe când discuțiile se înțeleg.

La începutul anului 1898 Direcția face unele modificări în profilul cheiului și al digului; iar în Aprilie 1898 se hotărăște o modificare mai radicală a proiectului, adăugându-se în plus basinul de petrol ce urma să se construiască în afara digului de sud. Totuși, prin unele suprimări aduse proiectului prim, s'a ajuns ca sporul total și parțial (pe fel de lucrare), provocat mai ales de adângarea basinului, de petrol, să nu depășiască limitele prevăzute în articolul 15 din condițiunile generale, combinat cu § 60 din condițiunile speciale pentru construirea portului Constanța.¹⁾; așa că nu se prezenta cazul de a se

1) Art. 15. Dacă în cursul executării lucrarilor va fi trebui să se modifice proiectul în mai mult sau mai puțin, întreprinzătorul este dator să primească și să execute aceste schimbări, însă numai după un ordin inserit al ingererului sau al arhitectului director și în condițiunile următoare: a) sporul sau scăzământul să se facă la lucrări de felul celor prevăzute în proiect și pentru care s'au fixat prețuri în serie care să aibă la vedere la adjudicăriune.

b) Sporul sau scăzământul să nu covârsească mai mult de 20 la sută din valoarea totală a contractului, afară de o dispoziție contrară a condițiilor speciale ale întreprinderii.

c) Sporul sau scăzământul să nu fie mai mare de 50 la sută din cantitățile trecute în estimările pentru fiecare fel de lucrare etc.

§ 60 p. evede Reducerile și sporurile eventuale ale cantităților lucrărilor contractate de care antreprenorul este obligat să se ţie, sunt acele prevăzute în art. 15 din condițiunile generale.

Pentru orice spor, care intrăcează această proporție, antreprenorul rămâne liber să refuse executarea, iar Direcția rămâne atunci liberă să execute lucrarea în regie, sau prin urmă alt antreprenor.

stabilii prețuri nouă unitare. Întreprinderea pretinde însă că articolele citate nu pot fi aplicate în speță, deoarece proiectul, care a servit de bază la licitație, a suferit modificări însemnante atât în planul general, cât și în dispozițiunea uvrajelor principale : deci urmează să se fixeze noi prețuri unitare, de comun acord cu întreprinderea.

Desele discuții următe, schimbul continuu de corespondență și mai ales jenua financiară în care se găsia întreprinderea, provocau întârzierea lucrărilor.

Pentru a pune capăt dificultăților ivite, ministerul face uz de Art. 36 din condițiuni generale¹⁾ și prescrie măsurile ce întreprinderea trebuie să le ia pentru activarea lucrărilor, acordându-i termen până la 10 Iunie 1899.

La 23 Martie întreprinderea răspunde ministerului ca începează lucrările.

Se ia act de acest refuz formal și se dispune inventarierea materialelor întreprinderii, urmând ca, dela 27 Aprilie 1899, lucrările să se execute în regie cu materialul și în comptul antreprenorului.

Tabloul de mai jos ne arată cantitățile de lucrări ce trebuia să se execute întreprinderea până la 1 Martie 1899, după repartiția stabilită, apoi cantitățile real executate și cât s'a executat mai puțin.

Nr. curent	DENUMIREA LUCRARILOR	Lucrări până la 1 Martie 1899		
		De executat	Executate	Diferență în minus
1	Digul de larg	m. 878	m. 446	m. 432
2	Digul de sud	m. 209	—	m. 209
3	Apararea platformei	m. 919	m. 650	m. 269
4	Cheiuri	m. 910	—	m. 910
5	Dragaje	m. c. 634.000	m. c. 187.000	m. c. 447.000
6	Rambleuri	m. c. 625.000	m. c. 413.000	m. c. 212.000
7	Derocări	m. c. 43.000	m. c. 787	m. c. 42.213

1) Art. 36. Dacă în cursul executării lucrarea va merge început, încât, din lipsă de materiale, de lucrători în număr suficient, din o aplicare repartiționii de lucrări date întreprinzătorului, sau din orice altă cauză, astfel că să nu poată prevedea că ea nu se va putea termina la epoca fixată prin contract, sau că nu se vor efectua lucrări pentru sume afectate prin buget în fiecare an, administrația, în urma raportului inginerului sau arhitectului, va prescrie întreprinzătorului măsurile de luat pentru activarea lucrărilor, acordându-i un termen pentru aceasta etc.

Valoarea lucrărilor executate se ridică la suma de lei 4.194.400, cu ceva mai mult ca $\frac{1}{3}$ din valoarea lucrărilor contractate; iar suma totală plătită întreprinderii până la punerea sa în regie, este de 3.748.395,29 lei față de aprox. 10.000.000,00 lei cât ar fi trebuit să primească până la 1-iu Martie 1899, dacă ea ar fi executat în întregime lucrările stabilite prin repartiție.

Diferendul cu întreprinderea neputându-se transa «à l'amiable», guvernul, în baza legii din 8 Ianuarie 1900, a fost nevoie să constituie un tribunal arbitral, pentru lichidarea conturilor și pretențiunile părților contractante.,

Ca arbitru din partea Statului a fost d-nul Mihail C. Șuțu, pe atunci guvernatorul Bancii Naționale, iar întreprinderea Hallier a numit arbitru pe d-nul inginer H. Mossre din Frația, iar ca supra-arbitru a fost ales d-nul W. F. Leemans, imputernicitul regal al Olandei pe lângă comisiunea de navigație a Rinulei.

Deshaterile procesului, sub presedinția d-lui M. C. Șuțu, au avut loc în București, dela 15—28 Martie 1900.

Deliberarea a ținut dela 30 Martie până la 6 Aprilie, când s'a dat sentința.

Ambele părți au prezentat memorii scrise. Pretențiile întreprinderii se cifrau la suma de lei 18.377.686,57 din care ministerul nu recunoștea decât 3.576.242,65 lei și pretindea în schimb lei 15.603.995,98, cuprinzând amenzi de întârziere conform caietului de sarcini: în plus daune de interes provenite din întârzieri în execuția lucrărilor.

Prin sentința dată s'a acordat întreprinderii Hallier 6.226.632,94 lei în care se cuprinde:

1) Restituirea garanției depuse la încheierea contractului	Lei 756.000 —
2) Suma ce întreprinderea avea de primit după situațiile de plată	» 446.493,32
3) Valoarea estimată a materialului întreprinderii, conform inventariului, dresat contradictor, ce rămâne proprietate ministerului și la care se adaugă și cheltuelile de instalare a șantierelor și punerea în exploatare a carierei Canara	» 5.024.139,62
T O T A L	Lei 6.226.632,94

La aceasta se reduce fabuloasa sumă, ce se spune că s'a acordat întreprinderii Hallier.

In schimb, ca să fim cu totul imparțiali, trebuie să recunoaștem

că de la întreprinderea Hallier nu-a rămas pe lângă inventar¹⁾ și ceea cea personal experimentat în executarea lucrărilor hidraulice în aranjarea sănzierelor și în manevrarea diverselor aparate, din care personal parte s'a utilizat la lucrările ulterioare.

Pe timpul întreprinderii Hallier, s'au cheltuit în total lei 9.376.067,71 din primul credit de lei 18.247.768,11 acordat pentru construcția portului Constanța.

Natura lucrărilor cu valoarea lor se arată în tabloul de mai jos.

F A Z A I-a

LUCRĂRI EXECUTATE PRIN INTREPRINDEREA HALLIER

	L e i B.
Linia, Canara-port	179.827,91
Digul de larg cu zidul de gardă	1.906.690,64
Digul de Sud	506.368,50
Cheiul digului de larg	70.000,00
Molul nou	89.581,33
Derocarea și dragarea basinurilor portului	319.731,16
Terasamente pentru rambleiarea platformelor	398.241,06
Vase, aparate, mașini, locomotive, vag. și uinelte de lucru	5.350.950,84
Materiale în aprovizionare	554.676,27
T O T A L	9.376.067,71

B. EXECUTAREA LUCRĂRILOR IN REGIE

La 10 August 1899 a fost numit ca Director General al construcției portului Constanța d-nul inspector general A. Saligny, numit mai întâi Director general al porturilor și al căilor de comunicație pe apă.

Sub conducerea domniei sale s'a continuat cu mare activitate executarea lucrărilor hidraulice, prevăzute în contractul Hallier.

S'a introdus modificări în planul de ansamblu al portului și s'a dat o mare desvoltare sănzierului de lucru, întrebunțând la executarea lucrărilor numai personal tecnic românesc.

Imediat ce a fost stabilit definitiv planul general al portului, s'a

1) EXTRAS DIN INVENTARUL HALLIER. I. MATERIA NAVAL: 2 remorchere, 3 salane de fier cu clăpete, 2 salane de fier port blocuri, 6 gabare de lemn, 1 deroșeuza și cheson de fier, 1 macara pliutoare de 40 tone, 8 bărci de scafandrieri cu pompele lor, 9 bărci diferențite, 2 bărci-motor, 3 bascule «Paupiers» de căte 20 tone. II. MATERIA RULANT: 100 vagoane diferențite (platforme, bascule, etc., 179 vagonete (decauvile, grițare, etc.), 26 truciuri (port blocuri), 11 locomotive diferențite și III. INSTALATII PE SÂNZIERE: 1 plan înclinat pentru redubarea vaselor, 1 titan fix de 40 tone; 1 macara «Bâvrouth», 1 instalație pentru fabricarea betonului, 1 titan rulant de 40 tone, 2 bardoare de căte 40 tone; 2 instalații pentru fabricarea cloucurilor de puzzolană; 1 locomobilă Wolff, 4 locomobile Veyer & Richemond; 2 planuri înclinate pentru anrocamente; 4 instalații pentru stin, var: 3 concasoare, 3 grui Caillard; ateliere diverse.

căutat să se proiecteze și să se execute mai întâi acele lucrări care permit începerea explorației.

După construirea digurilor de adăpostire și apărare, s-au zidit cheiurile cele mai principale, rambleindu-se spatele lor, pentru obținerea de platforme necesare explorației. Apoi să incepă cu utilarea portului, proiectând și construind magazii cu silozuri și stația de petrol.

In tabelele anexate se arată fondurile acordate și întrebuiușarea lor pe fel de lucrare și modul cum au succedat lucrările, în fază executării lor în regie.

Din examinarea acestor tabele se deduce că până în anul 1904 s'a urmărit mai ales executarea lucrărilor hidraulice, rămase de făcut din contractul întreprinderii Hallier, precum: diguri, cheiuri, apărări, rambleuri, dragări, derocări, etc. În același timp sau făcut studii, proiecte, aprovizionări de materiale, etc. în vederea construirii magaziilor cu silozuri și a stației de petrol și s-au inceput lucrările pregătitoare pe teren.

De la 1904 se incepe perioada de lucrări pentru utilarea portului: construirea magaziilor cu silozuri, a basinului de petrol, a instalațiilor pentru exportul produselor petroliifere.

Paralel cu aceste lucrări se întocmesc proiectele și se fac comenzi pentru instalăriile mecanice la silozuri, la uzina electrică și la uzina stației de petrol; ¹⁾ se continuă cu completarea cheiurilor, a platformelor; se construiesc linii ferate, clădiri de administrație, se instalează lumină electrică etc.

Lucrările s'au executat cu deosebită activitate, iar modul cum ele au fost coordonate, au permis ca în anul 1909 să se poată da în exploatare o magazie cu silozuri și o parte din stația de petrol.

In adevăr, la 27 Septembrie 1900 s'a inaugurat, cu mare solemnitate, de către M. S. Begele, terminarea părților celor mai importante ale lucrărilor de apă și ale instalațiilor de export, cu care pînă la rostit cuvântări înălțătoare, pe care le reproducem la anexă ^{2).}

După ce portul s'a inaugurat, s'a continuat cu lucrările în regie pînă la sfîrșitul anului 1910, când s'a retras d-nul Director Geierak A. Saligny și a venit în locul său inspectorul general Mihail M. Rămniceanu.

Valoarea totală a lucrărilor executate în faza II-a este de lei

¹⁾ Instalațiile mecanice la silozuri s'au furnizat și asezat de casa Luther din Brunszwig; cele electrice dela silozuri și uzină de către A. E. G.; în toate construcțiile metalice și instalăriile mecanice dela stația de petrol s'au executat de casa E. Wolff din București.

²⁾ După Buletinul Soc. Politehnice No. 10 din 1900.

49.430.846,08 ; iar natura lucrărilor cu valoarea lor parțială, se arată în alăturatul tablon.

F A Z A II-a

LUCRARI EXECUTATE IN REGIE

	L e i B.
Linia port-Canara	436.108,27
Exproprieri	771.432,25
Digul de larg cu zidul de gardă	6.056.933,03
Digul de Sud	543.631,50
Digul dela intrarea în port	194.000,00
Cheiul digului de larg	1.332.179,83
Molul nou	529.018,31
Cheiul de Nord	942.926,11
Cheiul silozurilor	831.109,39
Cheiuri la molul pentru cereale și vite	1.198.102,56
Cheiul de cărbuni	818.573,21
Basinul de petrol cu antebasinul	2.297.431,46
Derocarea și dragarea basinurilor portului	2.062.349,44
Terasamente pentru rambleierea platformelor	2.473.906,92
Balastarea și pavarea platformelor portului	697.106,33
Faruri, sirene și diferite aparate de semnalizare	415.596,96
Linii ferate in port	901.037,84
Instalația pentru exportul petrolului	4.761.333,86
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada	14.388.255,39
Cala de halaj pentru reparatia vaselor C. P. C.	360.070,12
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	287.287,07
Indigări de anrocamente pentru apărarea terasamentelor	634.350,10
Clădirea de administrație	166.305,55
Biroul cerealiștilor	50.061,63
Cantonul de mișcare	5.302,92
Magazii provizorii de cereale	283.745,34
Cladiri de locuit pentru lucrătorii și agenții S. P. M.	170.496,68
Instalația provizorie și accesoriile pt. iluminatul portului	139.531,59
Cantine provizorii in port	10.466,25
Intreținerea lucrărilor executate	297.259,99
Vase, aparate, mașini, locomotivo, vag. și ușelte de lucru	2.036.290,61
Biverse lucrări și studii	906.623,21
Materiale în aprovizionare	2.131.992,36
T O T A L	49.130.846,08

C). Execuție de lucrări, unele prin întreprindere, unele în regie prin țașeroni, altele în regie directă

Noul director general și-a pus ca principiu, executarea lucrărilor prin întreprindere.

Lucrările hidraulice, pentru executarea carora portul posedă utilajul și materialele necesare, precum și personal specializat, au rămas să se execute mai departe în regie.

S'a stabilit un nou program de lucrări, care cuprindea, între altele, urmatoarele:

a). Construirea magaziei a III-a cu silozuri.
 b). Execuțarea de lucrări pentru consolidarea malurilor din partea N. V. a portului:

- c). Construcția gării din port.
- d). Lucrări provizorii, necesitate de construcția gării.
- e). Terminarea cheiurilor.
- f). Terminarea rambleerii platformei.
- g). Sporirea stației de petrol.

h). Construirea încă a unei serii de locuințe pentru lucrătorii și personalul portului.

i). Construcția instalației pentru transbordarea directă a cerealelor din vagoane în vapoare.

- j). Completarea rețelei de linii ferate.

Să aratam în detaliu, modul cum s-au executat parte din aceste lucrări:

a). Construirea magaziei a 3-a cu silozuri.

Fundațiile pentru aceasta magazie, ca și pentru a 4-a, au fost executate în faza II-a.

Restul lucrărilor de zidărie și de beton armat au fost executate prin întreprinderea Wolle-Stavăř.

Cum parte din materialele necesare construcției acestei magazii se găsean furnizate mai dinainte, s'a obligat întreprinderea să primească și să platiască aceste materiale după anumite prețuri trecute în contract.

Lucrarea s'a inceput în 1912 și s'a terminat în 1915.

Din cauza evenimentelor nu s'a putut face și instalația mecanică a magaziei, așa că ea a rămas neutilizată.

b). Consolidarea malurilor

Lucrările executate mai înainte pentru oprirea surpărilor malurilor, nedând în total rezultate satisfăcătoare, noul director general a

aplicat soluția consolidării prin executare de masive puternice de pământ bine batut, așezate pe un fundament de argila compactă, sau de marnă și căptușite la spate cu o zidărie de piatră uscată, formând un dren longitudinal, care comunica, din distanță în distanță, cu drepturi transversale ce debușează în puțuri colectoare.

, Lucrarea s'a inceput prin întreprindere, dar direcția vazând ca întreprinderea nu este în stare să duca la bun sfârșit aceasta lucrare delicata, i-a reziliat contractul și s'a continuat executarea în regie cu rezultate satisfăcătoare,

Până la 1916 s'a consolidat aprox. 400 m. l. de mal.

c). Construirea gării din port.

In planul general al portului, amplasamentul gării era stabilit pe platforma cheiului de la digul de larg. Aci era prevăzut să se construiască o mică stațiune pentru călătorii ce pleaca și sosesc cu vapoarele.

In 1912 s'a hotărât construirea în port a unei gări mari, confortabile, având două clădiri de călători: una pentru călătorii care utilizează vapoarele, și alta pentru cei care vin și pleaca cu calea ferată. S'a prevăzut ca aceste clădiri să fie așezate la cheiul de lemn, una în fața celeilalte cu linii și peroane între ele; iar trecerea dela o clădire la alta să se facă prin tunele, construite sub liniile din gară.

Dupa ce proiectul a fost întocmit, s'a hotărât executarea lucrărilor și anume: fundațiile în regie, iar restul prin întreprindere. Lucrările în regie adică confectionarea și baterea piloșilor de beton armat, s'au executat; iar restul lucrarilor s'au suspendat la începerea răboiului mondial.

d). Lăcerări provizorii necesitate de construirea gării

, Cheiul de lemn, în dreptul cărnia urmă să se construiască gara de călători, era utilizat de Serviciul Maritim Român pentru acostarea vapoarelor de pasageri. Cum cheiul și cladirile agenției S. M. R., ale vamii și ale Serviciului sanitar, trebuiau să fie dăramate și pentru a nu se impiedica funcționarea regulată a acestor servicii, s'a hotărât ca vapoarele S. M. R., să acosteze la cheiul de nord și în acest scop, s'a construit în dreptul acestui cheiu clădiri pentru biourile S. M.R., ale vamii, ale poștei și ale poliției din port. Parte din magaziile de lemn, aflate la acest cheiu, au fost dărămată și parte transformate și predate vamii și agenției S. M. R.; iar la cheiul de cereale s'au construit magazii provizorii de lemn, pentru cereale. În locul celor destinate de la cheiul de Nord. Tot la acest cheiu s'a construit o clădire de zid pentru instalarea serviciului sanitar.

Clădirea de zid pentru S. M. R. și pentru vama de la cheiul de Nord precum și magaziile de lemn de la cheiul de cereale, au fost executate prin întreprinderi; iar celelalte lucrări provizorii ca : transformarea magaziilor vechi, instalările de linii ferate, de lumină electrică, conductele, imprejmuirile, etc., au fost executate în regie.

e). Terminarea cheiurilor

S'a complectat cheiul de Nord, ramas neexecutat și aprox. 150 metri lungime și s'au construit aprox. 350 metri din cheiul de la molul de cereale și vite; iar după ce s'au facut în basinul cheiului de lemn dragările și derocările necesare, s'au executat fundațiile moului cheiu, confectionând și așezând blocurile de beton, până la nivelul marii.

Toate aceste lucrări s'au executat în regie.

f) Terminarea ramblecerii platformei.

In regie s'a complectat de rambleat platforma cheiului de Nord ; iar prin întreprinderi s'a complectat rambleerea molului de cereale și vite și s'a executat o parte din rambleerea platformei dela spatele magaziei a 3-a și a 4-a.

De asemenea s'a umplut aproape întreg lacul, rămas în mijlocul platformei portului, parte prin întreprindere și parte în regie.

g) Sporirea stației de petrol.

Exportul reziduurilor luând un mare avăut, se simți nevoie sporirei instalațiilor pentru primirea și predarea acestui produs petrolifer.

In acest scop s'a dublat linia pentru primirea vagoanelor-cisterne, s'a construit un rezervoriu de recepție, s'au dublat conductele și pompă de pacură și s'a facut la basinul de petrol, încă o instalație pentru încarcarea reziduului ; iar pe platforma dela basin, s'a construit o magazie de fier pentru depozitarea bidoanelor de petrol și benzina, destinație exportării.

Pentru înmagazinarea produselor petrolifere s'au construit încă 11 rezervoare a 5000 m.c. și unul a 1000 m.c. pentru motorina, cu toate dispozitivele necesare.

Fundațiile rezervoarelor, sporirea platformei și apararea ei s'au executat parte prin întreprindere, parte în regie directă, sau en lașeroni ; iar lucrările metalice, afară de magazia de fier dela bazin, precum și instalațiunile mecanice, s'au executat de casa E. Wolff.

Pentru evitarea accidentelor de cale ferată în stația de petrol, s'au centralizat acele și pasajele și s'au instalat aparate de semnalizare.

h) Locuințe pentru lucrători și personal.

S'au construit, prin întreprindere, încă 20 de clădiri, având fiecare curte separată.

i) Transbordarea directă.

Scopul acestei instalații este ca cerealele sosite în vagoane să poată fi încarcate direct în vapoare, fară să mai treacă prin silozuri. S'au executat în regie fundațiile acestei construcții și s'a furnizat toată instalația mecanică.

Lucrările însă s'au intrerupt din cauza evenimentelor.

In toamna anul 1914 vine în fruntea direcției generale D-nul inspector general Grigore Casimir.

Dela această dată și până la evacuarea Constanței, s'au continuat lucrările care erau în curs de executare și s'au mai construit următoarele: o șosea nouă de acces în port, înprejmuirea provizorie a portului și o baie sistematică cu dușuri calde și reci¹⁾ pentru personalul și lucrătorii dela silozuri; toate acestea s'au executat în regie.

Una din preocupările de căpetenie ale direcției generale în faza a III-a, a fost organizarea administrativă a serviciului de construcție și exploatare.

S'au separat, pe căt a fost posibil, atribuțiunile personalului, utilizând pe unii la construcții și pe alții la exploatare.

S'a căutat să se reglementeze situația personalului, după normele dela C. F. R., prescriindu-se anume condiții de admitere în serviciu și de înaintare și s'au pus în aplicare instrucțiuni nouă pentru manipularea magaziei de materiale, necesare construcției și exploatarii

Valoarea totală a lucrărilor executate în faza III-a, este de lei 10.624.237,90; iar felul lucrărilor, cu valoarea lor, este arătat în tabloul de mai jos :

F A Z A I I I - a

**L U C R A R I E X E C U T A T E P A R T E P R I N I N T R E P R I N D E R E Ș I P A R T E
I N R E G I E D I R E C T ă S A U P R I N TA Ș E R O N I .**

	Lei	B.
Linia terată port-Canara	7.786,40	
Exproprieri	58.650,00	
Cheiul de Nord	664.254,67	
Cheiul silozurilor.	21.515,70	
Cheinri la molul pentru cereale și vite	258.384,36	

1) Unica baie populară în Constanța.

Basinul de petrol cu ante basinul	24.733,67
Deroarea și dragarea basinurilor portului	84.693,48
Terasamente pentru rambleiarea platformelor	302.567,19
Balastarea și pavarea platformelor portului	19.529,54
Faruri, sirene și diferite aparate de semnalizare	95.105,45
Linii ferate în port	289.033,96
Instalația pentru exportul petrolului	1.695.184,97
Magaziile cu silozuri, cu uzina electrică și estacada . . .	2.808.532,57
Cala de halaj pentru repararea vaselor C.P.C.	88.156,45
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	497.314,59
Indiguri de anrocamente pentru apărarea terasamentelor	3.547,10
Construcția gării de călători din port	226.744,70
Clădiri pentru vână și S.M.R.	99.533,43
Construcția șoselei de acces în port	41.700,00
Magazii provizorii de cereale	115.235,48
Clădiri de locuit pentru lucratorii și agenții S.P.M. . .	301.473,02
Instalație provizorie și accesoriu pt. iluminatul portului .	110.729,69
Cautine provizorii în port	3.217,89
Întreținerea lucrarilor executate	9.239,69
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și uinelte de lucru	472.072,00
Cheltuieli generale	1.072.081,46
Diverse lucrari și studii	534.575,34
Exploatarea carierei Canara	222.377,80
Materiale în aprovizionare	493.267,58
Total	10.624.237,90

Programul lucrărilor n'a fost indeplinit complet până la 1916.

Dacă pentru marfurile de export s'au facut aproape toate instalațiunile (unele însă reduse), pentru cele de import nu există nici o instalație, afară de platforme și câteva magazii de lenjuri pentru marfurile generale.

Lucrarile portului ar fi fost mult mai avansate, dacă nu ne-ar fi împiedicat evenimentele din 1913 și cele de acum.

Complet terminate sunt următoarele lucrări:

Digurile care adăpostesc un basin de 60 Ha. suprafață fără basinul anteporțului de 14 Ha.

Cheiuri, în lungime de 5000 m, l. din 6400 prevăzuți. Platforme în suprafață de 103 Ha. din 118 Ha. prevăzute. Nu sunt însă toate înpietruite. Linii ferate în lungime de aprox. 40 Km. din 60 Km. prevăzute pentru deservirea portului.

Două magazi cu silozuri date în exploatare și a 3-a fără instalație, din cele 4 prevăzute a se construi. Stația de petrol cu 39 re-

rezervoare, a 5000 m.c. și unul de 1000 m.c. fiecare, pentru depozitarea produselor petroliere, pe lângă alte rezervoare de manipulație cu toate iștalațiile necesare pentru primirea și predarea produselor petroliere. Instalații accesorii ca: uzina electrică, o cală de halaj pentru repararea vaselor până la 900 tone, o clădire pentru administrație, o clădire pentru biourile cerealiștilor și alte clădiri și instalații de mai puțină importanță.

În cele mai principale lucrări ramase de executat sunt:

Terminarea malurilor; completarea cheiurilor, a platformelor, a magaziilor cu silozuri, a instalațiilor de import, ca: antrepose, hangare, remize, macarale; terminarea gării; a instalațiilor pentru transportarea directă a cerealelor; construirea de clădiri pentru administrație și pentru vama; alimentarea cu apă; instalații pentru prevenirea incendiului; completarea iluminatului, a liniilor ferate, a șoseelor; construirea de magazii pentru materiale; ateliere și iștalații pentru repararea vaselor mari etc.

Aceste lucrări, rămașe de executat, se evaluează la aprox. 50 milioane lei, luând de bază valoarea leului și prețurile unitare din 1914.

Fondurile acordate pentru construcția portului Constanța dela început și până la 1916 se arată în tabloul ce urmează:

T A B L O U

DE FONDURILE ACORDATE PENTRU CONSTRUCȚIA PORTULUI CONSTANȚA DELA INCEPUTUL LUCRARILOR PÂNĂ IN ANUL 1916

	Lei	B.
1. Primul credit de construcție (Intreprinderea Hallier	9.376.067,71	
(Regia	8.871.700,40	
2. Din fondul porturilor dunărene pe anii 901 902—902 903	3.008.128,29	
3. Alocății bugetare pe anii 902 903 și 907 908 . . .	1.349.361,59	
4. Credit pe anul 1903—1904	2.700.000,00	
5. » » » » »	450.000,00	
6. » » » 1904—1905	3.000.000,00	
7. » » » 1905—1906	3.000.000,00	
8. » » » 1906—1907	6.000.000,00	
9. » » » 1907—1908	7.000.000,00	
10. » » » 1908—1909	6.500.000,00	
11. Alocății bugetare pe anul 1908—1909	250.000,00	
12. Credit pe anul 1909—1910 Decret 112 909	3.700.000,00	
13. » » » » » 2002 909	3.000.000,00	
14. Alocății bugetare pe anul 1909—1910	220.367,50	
15. » » » » » 1910—1911	200.000,00	

16.	Credit pe anul 1910	Decret 1405/910	3.000.000,00			
17.	»	»	»	485/910	500.000,00	
18.	»	»	1911	»	1372/911	3.000.000,00
19.	»	»	1912	»	286/912	3.000.000,00
20.	»	»	1913	»	702/913	5.545.000,00
21.	»	»	»	,	6310/913	12.000,00
21.	»	»	1914	»	2566/914	. . . , .	2.000.000,00
23.	Sume avansate de Societățile petroliifere pentru construcții de rezervoare și hanuri	<u>1.100.700,00</u>			
		Total	. .	76.783.325,49			

Lucrările execute din fiecare fond a parte, sunt arătate în următoarele tablouri:

Din primul credit de 17.247.768,11 lei s-au executat, prin întreprinderea Hallier, lucrări în portul Constanța, în valoare de 9.376.067,71 lei. Aceste lucrări sunt următoarele:

	Lei	B.
Linia Port-Canara	179.827,91	
Digul de larg cu zidul de garda	1.906.690,64	
Digul de sud	506.368,50	
Cheiul digului de larg	70.000,00	
Molul nou	89.581,33	
Derocarea și dragarea basinurilor portului	319.731,16	
Terasamente pentru rambleerea platformelor	398.241,06	
Vase, aparate, masini locomotive, vagoane și unele de lucru	5.350.950,84	
Materiale de aprovizionare	<u>554.676,27</u>	
Total Lei	9.376.067,71	

Din primul credit de lei **18.247.768,11** au ramas disponibile, după achitarea întreprinderii Hallier, **8.871.700,40** lei.

Această sumă s'a întrebuințat pentru urmatoarele lucrări, executate până la anul 1902:

	Lei	B.
Linia ferata Port Canara	436.053,62	
Exproprieri	66.273,90	
Digul de larg cu zidul de garda	4.444.265,79	
Digul de sud	417.563,30	
Cheiul digului de larg	50.000,00	
Cheiul de carbuni	654,85	
Derocarea si dragarea basinurilor portului	25.000,00	
Terasamente pentru rauobleerea platformelor	125.000,00	

Faruri, siren e și diferite aparate de semnalizare	— —	290.654,10
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada	— —	39.175,63
Indiguiiri de arocamente pentru apărarea terasamentelor	—	180.000,00
Instalația provizorie și accesoriile pentru iluminatul portului	—	52.110,09
Vase, apărate, mașini, locomotive, vagoane și uinelte de lucru	—	1.202.655,25
Diverse lucrari și studii	— — — — —	786.924,21
Materiale în aprovizionare	— — — — —	755.369,56
Total		8.871.700,40

Din fondul porturilor Dunarene s'a acordat un credit de lei 3.008.128,29, care s'a intrebuințat la următoarele lucrari executate până la anul 1903.

	Lei	B.
Digul de larg cu zidul de gardă	— — — — —	375.884,80
Digul dela intrarea în port	— — — — —	167.556,10
Cheiul digului de larg	— — — — —	771.345,72
Molul nou	— — — — —	479.271,00
Cheiul de nord	— — — — —	392.102,50
Cheiul silozurilor	— — — — —	43.388,06
Basinul de petrol cu antebasinul	— — — — —	40.000,00
Derocarea și dragarea basinurilor portului	— — —	92.050,15
Terasamente pentru rambleerea platformelor	— — —	65.000,00
Indiguiiri de arocamente pentru apărarea terasamentelor	—	225.564,96
Linii ferate în port	— — — — —	325.000,00
Magazii provizorii de cereale	— — — — —	30.000,00
Total		3.008.128,29

Din alocaționi bugetare s'a acordat în anii 1902|03 și 1907|08 suma de lei 1.349.361,59, care s'a intrebuințat la următoarele lucrari executate :

	Lei	B.
Digul de larg cu zidul de gardă	— — — — —	246.608,90
Digul de sud	— — — — —	8.480,00
Cheiul digului de larg	— — — — —	96.801,76
Molul nou	— — — — —	46.418,67
Cheiul de nord	— — — — —	24.433,30
Cheiul de cărbuni	— — — — —	50.213,94
Basinul de petrol cu antebasinul	— — — — —	153.583,58
Derocarea și dragarea basinurilor portului	— — —	62.498,58
Terasamente pentru rambleerea platformelor	— — —	45.709,05
Balastarea și pavarea platformelor portului	— — —	25.860,00
Instalația pentru exportul petrolului	— — — — —	13.509,96

Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — —	358.711,37
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. — — —	4.913,18
Consolidarea malurilor de nord-vest — — — — —	309,75
Indiguiiri de anrocamente pentru apararea terasamentelor	178.445,24
Linii ferate în port — — — — —	2.148,23
Magazii provizorii de cereale — — — — —	516,85
Instalația provizorie și accesoriile pentru iluminatul portului	2.599,90
Întreținerea lucrarilor executate — — — — —	22.482,47
Diverse lucrări și studii — — — — —	5.116,86
Total	1.349.361,59

In anul 1903—1904 s'a acordat un prim credit de 2.700,000,00 care s'a întrebuințat pentru urmatoarele lucrari executate:

	Lei B.
Digul de larg cu zidul de garda — — — — —	866.183,22
Digul de sud — — — — —	84.535,50
Digul dela intrarea în port — — — — —	17.395,90
Cheiul digului de larg — — — — —	396.795,87
Cheiul de nord — — — — —	214.181,38
Cheiul silozurilor — — — — —	74.699,00
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	186.352,50
Derocarea și dragarea basinurilor portului — — — — —	302.501,50
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	123.409,00
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — — —	121.665,00
Faruri, sirena și diferite aparate de semnalizare — —	100.868,15
Linii ferate în port — — — — —	140.937,15
Instalarea pentru exportul petrolierului — — — — —	152.887,75
Magazile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — —	12.688,00
Consolidarea malurilor de nord-vest — — — — —	36.547,15
Magazii provizorii de cereale — — — — —	48.768,50
Instalația provizorie și accesoriile pentru iluminatul portului	33.570,10
Cantine provizorii în port — — — — —	10.466,25
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unele de lucru	10.649,95
Diverse lucrari și studii — — — — —	36.369,60
Materiale plătite din fondurile precedente — — — — —	271.470,47
Total	2.700.000,00

Tot in anul 1903—1904 s'a mai acordat un credit de 450,000,00 lei care s'a întrebuințat în întregime la instalația pentru exportul petrolului.

În anul 1904—1905 s'a dat suma de 3.000.000,00 lei care s'a întrebuințat pentru lucrările următoare:

	Lei	B.
Exproprieri	23.063,20	
Digul de larg cu zidul de garda	117.946,82	
Digul de sud	11.059,20	
Digul dela intrarea în port	9.048,00	
Cheiul digului de larg	16.256,00	
Molul nou	3.323,64	
Cheiul de nord	279.393,48	
Cheiul silozurilor	98.132,66	
Basinul de petrol cu antebasinul	500.468,15	
Derocarea și dragarea basinurilor portului	334.188,35	
Terasamente pentru rambleerea platformelor	295.560,80	
Balastarea și pavarea platformelor portului	134.922,25	
Faruri, sirene și diferite aparate de semnalizare	23.546,55	
Linii ferate în port	13.404,15	
Instalația pentru exportul petrolului	393.736,45	
Magazile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada	312.424,94	
Consolidarea malurilor de nord-vest	101.728,25	
Indiguri de anrocamente pentru apărarea terasamentelor	42.330,00	
Magazii provizorii de cereale	81.787,90	
Instalații provizorii și accesorii pentru iluminatul portului	18.135,25	
Intreținerea lucrarilor executate	23.071,50	
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și uinelte de lucru	99.584,35	
Diverse lucrari și studii	44.190,54	
Materiale în aprovizionare	22.692,57	
Total	<u>3.000.000,00</u>	

In anul 1905—1906 s'a acordat creditul de 3.000.000,00 lei, care s'a intrebuintat pentru urmatoarele lucrarri:

	Lei B
Exproprieri — — — — — — — —	4.793,80
Digul de larg cu zidul de garda — — — — — — —	4.020,00
Digul de sud — — — — — — — —	19.858,00
Cheiul de nord — — — — — — — —	15.348,28
Cheiul silozurilor — — — — — — — —	6.375,00
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — — —	323.820,80
Derocarea și dragarea basinelor portului — — — —	323.182,00
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — —	185.479,20
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — —	63.365,00
Faruri, sirenă și dispozitive apărate de semnalizare — —	528,06

Linii ferate în port — — — — —	152.588,40
Instalația peatru exportul petrofului — — — — —	881.999,23
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — —	781.018,64
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C — — —	6.948,53
Consolidarea malurilor de nord-vest — — — — —	56.146,65
Magazii provizorii de cereale — — — — —	83.352,70
Instalația provizorie si accesoriiile pentru iluminatul portului	17.982,05
Intreținerea lucrarilor executate — — — — —	90.210,00
Vase, aparate, masini, locomotive, vagoane si unelte de lucru	133.051,95
Diverse lucrari si studii — — — — —	34.022,00
Materiale platite din fonduri precedente — — — — —	189.090,33
Total	3.000.000,00

In anul 1906—1907 s'a acordat un credit de lei 6.000.000,00 care s'a intrebuințat pentru lucrările următoare:

	Lei B.
Exproprieri — — — — —	1.000,00
Digul de larg cu zidul de garda — — — — —	559,40
Digul de sud — — — — —	2.135,50
Cheiul de nord — — — — —	8.439,74
Cheiul de carbuni — — — — —	296.859,26
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	570.132,60
Derocarea si dragarea basinurilor portului — — — —	262.964,00
Terasamente pentru ranibileerea platformelor — — —	605.615,50
Balastarea si pavarea platformelor portului — — —	228.659,80
Instalația pentru exportul petrofului — — — — —	263.276,53
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — —	2.411.102,43
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. — — —	8.300,96
Consolidarea malurilor de nord-vest — — — — —	92.555,27
Indiguri de anrocamente pentru apararea terasamentului	8.009,90
Magazii provizorii de cereale — — — — —	17.989,33
Instalația provizorie si accesoriiile pentru iluminatul portului	11.266,92
Intreținerea lucrărilor executate — — — — —	16.800,30
Vase, aparate, masini, locomotive, vagoane si unelte de lucru	148.784,95
Materiale in aprovizionare — — — — —	<u>1.045.583,64</u>
Total	6.000.000,00

In anul 1907—1908 s'a acordat un credit de 7.000.000,00 lei care s'a intrebuințat pentru următoarele lucrări executate:

	Lei B.
Exproprieri — — — — —	294.817,20
Digul de larg cu zidul de gardă — — — — —	1.464,10

Cheiul de nord	— — — — —	336,10
Cheiul silozurilor	— — — — —	249.902,42
Cheiuri la molul pentru cereale și vite	— — — — —	32.545,80
Cheiul de cărbuni	— — — — —	454.185,80
Basinul de petrol cu antebasinul	— — — — —	382.289,25
Derocarea și dragarea basinurilor portului	— — — — —	270.018,00
Terasamente pentru rambleerea platformelor	— — — — —	650.707,00
Balastarea și pavarea platformelor portului	— — — — —	88.252,10
Linii ferate în port	— — — — —	93.086,57
Instalația pentru exportul petrolului	— — — — —	654.991,70
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada	— —	3.215.486,06
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C.	— —	68.755,65
Magazii provizorii de cereale	— — — — —	867,44
Gladiri de locuit pentru lucratorii și agenții C. P. C.	—	109.147,50
Instalații provizorii și accesoriile pentru iluminatul portului	—	3.867,28
Intreținerea lucrarilor executate	— — — — —	131.816,23
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și uinelte de lucru	—	8.402,55
Materiale de aprovizionare	— — — — —	289.061,25
Total	— — — — —	7.000.000,00

In anul 1908—1909 s'a acordat un credit de 6.500.000,00 lei care s'a întrebuințat la urmatoarele lucrari executate:

L e i B.		
Linia ferată Port-Canara	— — — — —	54,65
Exproprieri	— — — — —	337.600,80
Cheiul silozurilor	— — — — —	83.000,00
Cheiul la molul pentru cereale și vite	— — — — —	495.745,00
Basinul de petrol cu antebasinul	— — — — —	87.693,30
Derocarea și dragarea basinurilor portului	— — — — —	92.263,00
Terasamente pentru rambleerea platformelor	— — — — —	149.768,00
Balastarea și pavarea platformelor portului	— — — — —	7.653,00
Linia ferată în port	— — — — —	22.246,90
Instalația pentru exportul petrolului	— — — — —	1.196.888,81
Magaziile cu silozuri cu uzina centrală și estacada	— —	2.976.044,66
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C.	— —	36.304,80
Gladiri de locuit pentru lucratorii și agenții C. P. C.	— —	57.000,00
Intreținerea lucrarilor executate	— — — — —	4.500,00
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și uinelte de lucru	—	77.098,69
Materiale în aprovizionare	— — — — —	876.138,39
T O T A L	— — — — —	6.500.000,00

Tot în anul 1908—1909 s'a dat ca alocațione bugetara suma de lei 250.000.00, care s'a întrebuințat la următoarele lucrări executate:

	Lei B.
Cheiul silozurilor — — — — —	2.692,80
Cheiuri la molul pentru cereale și vite — — — — —	8.382,50
Cheiul de carbuni — — — — —	5.278,25
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	3.074,00
Derocarea și dragarea basinurilor portului — — — — —	36.126,40
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	435,00
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	46.988,20
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — — — — —	142.838,00
Clădiri de locuit pentru lucratorii și agenți C. P. C. — — — — —	<u>4.184,80</u>
T O T A L — —	250.000,00

In anul 1909—1910 s'a dat creditul de lei 3.700.000,00, aprobat cu Inaltul Decret No. 1124/909, care s'a întrebuințat pentru următoarele lucrări executate:

	Lei B.
Exproprieri — — — — —	32.333,35
Cheiul digului de larg — — — — —	980,48
Cheiul de nord — — — — —	7.691,36
Cheiul silozurilor — — — — —	253.697,27
Cheiuri la molul pentru cereale și vite — — — — —	356.729,70
Cheiul de carbuni — — — — —	11.381,14
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	29.685,66
Derocarea și dragarea basinurilor portului — — — — —	193.706,52
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	144.100,81
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — — —	17.741,88
Linia ferată în port — — — — —	125.755,55
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	596.065,43
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — — — — —	2.061.109,45
Gala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. — — — — —	30.214,31
Clădirea de administrație — — — — —	92.248,45
Magazii provizorii de cereale — — — — —	3.362,42
Întreținerea lucrarilor executate — — — — —	126,90
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru — — — — —	109.685,93
Materiale din fonduri precedente — — — — —	<u>366.616,22</u>
T O T A L — —	3.700.000,00

Tot în anul 1909—1910 s'a dat pentru portul Constanța încă un credit de 3.000.000.00 lei, aprobat cu înaltul Decret No. 2002/909, care s'a întrebuințat pentru lucrările următoare:

Exproprieri — — — — —	11.550,00
Cheia silozurilor — — — — —	19.222,18
Cheiuri la molul pentru cereale și vite — — — — —	304.699,56
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	20.361,68
Derocarea și dragarea basinurilor porturilor — — — — —	62.886,24
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	76.181,56
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — — —	8.987,30
Linii ferate în port — — — — —	25.870,89
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	85.774,28
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — — —	1.923.016,36
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. — — —	204.632,67
Cladirea administrației — — — — —	74.057,40
Magaziile provizorii de cereale — — — — —	17.100,20
Clădiri de locuit pentru lucratorii și agenții C. P. C. — —	164,38
Întreținerea lucrarilor executate — — — — —	8.252,59
Vase, aparate, mașini, locomotive, vag. și unele de lucru — — —	198.275,99
Materiale din fonduri precedente — — — — —	41.033,28
T O T A L — — —	3.000.000,00

De asemenea în anul 1909—1910 s'a mai dat pe cale de alocație bugetara suma de lei 220.367,50, care s'a întrebuințat la următoarele lucrari executate:

	Lei B.
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	6.942,00
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	25.215,50
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — — —	140.073,00
Vase, aparate, mașini, locomotive, vag. și unele de lucru — — —	48.137,00
T O T A L — — —	220.367,50

In anul 1910—1911 s'a alocat bugetar pentru portul Constanța suma de lei 200.000 din care s'a cheltuit numai suma de 25.923,75 lei pentru următoarele lucrări executate:

	Lei B.
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — — —	14.566,50
Materiale în aprovizionare — — — — —	11.357,25
T O T A L — — —	25.923,75

In anul 1910 s'a mai acordat un credit de 3.000.000,00 lei, aprobat prin Inaltul Decret No. 1450/910. Aceasta suma s'a intrebuințat la urmatoarele lucrari executate :

	Lei R.
Linia Port-Canara	3.496,50
Exproprieri	56.650,00
Cheiul silozurilor	21.515,70
Cheiuri la molul pentru cereale și vite	255.683,55
Basinul de petrol cu antebasinul	19.850,50
Derocarea și dragarea basinurilor portului	71.853,29
Terasamente pentru ramburleerea portului	105.133,06
Balastarea si pavarea platformelor portului	19.529,54
Furniri, sirene si diferite aparate de semnalizare	889,25
Linii ferate în port	32.018,14
Instalația pentru exportul petroliului	180.577,22
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada	1.137.233,14
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C.	70.016,07
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	392,25
Indiguri de anrocamente pentru apararea terasamentelor	3.547,10
Biurgul cerealistilor	50.061,63
Cantonul de niscare	5.302,92
Cladiri de locuit pentru lucratorii și agenții C. P. C.	3.435,90
Instalația provizorie și accesoriile p. iluminatul portului	103.031,78
Cantine provizorii in port	3.217,89
Intreținerea lucrarilor executate	3.038,75
Vase, aparate, masini, locomotive, vagoane și unelte	44.498,60
Chetueri generale	103.735,92
Diverse lucrari si studii	519.265,17
Materiale in aprovizionare	186.026,07
T O T A L	3.000.000,00

Tot in anul 1910 s'a mai acordat un credit de 500.000 lei, aprobat prin Inaltul Decret No. 485/910, din care s'a intrebuințat numai suma de lei 211.575,50 pentru construcția garii de călători din port.

In anul 1911 s'a acordat un credit de 3.000.000, aprobat prin Inaltul Decret No. 1372/911, din care cheltuit suma de lei 2.978.454,79, pentru urmatoarele lucrari executate :

	Lei R.
Linia Port-Canara	4.289,90
Exproprieri	2.000,00
Cheiul de Nord	216.532,78

Terasamente pentru rambleerea platformei portului — — —	128.625.63
Faruri, sirene și diferite aparate de semnalizare — — —	26.216.20
Linii ferate în port — — — — —	43.460.80
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	85.734.08
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — — —	1.391.546.36
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. — — —	4.8349.90
Consolidarea malurilor de Nord-Vest — — — — —	414.926.40
Clădiri de locuit pentru lucrătorii și agenții C. P. C. —	200.922.64
Instalație provizorie și accesorii pentru iluminatul portului	4.904.10
Întreținerea lucrarilor executate — — — — —	6.200.85
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și uinelte de lucru — — — — —	182.100.88
Cheltuieli generale — — — — —	262.944.27
T O T A L —	2.978.454.79

In anul 1912 s'a acordat pentru portul Constanța un credit de 3.000.000.00 lei aprobat prin Inaltul Decret No. 286/912. din care s'a cheltuit suma de lei 2.938.950.28 pentru lucrările care urmenză :

Lei B.

Cheiul de Nord — — — — —	447.721.99
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	4.883.17
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — —	68.808.50
Faruri, sirene și diferite aparate de semnalizare — —	68.000.00
Linii ferate în port — — — — —	213.855.02
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	343.489.34
Magaziile cu silozuri cu uzina centrală și escatada —	244.199.52
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. —	9.790.48
Consolidarea malurilor de Nord-Vest — — — — —	68.989.72
Construcția gării de călători din port — — —	2.066.65
Clădiri pentru vama și S. M. R. — — — — —	99.533.45
Magazii provizorii de cereale — — — — —	115.235.48
Clădiri de locuit pentru lucrătorii și agenții C. P. C.	97.114.42
Instalație provizorie și accesoriiile pentru iluminatul portului —	2.793.81
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și uinelte de lucru — — — — —	149.917.58
Cheltuieli generale — — — — —	468.375.84
Diverse lucrări și studii — — — — —	1.556.10
Materiale în aprovizionare — — — — —	307.241.51
Exploatarea carierei Canara — — — — —	225.377.80
T O T A L —	2.938.950.28

In anul 1913 s'a acordat un credit de 5.545.000 lei, aprobat cu Inaltul Decret No. 7028/913, din care s'a cheltuit 180.532 lei pentru urmatoarele lucrari executate:

	Lei B.
Cheiuri pentru molul de cereale și vite	2.700.81
Derocarea și dragarea basinurilor portului	12.840.19
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și escătada	35.553.55
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	13.006.22
Construcția gării de călători din Port	13.102.55
Vase, aparate, mașini, vagoane, locomotive și unele de lucru	95.555.03
Diverse lucrari si studii	<u>7.773.65</u>
T O T A L —	180.532.00

Tot in anul 1913 s'a mai dat un credit de 12.000.00 lei aprobat cu Inaltul Decret No. 6310/913 din care s'a cheltuit pentru diverse lucrari de studii lei

5.980.42

In anul 1914 s'a acordat un credit de 2.000.000 lei, aprobat cu Inaltul Decret No. 2566/914, din care s'a cheltuit suma de lei 278.725.13 pentru urmatoarele lucrari executate:

	Lei B.
Construcția șoselei de acces in port	41.700.00
Cheltuieli generale	<u>237.025.13</u>
T O T A L —	278.725.13

In anii 1910—1916 s'a avansat de catre societatile petroliifere suma de 1.100.700 lei, din care s'a cheltuit pentru construcția rezervoarelor de petrol No. 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40 și 41, suma de lei 1.085.384.33.—

Tabloul rezumativ alaturat, infășeaza toate lucrările, cu valoarea lor, executate de la început și pâna la 1916.

TABLOU REZUMATIV

al lucrărilor executate în Portul Constanța de la începutul lucrărilor până la anul 1916 cu valoarea lor

	Lei B.
Linia ferata port-Canara	623.722.58
Exproprieri	830.082.25
Digul de larg cu zidul de garda	7.963.623,67
Digul de Sud	1.050.000.00
Digul de la intrarea in port	194.000.00
Cheul digului din larg	1.402.179,83

Molul Nou	618.599,64
Cheiul de Nord	1.607.180,78
Cheiul silozurilor	852.625,09
Cheiuri la molul pentru cereale și vite	1.456.486,92
Cheiul de carbuni	818.573,21
Basinul de petrol cu antebasinul	2.322.195,13
Derocarea și dragarea basinurilor portului	2.466.774,08
Terasamente pentru rambleierea platformelor	3.174.715,17
Balastarea și pavarea platformelor portului	716.635,87
Faruri, sirene și disferite aparate de semnalizare	510.702,41
Linii ferate în port	1.190.071,80
Instalația pentru exportul petrolierului	6.456.518,83
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada	17.196.787,96
Cala de halaj pentru reparația vaselor C. P. C.	448.226,57
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	784.601,66
Indiguiiri de anrocamente pentru apararea terasamentelor	637.897,20
Cladirea administrației	166.305,55
Construcția gării de cători din port	226.744,70
Cladiri pentru vama și S. M. R.	99.533,45
Construcția soselei de acces în port	41.700,00
Biroul cerealiștilor	50.061,63
Cantonul de miscare	5.302,92
Magazii provizorii de cereale	398.980,32
Cladiri de locuit pentru lucratorii și agenții S. P. M.	471.969,70
Instalația provizorie și accesorii pt. iluminatul portului	250.261,28
Cantine provizorii în port	13.684,14
Întreținerea lucrarilor executate	306.499,59
Vase, aparate, mașini, locomotivo, vag. și uinelte de lucru	7.859.313,54
Cheltuieli generale	1.072.081,16
Diverse lucrari și studii	1.441.198,55
Exploatarea carierei Canara	225.377,80
Materiale în aprovisionare	3.179.936,21
T O T A L	69.131.151,69

V. EXPLOATAREA PORTULUI

Putem spune ca exploatarea rațională a portului a inceput cu punerea în funcțiune a magaziilor cu silozuri și a stației de petrol.

In loc de a expune prin cuvinte mersul exploatarii, găsesc mai nimerit să oglindesc prin date statistice, toata activitatea comercială a portului precum: miscarea bastimentelor (vasele intrate și ieșite), exportul și importul, cu felul și cantitatea marfurilor, cu manipulațiunile lor, venitul și cheltuielile de exploatare etc., pe o perioadă de câțiva ani.

Astfel de expunere este rece, dar este mai convingătoare; de aceea, în cele ce urmează, las cifrele să vorbiască¹⁾.

T A B L O U R E Z U M A T I V AL D A T E L O R S T A T I S T I C E

1. Marfuri importate și exportate prin portul Constanța.
2. Marfuri (pe categorii) importate și exportate prin portul Constanța.
3. Sume incasate de vama Constanța, din taxe vamale pe marfuri importate și exportate.
4. Venituri bugetare ale porturilor maritime.
5. Cheltuieli » » » »
6. Numarul, tonajul și încarcământul vaselor intrate și ieșite prin portul Constanța.
7. Marfuri transportate cu vapoarele poștale.
8. Cereale tranzitate prin magaziile cu silozuri, de la înșinătarea lor.
9. Manipulațiunile de cereale efectuate în magaziile cu silozuri.
10. Idem, idem.
11. Sume incasate pe felul manipulațiunilor de cereale.
12. Produse petroliifere tranzitate prin stațiunea de petrol de la înșinătare.
13. Manipulațiunile produselor petroliifere efectuate în stațiunea de petrol.
14. Sume incasate pe felul manipulațiunilor produselor petroliifere.
15. Tablou re-apărutativ de sumele incasate pe felul manipulațiunilor produselor petroliifere.

¹⁾ Acestea sunt tabele statistice și alcătuiesc anual de către Serviciul Porturilor Maritime. Cele publicate aici sunt ultimele care s-au întîlnit până la evacuarea Constanței.

SITUATIUNE

www.tulceacultural.ro

De cheltuielile bugetare ale Serviciului Porturilor Maritime pe exercițiile financiare dela 1906—1907 la 1913—1914

Specificarea Cheltuielilor	CHELTUIELI EFECTUATE IN EXERCITIILE															
	1906-1907		1907-1908		1908-1909		1909-1910		1910-1911		1911-1912		1912-1913		1913-1914	
	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.
1 Personal definitiv	103.637 80		203.300 99		208.761 89		183.205 63		459.180 00		614.160 00		690.780 00		647.535 00	
2 Cheltuieli de birou, transporturi, parcuse pe C.F.R., leplasari și altele precum și personalul provizoriu pe exercițiile 1912—1913 și 1913—1914	11.700 74		15.788 90		17.986 45		17.864 35		54.409 93		44.056 32		202.422 10		196.586 05	
3 Material și manopera pentru întreținerea cheiurilor, digurilor, platformelor, liniilor de cai ferate, materialului naval, pentru instalarea instalațiilor de petrol, magazilor cu silozuri, despăgubiri, întreținerea uzinei electrice, pentru întreținerea diverselor apărați și cheltuieli neprevăzute	79.396 85		113.252 93		130.221 69		493.865 44		693.660 43		762.682 24		546.113 42		578.000 00	
4 Material și manoperă pentru lucrările efectuate în atelierele portului, pentru aite autoritați și particulari și altele			35.994 35		187.546 70		108.454 62		62.662 49		109.116 42		111.618 26		122.000 00	
5 Crearea unui fond de asigurare a instalațiilor de petrol			35.000 00		40.000 00		52.000 00		52.000 00		68.000 00		68.000 00		81.000 00	
6 Material și manoperă pentru lucrări noui în porturile maritime	300.000 00		300.000 00		300.000 00		220.367 50		151.010 54				95.929 49			
7 Cheltuieli neprevăzute și restituiri de taxe rău percepute									77.051 58		53.303 14		25.976 47		30.000 00	
8 Subvenții pentru cassa de ajutor																
Total	494.735 39		703.348 17		884.516 734		1.075.737 541		1.549.974 971		1.651.318 121		1.740.839 741		1.654.791 05	

M A R F U R I

IMPORTATE SI EXPORTATE PRIN PORTUL CONSTANȚA
IN ANII 1899 - 1914

A N I I	IM P O R T	E X P O R T
	T o n e	T o n e
1899	142.265	74.999
1900	60.963	119.952
1901	110.434	214.901
1902	55.844	372.081
1903	56.263	401.095
1904	65.597	286.018
1905	165.668	520.090
1906	96.508	731.641
1907	228.850	840.656
1908	151.988	619.710
1909	89.832	694.895
1910	116.254	955.685
1911	110.418	1.211.978
1912	162.649	1.273.084
1913	218.950	1.323.445

**SITUA
DE MĂRFURILE EXPORTATE ȘI IM
MĂRFURI EXPORTATE (în tone)**

SPECIFICAREA MĂRFURILOR	1910-1911	1911-1912	1912-1913	1913	1914
Cereale și leguminoase . . .	551.636	556.900	269.581	319.173	
Petrol și derivate	486.386	597.750	797.822	719.454	
Lemnarie	89.991	35.660	23.934	19.286	
Făina	18.818	30.260	40.266	26.275	
Uleiuri și diferite unsori . .	5.569	11.850	5.409	18.286	
Sare	3.812	1.690	3.238	2.170	
Vite	814	100	1.955	138	
Tutun	413	30		6	
Diverse	10.635	21.300	26.725	35.624	
TOTAL . . .	1.168.094	1.255.540	1.169.230	1.140.412	

**TIUNE
PORTATE PRIN PORTUL CONSTANȚA**

MĂRFURI IMPORTATE (în tone)

SPECIFICAREA MĂRFURILOR	1910-1911	1911-1912	1912-1913	1913-1914
Carbuni	46.055	79.110	131.789	117.245
Fierărie și metale	24.347	22.160	33.220	61.335
Uleiuri și unsori	1.086	3.230	904	2.492
Mașini și unelte	817	2.260	2.211	1.997
Diverse	34.077	38.425	42.243	55.542
TOTAL . . .	106.382	145.185	210.367	238.611

DE VENITURILE BUGETARE ALE PORTURILOR MARITI

SITUA

NATURA VENITURILOR	Venituri constatare și înca-					
	1906-1907		1907-1908		1908-1909	
	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.
1 Taxa de $\frac{1}{2} \%$ și de cheiaj . . .	711.511	55	634.469	60	570.539	85
2 Taxa de port, pilotaj și salvare .						
3 Chirii de platforme ,	58.220	75	52.677	80	62.097	40
4 Chirii de magazii provizorii . .	78.500	26	168.647	33	93.430	70
5 Venitul magaziilor cu silozuri .						
6 Chirii de rezervoare și manipulații de produse petrolifere	123.666	80	346.151	02	331.752	26
7 Venit din utilizarea linilor fe- rate ale portului Constanța .						
8 Venit din lucrări și furnituri la alte autorități și particulari .			68.146	04	203.230	96
9 Venituri diverse, precum : chirii de localuri, remorcase etc. . . .	10.093	15	6.200		14.457	55
10 Sume din exerciții închise . . .						
TOTAL	983.992	51	1.276.291	79	1.277.208	75

TIUNE

ME PE EXERCITIILE FINANCIARE MENTIONATE MAI JOS

sate în exercițiile următoare :					Observații		
1909-1910		1910-1911		1911-1912	1912-1913	1913-1914	
Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.
520.401 75		824.657 55		915.195 80	754.487 20	902.635 75	Taxa de cheiaj desființându-se la 1 August 1910, și a înființat taxa de port, pilotaj și salvare.
		279.311 80		458.882 55	416.637 15	495.298 20	
87.231 50		61.970 —		63.795 20	66.253 80	97.791 —	
55.587 61		57.479 25		90.957 40	52.965 60	41.019 60	
11.781 60		1.075.960 05		1.023.971 80	677.391 10	793.529 75	Inființat la 27 Septembrie 1909.
388.836 74		522.934 30		689.876 45	792.215 15	751.777 70	
				91.539 15	48.185 40	16.349 30	Inființat la 1 Aprilie 1911.
113.990 37		62.916 61		125.120 45	91.718 22	67.651 65	
46.990 37		46.345 30		69.864 90	42.297 75	57.363 45	
					1.500 —		
1.224.828 89		2.911.574 86		3.529.204 70	2.943.651 37	3.223.416 40	

TAB

De sumele încasate de vama Constanța, provenind din taxe va
EXERCITIUL 1910—1911.

L U N I L E	Vamale	$\frac{1}{2} \%$	Fond comună
	Lei B.	Lei B.	Lei B.
Aprilie — — — — —	350.979 95	43.579 40	91.423 50
Mai — — — — —	255.359 90	39.950 45	85.531 70
Iunie — — — — —	182.874 05	31.052 10	60.777 85
Iulie — — — — —	277.419 45	59.442 80	59.477 20
August — — — — —	262.364 05	84.159 05	50.787 50
Septembrie — — — — —	264.557 75	79.533 40	67.583 95
Octombrie — — — — —	423.660 —	75.321 45	115.775 80
Noembrie — — — — —	246.819 75	62.074 50	106.582 45
Decembrie — — — — —	424.917 10	85.121 60	139.554 10
Ianuarie — — — — —	666.658 25	85.553 80	108.725 40
Februarie — — — — —	613.344 30	89.847 50	112.317 —
Martie — — — — —	468.216 75	52.026 —	119.680 70
TOTAL — — — — —	4.437.171 30	787.662 05	1.118.217 15

EXERCITIUL 1912—1913

L U N I L E	Vamale	$\frac{1}{2} \%$	Fond comună
	Lei B.	Lei B.	Lei B.
Aprilie — — — — —	389.835 75	30.282 10	69.709 75
Mai — — — — —	470.004 35	41.621 40	58.205 95
Iunie — — — — —	336.228 05	43.909 80	52.063 85
Iulie — — — — —	406.807 85	49.193 10	53.307 50
August — — — — —	484.706 60	68.026 65	53.962 30
Septembrie — — — — —	407.841 55	54.947 05	92.522 35
Octombrie — — — — —	335.165 15	59.443 30	77.585 75
Noembrie — — — — —	246.690 40	56.590 55	104.240 85
Decembrie — — — — —	170.189 35	65.907 30	102.394 35
Ianuarie — — — — —	269.393 90	75.934 65	129.018 60
Februarie — — — — —	382.514 25	103.817 —	73.655 65
Martie — — — — —	395.821 55	80.489 75	141.212 30
TOTAL — — — — —	4.292.198 75	734.277 05	1.003.764 80

LOU

male asupra mărfurilor importate și exportate prin portul Constanța
EXERCITIUL 1911—1912

Consumație	Vamale	$\frac{1}{2} \%$	Fond comună	Consumație
Lei B.	Lei B.	Lei B.	Lei B.	Lei B.
1.419 40	446.511 40	49.322 55	75.942 45	5.618 70
2.023 80	275.351 30	38.350 90	46.348 45	1.601 00
547 —	289.363 40	37.012 05	55.241 75	1.831 80
484 20	424.741 35	44.643 10	61.436 85	2.255 45
337 85	339.175 85	71.478 55	38.632 35	864 00
959 85	263.043 25	69.068 80	74.912 05	349 10
1.552 90	254.482 25	69.768 20	107.925 45	2.373 15
1.092 20	303.076 60	70.251 80	139.008 60	2.506 00
9.460 60	452.209 45	104.997 70	167.739 40	1.401 40
5.002 65	613.624 80	117.449 05	173.946 30	5.023 30
4.892 95	898.722 95	120.509 80	126.889 90	5.189 85
3.985 —	600.661 40	101.512 35	148.394 25	3.516 65
31.758 40	5.161.964 00	894.364 75	1.216.567 80	32.530 40

EXERCITIUL 1913—1914

Consumație	Vamale	$\frac{1}{2} \%$	Fond comună	Consumație
Lei B.	Lei B.	Lei B.	Lei B.	Lei B.
4.454 30	458.798 45	98.758 90	93.343 90	1.912 20
4.471 80	457.963 45	70.925 20	77.920 10	965 85
2.557 00	238.600 85	63.430 00	55.430 80	5.181 05
2.255 85	198.904 55	37.240 85	38.773 50	1.675 55
633 00	244.485 45	30.497 35	55.362 25	1.292 15
2.748 05	385.450 55	56.486 80	90.983 35	1.104 10
902 00	438.069 80	66.411 85	121.522 50	4.474 35
5.102 45	333.274 00	84.222 45	144.117 80	5.694 55
4.156 50	471.377 90	70.040 30	186.773 00	18.814 40
3.944 75	686.118 30	95.179 80	202.684 30	16.747 85
3.374 90	891.296 85	115.562 40	191.908 10	9.777 90
2.035 05	915.864 20	93.988 55	169.414 05	4.556 25
33.635 70	5.720.204 35	882.744 45	1.428.283 65	72.193 20

T A B

De numărul și tonajul bastimentelor naționale

VASE INTRATE

Bastimente — Încărcate și deserte — Intrate								INCARCĂMANTUL								
Roșâne				Străine				Total general				Cereale în vase		Alte mărfuri în vase		TOTAL
Cu plăne vă curăt	Cu plăne vă în poli	Tonajul	Cu plăne vă în poli	Cu plăne vă în poli	Tonajul	Nr.	Tone	Roumania	Străine	Române	Străine	Roumania	Tone	Alte mărfuri în vase	Tone	Anii
Nr	Nr	Tone	Nr.	Nr.	Tonajul	Nr.	Tone	Roumania	Străine	Tone	Tone	Roumania	Tone	Alte mărfuri în vase	Tone	
-116	92328	65441	63535	622	727679	.	18830	11136	41290	71256	1904					
-114	10422	80497	744783	691	849706	.	96673	11837	69616	178126	1905					
112	12645	11536	841188	760	953833	.	860	1575	71963	87998	1906					
-113	129706	111578	886267	802	1015973	.	1166	27101	200835	239103	1907					
-122	25427	131511	74307	764	899734	.	2009	22969	116027	141005	1908					
-131	128934	80513	808527	733	937461	.	127	2848	59136	88011	1909					
3128	134318	831894	992871	813	1127228	.	118	3497	88972	125350	1910					
2163	155768	221610	1093413	996	1249181	.	5033	26935	89282	121250	1911					
32197	195464	167610	1042106	1006	1237570	60	1510	33444	135703	170718	1912					
24266	308059	235641	115194	1166	146001444		2788	49332	179747	232312	1913					

IOT

și străine, intrate și ieșite prin port. I Constanța

VASE IESITE

Bastimente — Încărcate și deserte — Iesite								INCĂRCĂMÂNTUL					
Rouâne			Străine			Total general		Cercate în vase		Alte mărfuri în vase		TOTAL	
Cu paune	Cu vopări	Tonajul	Cu năute	Cu vopări	Tonajul			Români	Străine	Români	Străine		
Nr.	Nr.	Tone	Nr.	Nr.	Tone	Nr.	Tone	Ton	Tone	Ton	Tone	Tone	Tone
.	116	94275	63450	630743	628	7256189974	483149	41816	101635	336605			
.	117	100179	79498	743869	6 4	8440804105	343631	16543	152932	517212			
.	110	112530	100527	814456	787	924986100	4' 6761	24458	268488	699818			
.	111	198311	111575	929909	797	10582205526	334250	19460	357212	716529			
1116	117853	116511	748856	744	866709	.	146073	18464	423289	587826			
.	130	130472	90515	866372	735	9968143909	215005	25032	443034	686980			
1131	134964	110597	9.7779	839	1222743525	367594	29523	550473	948120				
1162	155019	114605	1076616	982	1231635	.	490795	51875	6271721178841				
32191	189546	167610	1049071	100	12386174296	420395	67719	746796	1239706				
23267	305137	230553	1125854	1163	1430991	.	251523	87746	931902	1271180			

TAB
De mișcarea de mărfuri transportate cu
1911 — 1912

NUMELE AGENȚIEI	Import Tone	Export Tone	Total import și export Tone	Cantitatea de mărfuri manipulată la o față de totalul manipulației	Taxe de port, pilotaj și salvare percepute		Taxe de port, pilotaj și salvare la o față de totalul perceput	
					Lei	B.	Lei	B.
Lloyd Austriac	8972	15032	24004	3,08	1330180		289	
Ag. It. di S. M.	1287	1693	2980	0,36	492690		042	
Fraissinet & Co.	2006	3257	5263	0,61	175350		038	
Levante L. . .	1054	110	1164	0,15	87870		019	
Messageries M.	—	—	—	—	—		—	
Total vase post.	13319	20092	33411	4,20	1786090		388	
Vase S. M. R.	—	—	—	—	1212990		260	
Vase comerciale	74872	669275	744147	95,80	42889275		9352	
Total	88191	689367	777558	100,00	45888355		100,00	

1913

NUMELE AGENȚIEI	Import Tone	Export Tone	Total import și export	
			Tone	Tone
Lloyd Austriac . . .	10722	8808		
Ag. Ital. di Serv. Marit.	1514	4174		
Fraissinet & Comp. . .	2631	2520		
Levante L.	1495	2090		
Messageries M. . . .	2041	1259		
Total vase postale . .	18403	18851		
Vase S. M. R.	—	—		
Vase Comerciale	140521	615830		
Total	158924	634681		

LOU
vapoarele poștale față de cele comerciale
1912 — 1913

NUMELE AGENȚIEI	Import Tone	Export Tone	Total import și export Tone	Cantitatea de mărfuri manipulată la o față de totalul manipulației	Taxe de port, pilotaj și salvare percepute		Taxe de port, pilotaj și salvare la o față de totalul perceput	
					Lei	B.	Lei	B.
Lloyd Austriac	7854	8947	16801	2,09	1017135		244	
Ag. It. di S. M.	594	6150	6744	0,90	261115		063	
Fraissinet & Co.	895	3999	4894	0,40	157890		037	
Levante L. . . .	675	240	915	0,11	123590		029	
Messagerie M.	—	—	—	—	—		—	
Total vase post.	10018	19336	29354	3,50	1559730		373	
Vase S. M. R.	—	—	—	—	2136205		510	
Vase comerciale	161883	561943	723826	96,50	37967780		9117	
Total	171901	581279	753180	100,00	41663715		100,00	

1914

Total import și export	Cantitatea de mărfuri manipulată la o față de totalul manipulației	Taxe de port, pilotaj și salvare percepute	Taxe de port, pilotaj și salvare la o față de totalul perceput	
			Tone	Lei
19530	2,46	1211975		244
5688	0,72	287295		058
5151	0,64	259890		052
3585	0,45	297965		064
3300	0,41	181550		036
37254	4,68	2238675		454
756351	95,32	2870845		578
		44420300		8968
793605	100,00	49529820		100,00

TAB

De cerealele tranzitate prin magazile cu silozuri din por
IN

An	SOLD LA 31 MARTIE										CEREALE INTRATE				
	Porumb	Grâu	Orez	Ovaz	Secară	Făsole	Meiu	Total	Porumb	Grâu	Orez	Ovaz	Secară		
1910	—	—	574	1120	—	—	—	1694	1724	—	2706	1405	—	—	—
1911	477	9592	20	4410	—	—	—	10143	17423	230555	70255	30563	14061	—	—
1912	3509	6394	185	6341	—	—	—	10191	109867	212476	77326	41517	9778	—	—
1913	1238	3321	1620	—	539	—	—	6241	29734	172113	46758	342	3258	—	—
1914	2452	15663	9493	4028	76	—	—	31712	71037	89721	81542	81491	3272	—	—
1915	3192	6054	36601	1914	—	—	—	4947810	19259	23560	54168	6794	51	—	—

NUMARUL SI CAPACITATEA AMBELOR MAGAZII

MAGAZIA No. I SILOZUL		CAPACITATEA IN HECTOLITRI		MAGAZIA No. II SILOZUL	
Dela	pânăla	Dela	pânăla	Dela	pânăla
1	—	1460	hl.	251	—
2	24	1630	»	252	274
25	—	1460	»	275	—
26	—	610	»	276	—
27	50	1860	»	277	300
51	—	1760	»	301	—
52	74	1940	»	302	324
75	—	2980	»	325	—
76	—	610	»	326	—
77	100	1860	»	327	350
101	—	1480	»	351	—
102	124	1630	»	352	374
125	—	1480	»	375	—
126	—	530	»	376	—
127	150	1630	»	377	400
151	—	1700	»	401	—
152	174	1860	»	402	424
175	—	2860	»	425	—
176	—	630	»	426	—
177	200	1940	»	427	450
201	—	1700	»	451	—
202	224	1860	»	452	474
225	—	2260	»	475	—
226	—	560	»	476	—
227	250	1630	»	477	500

Capacitatea hectolitică a ambelor magazii 441320 hl. X 2 = 882640 hl.

LOU

tul Constanța dela înființarea lor (30 Septembrie 1909)

TONE

Men ie u l e s te Total	AN II	CEREALE IEȘITE							
		Porumb	Grâu	Orez	Ovaz	Secară	Meiu	Făsote	
Dela 30 Sept.	1909—1910	1724	—	2132	285	—	—	4141	
43	5835	1910—1911	16940	220963	70135	30519	14051	43	352657
43	362900	1911—1912	106358	206083	77142	41453	9737	—	440773
43	450964	1912—1913	28496	168792	45138	342	3205	—	245973
10	252215	1913—1914	69823	77379	73669	77463	3249	10	301593
49	327063	1914—1915	18519	33170	27061	8907	127	—	87784

CEREALE TRANSBORDATE DIN VAGOANE IN VAPOARE
PRIN MAGAZII

AN II	Porumb	Grâu	Orez	Ovaz	Secară	Meiu	Total
Dela 30 Sept.	—	—	—	—	—	—	—
1909—1910	130071	6512682	13097213	8773671	806130	42642	29362409
1910—1911	16740156	1412285	15428593	6251927	592586	—	53136115
1911—1912	2395788	10267930	7292313	—	52720	—	20008751
1912—1913	9533807	1269597	5750461	2420221	67554	—	19041640
1913—1914	46852	383330	675708	—	—	—	1105890
1914—1915	—	—	—	—	—	—	—

NUMARUL VAGOANELOR DESCARCATE

AN II	No. vag.
Dela 30 Septembr.	
1909—1910	446
1910—1911	26639
1911—1912	35033
1912—1913	18303
1913—1914	20541

TAB
De cantitățile (în tone) de cereale pe felul ma-

ANII	LUNILE	SONDE	
		MARI	MICI
1911 — 1912	Aprilie	60	2
	Maiu	10	2
	Iunie	23	1
	Iulie	42	—
	August	73	1
	Septembrie	97	—
	Octombrie	215	1
	Noembrie	330	3
	Decembrie	292	2
	Ianuarie	84	5
	Februarie	141	12
	Martie	131	4
	Total	1498	33
1912 — 1913	Aprilie	196	11
	Maiu	224	—
	Iunie	112	3
	Iulie	56	2
	August	79	3
	Septembrie	138	3
	Octombrie	315	—
	Noembrie	393	3
	Decembrie	209	4
	Ianuarie	191	1
	Februarie	77	—
	Martie	28	—
	Total	2015	30
1913 — 1914	Aprilie	16	2
	Maiu	22	—
	Iunie	8	1
	Iulie	21	1
	August	20	1
	Septembrie	84	2
	Octombrie	119	—
	Noembrie	243	1
	Decembrie	89	2
	Ianuarie	294	—
	Februarie	206	—
	Martie	202	—
	Total	1324	9

LOU
nipulațiunilor efectuate în magaziile cu sitozuri

Amestecare la eliberare	Aerare și căntărire	CURĂȚIRE PRIN	
		TARARE	TAERE DE TEPI
4.655.262	3.127.732	892.500	—
5.617.506	1.094.058	1.191.261	—
3.691.190	1.731.413	407.061	—
3.532.562	1.485.099	138.426	—
12.923.505	4.228.267	724.487	107.192
10.870.883	5.334.137	1.027.168	107.468
2.256.001	4.434.955	417.511	—
22.097.436	5.392.115	522.501	—
13.951.150	7.103.030	1.769.798	—
26.460.130	6.936.400	2.389.796	—
35.970.105	6.368.627	6.682.485	—
22.950.470	6.353.490	4.989.934	—
164.976.200	53.569.343	21.152.928	214.660
3.684.494	14.760.320	674.064	—
6.649.100	12.730.829	5.452.728	—
14.035.196	5.220.214	4.050.702	—
5.623.819	1.709.648	2.473.030	114.378
12.053.185	2.072.747	1.245.970	129.924
4.418.198	3.182.088	—	390.965
16.339.622	9.487.504	867.285	1.376.411
24.432.341	6.354.352	53.470	—
15.457.138	5.753.175	2.55.827	—
24.195.421	3.620.427	415.879	—
29.621.346	2.524.059	10.005	—
17.114.867	3.534.147	377.455	1.970.035
173.624.427	70.949.210	15.856.115	2.208.913
12.258.148	3.976.396	540.992	3.093.526
4.990.881	4.321.843	4.073	1.923.396
5.174.169	2.680.715	26.013	—
1.901.528	1.683.389	105.144	—
3.000.400	2.067.519	654.093	1.548.646
48.418.174	4.436.775	304.296	659.192
20.058.447	6.615.892	96.529	—
30.103.376	12.008.279	—	—
25.368.217	5.058.756	20.820	—
40.006.324	4.759.942	20.080	—
45.615.998	3.318.945	232.001	101.590
28.785.103	4.281.459	1.062.205	161.198
237.680.765	55.509.910	3.066.248	7.486.918

TAB
De cantitățile (în tone) de cereale pe felul ma-

ANII	LUNILE	FELUL		
		Aerare	Amestecare	Curățire Tarare
1911—1912	Aprilie	105.866	4.655.262	892.500
	Maiu	781.621	5.617.506	1.191.261
	Iunie	1.480.807	3.691.190	407.061
	Iulie	1.330.047	3.512.562	138.426
	August	1.223.472	12.923.505	724.487
	Septembrie	3.355.388	10.870.883	1.027.168
	Octombrie	3.359.099	2.256.001	417.511
	Noembrie	3.988.094	22.097.436	522.501
	Decembrie	1.411.634	13.951.150	1.769.798
	Ianuarie	3.526.616	26.460.130	2.389.796
	Februarie	1.308.418	35.970.105	6.682.485
	Martie	4.226.445	22.950.470	4.989.914
	Total	26.597.507	164.976.200	21.152.928
1912—1913	Aprilie	12.773.138	3.684.494	674.064
	Maiu	11.008.595	6.649.100	5.452.728
	Iunie	2.272.840	14.035.196	4.050.702
	Iulie	925.175	5.623.819	2.473.030
	August	908.850	12.053.185	1.245.970
	Septembrie	2.580.090	4.418.198	—
	Octombrie	7.736.837	16.339.622	867.285
	Noembrie	5.303.962	24.432.341	53.470
	Decembrie	4.798.438	15.457.438	235.827
	Ianuarie	1.752.771	24.195.121	415.879
	Februarie	948.506	29.621.346	10.005
	Martie	1.919.784	17.114.867	377.155
	Total	52.928.986	173.624.427	15.856.115
1913—1914	Aprilie	1.991.872	12.258.148	540.992
	Maiu	2.376.403	6.990.881	4.073
	Iunie	856.743	5.174.169	26.015
	Iulie	1.654.589	1.901.528	105.144
	August	2.637.999	3.000.400	654.093
	Septembrie	2.291.983	18.418.174	304.296
	Octombrie	5.678.254	20.058.447	96.529
	Noembrie	8.635.905	30.103.376	—
	Decembrie	3.065.857	25.368.217	20.820
	Ianuarie	2.664.585	40.006.924	20.080
	Februarie	1.324.070	45.615.998	2.001
	Martie	2.923.915	28.785.103	1.062.205
	Total	36.102.175	237.680.765	3.066.248

LOU
Manipulațiunilor efectuate în magazii cu silozuri

PRIN	Recalculare	Transferare de cereale dela un depozit la altul	SONDE	
			Mari	Mici
—	3.021.886	1.881.602	60	2
—	312.437	—	10	2
—	250.606	119.575	23	1
—	155.052	—	42	—
107.192	3.004.795	373.436	73	1
107.468	1.978.749	120.784	97	—
—	1.075.856	106.683	215	4
—	1.404.021	3.168.710	330	3
—	5.691.396	1.710.997	292	2
—	3.409.784	176.068	84	5
—	4.560.209	188.661	141	12
—	2.127.045	111.563	131	4
214.660	26.991.836	7.957.779	1.498	33
—	1.987.182	793.413	196	11
—	1.722.234	240.177	221	—
—	2.947.374	27.580	112	3
114.578	784.473	9.782	56	2
129.924	1.163.897	1.062.989	79	3
390.965	601.998	208.105	438	3
1.376.411	1.750.667	512.907	315	—
—	1.050.320	783.040	393	3
—	954.737	530.825	209	4
—	1.867.356	140.433	191	1
—	1.575.550	894.319	77	—
1.970.035	1.614.363	125.680	28	—
2.208.913	18.020.224	5.329.250	2.015	30
3.093.596	1.984.524	—	18	2
1.923.396	1.945.440	34.621	22	—
—	1.823.972	—	8	1
—	28.800	—	23	1
1.548.016	429.520	—	20	—
659.192	1.844.792	527.330	86	2
—	937.638	89.869	119	—
—	3.972.374	2.316.638	243	1
—	1.992.899	637.927	109	2
—	2.095.357	2.667.293	294	—
101.590	1.994.875	1.765.653	206	1
161.198	1.357.544	831.492	206	—
7.486.918	20.407.735	8.872.893	1.354	10

H A B

De cantitățile (în tone) de cereale pe felul manipulațiunilor

FELUL MANIPULATIUNILOR									
ANUL		Descărcare lei T. Vrac 0,50 Sac 0,90 cărute 1,00	Incărcare 0,80 tonă pană la 15 Sept. 1911 0,60 tonă	Magazinaj 0,01 hl. 10 z. 0,015 - 20 z. 0,002 - 30 z. In sus	Aerare f. 0,20	Amestecare 1. 0,10/t.	Curățire prin terare lei 0,10/t	Tăierea vârfurilor la orz lei 2,00/t.	
		I	II	III	IV	V	VI	VII	
1911—1912		Tone 440820 T.	440773 T.	23805477 hl	26597 T.	164076 T.	21453 T.	245 T.	
	Suma încasată lei . . .	251881,65	287713,20	357682,15	5842,40	16780,45	10769,75	429,40	
1912—1913		Tone 242024 T.	245973 T.	10401683 hl.	52928 T.	173624 T.	15850 T.	2209 T.	
	Suma încasată lei . . .	139788,20	147948,30	336025,25	10267,10	17698,20	9441,25	4412,40	
1913—1914		Tone 327063 T.	301593 T.	19602943 hl.	36102 T.	237680 T.	2066 T.	7487 T.	
	Suma încasată lei . . .	200912,85	180393,65	291044,15	7251,65	23793,05	1534,50	14978,20	
1914—1915		Tone 103891 T.	87784 T.	—	71891 T.	83259,5 T.	8871 T.	17587 T.	
	Suma încasată lei . . .	57396,10	51949,30	253020,90	14378,20	8321,95	4457,55	35134,60	

In totalul general al încasărilor intră și suma de lei rezultate din vînderea tichetelor de cîntar, sume care

Coloanele XIV și VI în ceeace privește cerealele cereale fiind deja cu

H O U

efectuate în magaziile cu silozuri și taxele încasate (în tone)

FELUL MANIPULATIUNILOR									
Recanțire și transfe- rare	Sonde 1. Mare 3,00 1. 0,90/t.	Varauie	Taxe pentru asigurarea ce- realelor, 30 b. 0,00 pe una lună	Taxe pentru cér- ealele des- cărcate la cheiul de nord 0,20 b./t.	8 la sută din taxa creanță G.F.R.	Taxa pe 25 la sută în plus pentru manipula- rea ovăzului	Supliment de 25 la sută pentru in- carcare în vapoare în afara de ore reglement.	Almeni parce- riute pentru încărcare provo- cătoare vapo- ră în manipula- tii ceriale și taxele încasate	Totalul ceriale lor manipula- tii și taxele încasate
VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII
26932 T.	mari 1498 mici 33	269 w	—	144,20 T.	—	82970 T.	30489 T.	—	1135978 T.
5307,25	4508,90	269,00	32733,50	289,3,76	750,60	13180,85	4573,40	305,00	1923971,80
18620 T.	mari 2015 mici 30	480 w	—	20530 T.	—	684 T.	6448 T.	—	752681 T.
3885,70	6053,90	480,00	26896,50	4105,90	75,05	195,45	987,30	—	677391,10
20407 T.	mari 1354 mici 10	148 w	—	34603 T.	—	118954 T.	27925 T.	—	969001 T.
4117,30	4065,00	148,00	33441,00	6920,55	18,45	96059,85	4188,70	457,55	793529,75
10714 T.	mari 1590 mici 4	644 w	—	—	—	—	—	—	—
2142,35	47,1,20	664,00	18163,70	1769,65	168,45	2865,90	—	—	457891,55

1.474,70 pe exercițiul 1913—1914 și 727,20 pe 1914—15 nu sunt prevăzute în vre-o altă coloană a tabloului.

în tone, nu s'a adiționat la total greutatea acestor prinse în coloana II-a.

T A B

De produsele petrolieră tranzitate prin stațiunea de petrol din

Anii	SOLD LA 31 MARTIE				Produse petrolieră intrate			
	Benzină	P e t r o l		Păcură	Total	Benzină	P e t r o l	
		Rafinat	Distilat				Rafinat	Distilat
1904	—	—	—	—	—	—	—	—
1905	801119	—	6712046	—	7513165	10188212	—	25985941
1906	4104808	2354576	4557308	—	11016692	30657611	40895388	61169753
1907	2436435	11939557	5931135	—	20307127	52391338	127611994	67154839
1908	12535418	7787672	11854905	—	32177995	64394374	196034973	111126856
1909	7556740	8025452	5806804	—	21388996	93321145	178270998	79172919
1910	5901173	12165429	5063315	8577432	31707349	95123372	198206462	74031007
1911	10109646	12060768	3313524	9965252	35449190	90190174	228876493	82827081
1912	7924472	8331402	587812	45999361	21443047	111890814	229235360	72453190
1913	13916509	9841211	6671621	17293199	47728540	139455207	290365473	67823245
1914	9312313	12387080	7954780	9701449	39355622	161889262	306648340	67985783
1915	38362433	33135695	10497644	14331005	96526177	99278268	120894169	35321805

L O U

portul Constanța dela înființarea stațiunii de petrol (27 Mai 1904)

Anii	(In kgr.)		A n i i	Produse petrolieră ieșite (In kgr.)				
	Pacură	Total		P e t r o l		Păcură	Total	
				Benzină	Rafinat	Distilat		
—	—	Dela 27 Mai 1904 la 1 Aprilie 1905	—	—	—	—	—	
—	3617413	9377815	—	—	19283173	—	28660988	
—	132722752	27353922	38540812	63324491	—	—	129219225	
—	247168170	54059711	118027013	65781011	—	—	237867785	
—	371556203	54295391	200186858	105203986	—	—	359685335	
—	350765062	98299823	178033218	8221020	—	—	361554061	
18132985	385483826	1909 - 1910	9675285	193584582	75245243	9544184	375126294	
76201535	478096283	1910 - 1911	8590338	227406464	86123068	74882824	474314684	
221461851	635041215	1911 - 1912	113940447	232831427	75286038	226904326	648962238	
291004897	788648822	1912 - 1913	133414028	28841565	61495091	279021912	762342596	
26641158	802925243	1913 - 1914	166398332	304144985	65634098	274161191	811338606	
68903965	314403207	1914 - 1915	70450125	99245655	32684097	64269557	266649434	

TAB
CU MODUL DE MANIPULATIUNE AL

Sosite în Vagoane sau scurse prin conducte de la depozitele particulare
IN TONE

ANII		Benzină	P E T R O L			TOTAL	Produse transvazate în tone
			Rafinat	Distilat	Pacura		
De la 27 Mai 1904	în vagoane prin conducte	—	—	—	—	—	—
la 1905	în vagoane prin conducte	10188212	—	25985941	—	36174153	—
1905—1906	în vagoane prin conducte	16104643	11952862	24316752	—	52374257	—
		14552968	28942526	36853001	—	80348495	—
1906—1907	în vagoane prin conducte	20687752	84645683	12901167	—	124234602	—
		25703586	42966311	54253671	—	122923568	—
1907—1908	în vagoane prin conducte	26986299	87054918	18915634	—	132956851	—
		37408075	108980055	592211222	—	238599352	—
1908—1909	în vagoane prin conducte	39851144	42409843	18515833	—	100776820	—
		53470004	135861155	60657086	—	249988242	—
1909—1910	în vagoane prin conducte	30677648	40084131	15077856	18132985	103772620	—
		64445724	158122331	58943151	—	281511206	—
1910—1911	în vagoane prin conducte	33178159	58203860	34714110	76202535	202238664	14497562
		57072015	170672633	48112971	—	275857619	—
1911—1912	în vagoane prin conducte	40060012	42564637	27258549	209871201	319754399	5925242
		71830802	186670723	45194641	11509650	315286816	—
1912—1913	în vagoane prin conducte	62708854	77406890	17704914	212637928	370458586	7270653
		76746353	212958583	50118331	78366969	418190236	—
1913—1914	în vagoane prin conducte	62429989	41697681	12164643	114314332	230606645	1987782
		99459273	264950659	55821140	152087526	572318598	—
1914—1915	în vagoane prin conducte	48065534	13034959	3794880	16343217	81238590	11708572
		51212734	107859210	31521925	52565748	243164167	—

LOU

PRODUSELOR PETROLIFERE

ANII		Benzina	INCARCATE IN VAPOARE SAU VAGOANE IN TONE				
			P E T R O L	Rafinat	Distilat	Pacura	Total
De la 27 Mai 1914	în vapoare în vagoane	—	—	—	—	—	—
la 5 April. 1905	în vapoare în vagoane	9377815	—	—	19283173	—	28660988
1905—1906	în vapoare în vagoane	27353922	38540812	63195742	—	—	129090476
		—	—	128749	—	—	128749
1906—1907	în vapoare în vagoane	54059711	117719203	64669590	—	—	236448504
		—	307810	1111421	—	—	1419231
1907—1908	în vapoare în vagoane	54295391	200186858	105097034	—	—	359579283
		—	—	106052	—	—	106052
1908—1909	în vapoare în vagoane	98234973	178021972	83614537	—	—	359871482
		64850	11246	1606483	—	—	1682579
1909—1910	în vapoare în vagoane	96745716	193340931	73714004	9544184	37344835	37344835
		(6569)	243651	1531239	—	—	1781459
1910—1911	în vapoare în vagoane	85903328	227023765	85834561	74645529	237295	473407183
		—	382699	287507	—	—	739090
1911—1912	în vapoare în vagoane	113870573	232579546	75233073	226815352	88974	648498544
		69874	251884	52965	—	—	463644
1912—1913	în vapoare în vagoane	133402823	288418171	61479169	278892813	129099	762192976
		1205	3394	15922	—	—	149620
1913—1914	în vapoare în vagoane	166398332	204144985	60634098	274161191	—	811338606
		—	—	—	—	—	—
1914—1915	în vapoare în vagoane	65296107	98839875	32105654	64209557	6138241	260511193
		5154018	405780	578463	—	—	6138241

T A B L O U

Al produselor petroliifere arătând cantitățile manipulate și

Număr An	PRODUSE PETROLIFERE Benzină, Petrol rafinat, (lampant) și petrol destilat					Sume incassate	
	Sosiri în vagoane In tone	Incarcări în vapoare In tone	Transvezuri In tone	Incarc. în vag. p. reexp. în tară In tone	Acumulația cantităților In tone	Lei	B.
	1	2	3	4	5	6	7
27 Mai 1904 - 1905	38174,158	28660,988	—	—	61835 141	0,37	22693 92
1905 - 1906	52374,257	129090,476	—	128,749	181593,482	0,35	63557 71
1906 - 1907	124 34,602	236448,504	679,916	1419,231	362782,15	0,35	126973 75
1907 - 1908	13.936,851	359579,283	5456,403	106,052	498098,589	0,35	174334 50
1908 - 1909	100776,820	359371,82	4418,951	1682,579	466749,832	0,35	163862 44
1909 - 1910	83839,695	363800,051	7464,297	1781,459	458883,042	0,35	160610 11
1910 - 1911	126036,129	398761,654	11449,929	6 0,20	536917 918	0,35	187921 27
1911 - 1912	107116,471	421683,19	3241,346	874,720	532416,729	0,35	186346 50
1912 - 1913	169845,856	483300,163	6743,812	20,521	659910,352	0,35	230968 62
1913 - 1914	116643,783	537177,415	1367681	—	655188,829	0,35	229316 09

S T A T I S T I C

taxele încasate în stațiunea de petrol a portului Constanța

Sosiri în vagoane In tone	P A C U R Ă					Sume incassate		
	Scurgere cu taxă In tone	Incarcări în vapoare In tone	Incuraj. în vag. pt. reexp. In tone	Transvezuri In tone	Acumulația cantității cu aceeași taxă In tone	Parțial	Total	
	8	9	10	11	12	13	14	Lei B.
18 32,935	—	9544,184	—	—	27677,169	0,50	13888 58	13 38 58
76202,535	—	746645,529	237295	3047,63	51085,359	0,50	75542 67	78590 30
209871,201	11500,650	226815,352	88974	2683,896	448366,177	0,50	224188 08	226866 97
212637,928	1) 9915,171 2) 69151,798	278892,813	129099	—	500875,011	0,50	250437 50	283949 74
114314,33	2) —	—	—	—	69151,798	0,47	32985 40	283949 74
		274161,191	—	—	526,841	1,00	526 84	
					388475,523	0,50	194237 76	
					34405,874	0,47	16411 60	
					117681,652	0,30	35304 49	
					620,101	1,00	620 10	

1) 15 Iunie 1912 s-a scăzut prețul dela 0,50 b./ tonă la 0,477.

2) Dela 1 Iunie 1913 s-a redus prețul la 0,30/ tona pentru scurg.

TABLOU

Recapitulativ de produsele petroliifere manipulate și taxele incasate în staținnea de petrol a portului Constanța

ANII FINANCIARI	PRODUSE PETROLIFERE						Sume încasate Lei B.	
	Benzină Petrol rafinat (lampant). Petrol distilat și Păcură		Incarcări în vapoare In tone	Transvazări In tone	Incarcat în vagoane pentru reexpediere In tone	Acumularea canti atelor In tone		
	Sosiri în vagoane și scurgeri din rezervaorile pariculare In tone	1. 8 și 9						
27 Mai 1904—1905	36.174.153	28.660.988	—	—	—	64.835.141	22.692,29	
	1905—1906	52.374.257	129.090.476	—	128.749	181.593.482	63.557,71	
	1906—1907	124.234.602	236.448.504	679.816	1.419.231	362.782.153	126.973,75	
	1907—1908	132.956.851	359.579.283	5.456.403	106.052	498.098.589	174.334,50	
	1908—1909	100.776.820	359.871.482	4.418.951	1.682.579	466.749.832	163.362,44	
	1909—1910	103.972.620	373.344.835	7.464.297	1.781.459	486.563.211	174.448,69	
	1910—1911	202.238.664	473.407.183	14.497.562	907.501	691.050.910	266.511,57	
	1911—1912	328.578.322	648.498.544	5.925.242	463.694	983.465.802	413.212,47	
	1912—1913	460.850.753	762.192.976	7.270.653	149.620	1.230.464.002	514.918,36	
	1913—1914	383.044.591	811.338.606	1.987.782	—	1.196.370.979	473.890,04	
95	1914—1915	133.804.338	260.511.193	11.708.572	6.138.241	412.162.344	156.318,08	
	TOTAL	2.059.005.971	4.442.944.070	59.409.278	12.777.126	6.574.136.445	2.552.219,90	

TEXTUL ACTULUI COMEMORATIV DE LA INAUGURAREA PORTULUI CONSTANȚA¹⁾

CAROL I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința Națională Rege al României.
«De când România a întrupat Dobrogea prin vîțeja ostașilor săi în războiul neutărării și s'a făcut stăpână la malurile Mărei Negre, gândirea mea a fost intr'una pironită, la mijloacele de a înlesni exportul țării în tot cursul anului. În scop de a deschide României căile nesfârșite ale mărilor am înpreunat cele două maluri ale Dunării dintre Fetești și Cernavoda, ridicând mărețul pod «REGELE CAROL I», iar în anul 1896 am pus temelia portului Constanța, a cărui inaugurare o facem astăzi.

De atunci, treptat cu mijloacele de care s'a dispus, am avut grija înainte de toate de a asigura isprăvirea lucrărilor pentru exportul cerealelor și al petrolierii, care reprezintă 85 la sută din exportul țării. Nădăjduind că Dumnezeu va harăzi României liniște și imbelisugare, ca să putem isprăvi căt mai curând portul întreg, menit să slujească la propășirea economică a scumpei noastre Patrii, astăzi a 27-a zi a lunii Septembrie 1909 și al 43-lea an al Domniei Mele, am inaugurat asemenei prima magazie de cereale din cele 4 ce se clădesc, față fiind M. S. Regina. AA. LL. RR. Prințipele Ferdinand Moștenitorul Tronului, Prințesa Maria, Inaltul cler, miniștrii Mei, președinții și vice-președinții corpurilor legiuioare, înalți demnitari ai Statului, fruntași ostirii Mele și corpul tehnic.

Spre amintire, am semnat acest document încheiat în trei exemplare hotărând ca după sfârșirea lucrărilor facute de P. S. S. Episcopul Dunării de jos, un exemplar să fie așezat în zidăria cea mare a silozurilor de cereale ce se dă acum spre folosința comercianților; al doilea exemplar să fie așezat în zidul farului de la capătul digului dinspre larg, iar al treilea să fie păstrat în arhiva Statului».

(ss) Carol, Elisabeta, Maria, Ferdinand, Elisabeta, I. Bratianu, Gen. C. Budișteanu, M. Pherekyde, Em. Costinescu, S. Haret, T. Stelian, V. Morțun, A. Carp, A. Djuvara, Nifon, A. Saligny.

Acest act a fost zidit de suverani în piatra comemorativă din

Actul comemorativ și cuvântările rostită la inaugurare sunt extrase din Buletinul Soc. Politehnica No. 10 din 1909.

partea despre mare a primei magazii cu silozuri, care piatră poarta pe o placă de bronz următoarea inscripție :

«Noi, Carol I Rege al României, pus̄am această piatră în ziva de 27 Septembrie 1909 cu prilejul inaugurației portului Constanța.

CUVÎNTARILE ROSTITE LA INAUGURAREA PORTULUI CONSTANȚA ÎN ORDINEA ÎN CARE S'AU ȚINUT

DISCURSUL D-LUI MORTUN

SIRE,

In graba cliplerelor care se scurg, adesea omul nu întrevede toată însemnatatea faptelor ce se petrec sub ochii și în zilele lui.

Nevoile, grijile traiului, lupta vieții și framântările lui susțești, mereu îi abat gândul și pătrunderea de la rostul trebilor obștești.

De multe ori chiar, celor care iau parte la savârșirea acestor fapte le scapă unele din urmările ce vor avea loc în vremurile viitoare.

Traian, stramutându-și aci legiunile sale, nu căuta atunci decât sa-și apere de năvălirile barbare, miezul măndrei împărații Romane și nu gândia că din aceasta va nasc un popor și o țară nouă. Când Ștefan cel Mare și Neagoe Basarab, împinși de cucernica lor evlavie ridicau sfinte altare, se duceau ei cu gândul că peste veacuri aceste locașuri de rugaciune vor fi socotite ca întâile îmboldiri date arbei românești? Când susținutul chinuit al țaranului nostru zamislia din grijile și nevoile lui, din neagra lui restrîște doina și baladele haiducești, ca să-și aline o clipă amarurile, pricepea el oare, țaranul nestinut de carte, că prin aceasta punea temelia literaturii românești?

Apoi chiar la Plevna, când Majestatea Voastră în fruntea fraților noștri, luptă ca să facă neamului românesc drum și loc între popoarele lumii, căți erau acei cari prevedea că prin acea jertfă țara va lua o aşa de repede prefacere?

Și azi, când serbană încheierea acestei mărețe lucrări, când inaugurăm acest port, pricepe oare toată suflarea românească în ce măsură se înlesnește propășirea noastră agricola și cât de mult se asigură întărirea noastră economică?

Până acum vieții noastre economice îi lipsea un organ de respirație permanentă. Acum plămânii țarii s-au întregit, organismul nostru economic s'a desăvârșit. De acum în tot cursul anului, pe toate vremurile, rodul muncii noastre, bogățiile noastre vor avea neîntreruptă scurgere.

Țara știe cât dătorescă Majestății Voastre desavârșirea acestei lucrări, cù câtă agerime și pătrundere Majestatea Voastră, încă dela suirea pe tron, Ați arătat drumul mărei, cu ce staruitoare râvnă Ați

îndemnat, Ați zorit ca gândul acesta sa ia ființă, cu ce încredere înțeleapta Ați imbarbătat pe inginerii români, sărguincioși și pricepuți cari, în frunte cu eminentul nostru Saligny, una din podobabele strălucitei domnii a M. Voastre, au adus la îndeplinire via Voastră dorință.

De aceea toata suflarea românească recunoșcătoare de vaza și prosperitatea la care a ajuns patria sub rodnică și glorioasa domnie a Majestăței Voastre, zice :

Sa trăiți Majestate, să trăiască Majestatea Sa Regina, să trăiască iubita noastră dinastie !...

DISCURSUL D-LUI ANGHEL SALIGNY

SIRE,

Prezența Majestăței Voastre și a Augustei Voastre familiei la această sărbătoare are o mare însemnatate pentru țara noastră. Nu sărbătorim numai săvârsirea unor lucrări din portul Constanța, ci îndeplinirea unui întreg program urmat cu atâtă stăruință de Majestatea Voastră.

Prin facerea liniilor Bucuresti-Fetești, Făurei-Fetesti și a podului de peste Dunăre Ați dat putință ca produsele de tot felul ale patriei noastre să se scurgă la mare, fară întrerupere și în timp de iarnă. Prin facerea portului Constanța cu adâncime și instalații speciale pentru cereale, Ați dat putință de a se reduce navlul cerealelor prin sporirea capacitatei vapoarelor și scurtarea timpului de încărcare.

Toate acestea vor contribui ca să putem susține mai cu folos concurența pe piețele mondiale.

In ce privește industria noastră de petrol, ea nu ar fi putut lăua desvoltarea de acum, fară lucrările pe care le inaugurați azi.

Sire, primul proiect al portului a fost facut în anul 1881 de vestitul inginer Hartley, atunci când corpul nostru tehnic nu avea ingineri experimentați în acest fel de lucrări. Un al doilea proiect, a cărui executare s'a inceput în anul 1896, a fost conceput de Inspectorul General Cantacuzino în anii 1891—1894, având de sfatuitor pe Inspectorul Guerard, fost director al portului Marsiliei. De atunci începând, atât sub direcția mult regretatului Inginer Duca, cât și sub actuala direcție, numai inginerii români, mai toți ieșiți din școala noastră de poduri și șosele, au lucrat la conceperea și executarea lucrărilor portului. Toți inginerii sunt adânc recunoșători Majestății Voastre care prin nestrănutata încredere ce Ați avut în forțele lor, le-ați dat prilejul să dovedească, prin marile lucrări săvârsite sub glorioasă și bine-cuvântata Voastră Domnie, că merita încrederea pe care Ați pus-o în ei.

Cu inima plina de cel mai nemarginit devotament pentru Majestatea Voastră, ei unesc glasul lor cu al meu spre a strigă : Sa trăiți Majestate, Să trăiască M. S. Regina !... Să trăiască dinastia !...

DISCURSUL M. S. REGELUI

Cu mare bucurie am venit în Dobrogea spre a inaugura marile lucrări ale portului Constanța datorite, ca și salnicul pod peste Dunăre șiinței și hărniciei inginerilor români, sub pricopută conducere a sefului lor.

Deschiderea drumului pe mare era o trebuință a propășirei comerțului. Porturile maritime, sunt plăinări unei țări, de aceia guvernul nu a crutat nimic pentru a da portului Constanța tot ceea ce a trebuit spre a îndeplini înalta sa misiune.

Încă dela început am urmarit cu cel mai viu interes și am supraveghiat aceste lucrări cari au dat comerțului nostru un avânt aşa de puternic și am legat tot mai strâns Dobrogea de caminul strămoșesc.

Cu drept cuvânt puțem să privi acest port ca un factor de căpătenie al propășirei noastre economice și ca o mândrie națională.

Portul Constanța, cu ajutorul serviciului nostru maritim, ne-a pus în legătură statorică și directă cu târgurile străine, mai ales cu apusul Europei care este cel mai mare cumpărător al produselor noastre naționale.

Activitatea acestui centru comercial, care se va desfășura de sigur fără dană pentru porturile noastre dunărene, va fi adevaratul harometru al desvoltării noastre economice. De aceia am credință că marile lucrări ce s-au săvârșit până acum nu sunt decât un început față de ce rezervă viitorul. și că Constanța va deveni peste un timp nu prea îndepărtat unul din cele mai importante porturi ale Marii Negre.

Cu acest prilej nu pot să nu remarc așă o legătură strânsă și apropiată a Dobrogeiilor de sufletul nostru cu intrarea lor în deplină viață constituțională a țării.

Prin această intrupare desăvârșită a Dobrogei la Patria Română dela sănul căreia nici n' o mai poate desparti, s'a înfaptuit pe vecițintă străbunilor luptători pentru stăpânirea țărmului Marii Negre, visul bătrângului Mircea Voevod și a lui Ștefan cel Mare.

Cu adâncă recunoștință mulțumesc tuturor pentru primirea strălucită cu care am fost întâmpinat din partea orașului, ca și pentru bunele urări ce mi s'au adus în cuvinte aşa de calduroase și măgulitoare și sună fericit că am placutul prilej a ridica paharul meu pentru prosperarea mereu crescândă a portului Constanța și pentru fericirea scumpilor noștri dobrogeni.

RUGĂCIUNE

*In noianul necredinței
Și robiți trufieci,
Dă-ne șudențul pocăinței,
Doamne ăl-tările !*

*Și în luptă cu durerea
Și cu patimi sute,
Intărește-ne puterea,
Unule-născute !*

*Voia Ta pe noi ne'nviață
Ca un bun părinte,
Dătătorule de viață
Și Duhule-sfințe !*

*Și în suflete coboară
Indurarea-ți toată,
Cea-deapururea-Fecioară,
Maică-prea-curată !*

ROZMARIN

NU MAI PLÂNGE...

*Grele vremi și grea povară
Peste noi și biata țară,
Moș Ioane din Seimeni!
După ani de pribegie
Casa ți-o găsiși pustie,
Câmpul—burueni.*

*Ti-i ograda năruită,
În coșar tu n'ai o vită,
N'ai un câine 'n bătătură.
— Of, aşa-i, aşa-i nepoate,
Cum se duseră cu toate,
Par'că nici nu fură...*

*Rău te scurmă 'n suflet dorul,
Ca să-ți vezi din nou feciorul
Cel voinic ca un stejar;
Dar ți l-a 'nghițit mormântul,
Crucea lui o bate vântul
La Topraisar.*

*Biata nora și nepoții
Azi îndură greu cu toții
Grijii, necazuri și nevoi.
Nu-i mâncare, nu sunt lemne,
C'au venit acum, pe semne,
Zilele de-apoi.*

*Greu la deal și greu la vale!
Care-i rostul vieții tale,
Biet bătrân cu pașii rari?
Cați zadarnic spre icoane —
Nu mai plângе, Moș Ioane
Din Seimenii Mari.*

IDILĂ DIN MUNȚI

de

H. HEINE

I

In coliba de pe munte
Locuește un miner.
Brazii verzi foșnesc în noapte,
Luna strălucește 'n cer ;

Iar în jilțul din colibă,
Minunat în flori cioplit,
Fericit e cine săde —
Și-s chiar eu cel fericit.

Pe un scaun stă copila
De genuchi-mi rezemată,
Ochii sunt ca două stele,
Gura ci înpurpurată.

Blinde, stelcle albastre
Mă privesc în ochi senin,
Ea șiret pe gură pune
Albul deget ca de crin.

Muma fetei nu ne vede,
Fusu 'n mîna ei se sbate,
Iară tatăl din chitară
Cîntă cîntece uitate.

Mititica-și moaic glasul
Și vorbește pe șoptite ;
Pîn'acum îmi spuse dînsa
Multe taine negrăite.

„Vai, de cînd mătușii mele
I-a fost dat și ei să moară,
Nu mai mergem nici la Goslar,
Cum mergeam odinioară.

Noi suntem aşa de singuri
Pe 'nălțimile pustii !
În zăpadă iarnă 'ntreagă
Suntem îngropăți de vii.

Mă muncește strașnic trica,
Inima nebună mi bate, .
Cînd colindă 'n miez de noapte
Duhurile necurate“.

De cuvîntu-i speriată
O cuprind acum fiorii,
Cu minûtele-amindouă
Iși astupă ochisori.

Fusul sfirîe 'n colibă,
Brazii verzi foșnesc afară
Si duios răsună 'n noapte
Vechiul cîntec din chitară.

— „Teamă n'ai, copilă dragă,
De strigoi și vrăji haine —
Stol de ingeri zi și noapte
Stau de veghe lîngă tine“.

II

Bate bradul la fereastră
Cu lungi degete 'nverzite ;
Din înalt tăcuta lună
Blînde raze ne trimite.

In odaia de culcare
Dearme tatăl, doarme mama.
Veseli însirînd nimicuri
Doar noi doi stăm treji acuma.

— „Că te rogi ades la Domnul
Eu nu cred, orice mi-ai spune ;
Tremuratul buzei tale
Nu e semn de rugăciune.

Receaț buzei tremurare,
Cind o văd, mă 'nfricoșază,
Însă teama mi-o gonește
Dulcea ochiului tău rază.

Mă 'ndoesc că porți în suflet
Al credinței drept cuvînt.
Spune, crezi tu oare 'n Tatăl,
Crezi în Fiul și 'n Duhul Sfînt ?“

— „Cind mă alintam la mama
Pe genuchii ei călare,
Eu credeam adînc în Tatăl
Cel nespus de bun și mare.

El din plin zidi pămîntul
Și pe om stăpînitor,
Luna, soarele și aștrii
Le-a pornit pe drumul lor.

Cind crescui apoi mai mare
Și 'ncepui mai mult să știu,
Cu 'nțeleaptă judecată
Am crezut atunci și 'n Fiul.

El a fost acela, care
Ne-a 'nvățat ce c iubirea
Și primi cu multe chinuri,
Drept răsplată, răstignirea.

Azi sunt om cu carte multă,
Străbătut-am mult pămînt
Și din inima-mi întreagă
Cred acum și 'n Duhul sfînt ;

Căci făcu minuni și face,
Incărcîndu-se de glorie
Să pe sclavi din jug îi scoase,
Nimicind asupritorii.

El gonește rele neguri
Să nebuna nălucire,
Ce mereu învenincază
Veselie și iubire.

Cavaleri armați o mie
Are 'n juru-i Duhul sfînt,
La porunca lui stau gata
Plini de foc și de avînt.

Steagul lor se 'nalță mîndru,
Scot din spede scînteieri
N'ai vrea tu să vezi, copilă,
Așa mîndri cavaleri?

Mă sărută, mă privește
Să m'ascultă, căci eu sănătă
Unul dintre cavalerii
Cei aleși de Duhul sfînt.

III

Sol tăcut, afară luna
Printre brazi se surîsază,
Lampa noastră obosită
Doar abia mai luminează.

Blînd lucesc doi ochi albaștri
Cu lumina lor curată,
Ard în pară obrăjorii —
Să grăește mîndra fată :

— „Din mîncări ne fură noaptea
Duhuri negre uneori :
Ce 'ncuem în ladă seara,
Nu se mai găsește 'n zori.

De pe lapte iau smântina
 Duhuri rele și pagine,
 Iar pisica vine 'n urmă
 Si mânincă ce rămîne.

Si pisica-i vrăjitoare,
 Căci pe timpul cel cumplit
 Ea se urcă noaptea 'n munte,
 Sus la turnul părăsit.

Un castel a fost acolo,
 Plin de fală și plăceri,
 Petreceau în strălucire
 Paji, femei și cavaleri.

Un blestem de vrăjitoare
 Biet castel, căzu pe tine —
 Astăzi cîntă cucuvaia
 Printre tristele-ți ruine.

Insă zise vrăjitoarea :
 „Doar cuvîntul cel vrăjit,
 Spus' la ceas de noapte tainic
 Si la locul potrivit,

Va preface iar ruina
 In castel plin de plăceri ,
 Vor petrece iar într'însul
 Paji, femei și cavaleri.

Cel ce va grăi cuvîntul
 Va fi domn cum altul nu-i,
 Iar trompete și chimvale
 Vor cînta mărirea lui“.

Înfloresc pe mica gură
 Dulci icoane din povești
 Si din ochii ei albaștri
 Isvorăsc lumini cerești.

Peste mîini îmi înfășoară
Părul ei cel auriu,
Degetele mi le-alintă
Ş'apoi tace 'ntr'un tîrziu.

In odaia liniştită
Totu-mi pare cunoscut,
Lucrurile-acesta toate
Par'că le-ăş mai fi văzut.

Ceasul murmură. Chitara
Prinde singură să cînte,
Pe cărări de vis acumă
Gîndu 'ncepe să s'avînt.

Iată oră potrivită,
Iată locul potrivit
Şi-mi aluneçă pe buze
Chiar cuvîntul cel vrăjit.

Vezi, copilă, miczul nopţii
Işi înclină neagră-i frunte,
Riu şi brazi în freamăt mare
Au trezit bâtrînul munte.

Din adîncul lui răsună
Cînt de voci şi de chitară
Si răsar nenumărate
Mîndre flori de primăvară

Flori străine, minunate,
Agitîndu-se 'mpreună,
Işi amestecă parfumul
Strînse 'n patimă nebună.

Trandasirii, flacări roşii,
Sparg întinderea luminii,
Ca săgeţi de vii cristale
Către cer se 'nalţă crinii.

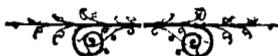
Viu arzînd lucesc în slavă
 Stele mari cît mîndrul soareș
 Crini 'n albele potire
 Strîng a razelor splendoare.

Iară noi mai mult ca toate
 Ne-am schimbat în astă vară:
 Facle, aur și lumină
 Pretutindeni ne 'nconjoară.

Tu, copilă, ești prințesă
 Si coliba cea de ieri
 E castel în care cîntă
 Paji, femei și cavaleri.

Si eu sunt stăpin pîe tine,
 Pe castele și toate cele,
 Iar trompete și chimvale
 Cîntă imn măririi mele!

ION BENTOIU

BĂJENARI

Lui moș Tudor Trufașu din Seimeni.

Cu patru boi, cu doi, sau cu niciunul...
Pe drumuri vechi, sau drumuri nebătute.
Ei au pornit în care ca 'n redute.
Cu patru boi, cu doi, sau cu niciunul
. Lăsând nimic în urmă decât tunul.

— Veniți de unde? Ei răspund: din jos.
— Și încotro? Și îți răspund: în sus.
Atâta știu și-atâta au de spus.
Și carul scărțăie la osii ros
Căci ei se duc în sus și vin din jos....

Copiii dorm și mama mare mâna.
Pe jos cei cari sus nu mai încap.
De roată două capre și un țap.
În putinei nici urmă de smântână.
Copiii dorm și mama mare mâna.

Din Dobromir, Adam-Clisi, din Calfa.
Ei au plecat de patru săptămâni,
Fără să știe unde fi-vor mâni
Ca să-și înceapă iară, dela alfa,
Viața lor din Dobromir, din Calfa.

Scoboară drumul și-apoi iară urcă
Și urcă într'una și din nou seoboară:
Mai e până 'n Seimeni numai o moară,
Dar până la Țaș-punar mai au de furca....
Scoboară drumul și-apoi iară urcă.

Vorbesc cu ei în foșnet lung porumburi
 Aşa cum au lăsat și ei acas':
 Dar nu e timp acumă de popas:
 Prin Gura-Dobrogii sunt negre dâmburi
 Și nu mai e nici șoaptă de porumburi.

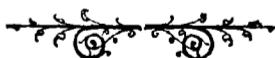
Dar, cum e noapte-aenii, au să se culce,
 Tot n'au nimic nici astăzi de mâncat;
 Și mâni or fi la cină în vr'un sat.
 Căci tot mai au o lună până 'n Tulce
 Și, cum e noapte-acum—au să se culce.

Ințeapă vântul; însă Carul-mare
 De-un ceas pe ceruri osia-și indoie;
 Or sta cât timp nici vorbă nu-i de plozie,
 Cum stau pe Calea Robilor popoare
 Și, or porni și ei cu Carul-mare.

Și-așa, din sate 'n sate, băjenarii
 În scărțătul carelor, alene,
 Hălduesc pe drumuri dobrogene:
 Merg să-și așeze 'n altă parte larii
 Și, merg fără să ajungă băjenarii... .

Dragoș Protopopescu

Cernavodă, 7 Septembrie 1916.

VORBEŞTE TOMIS

E noapte 'n Tomis, noapte demonică acum....

*Se stinge cea din urmă nuanță de parfum,
Căci neagra cavalcadă turanică și vântul,
Ii spulberă 'n cenușe și faima și pământul.
E noapte grea în Tomis — și nimeni nu ne spune
Mai jalnic ca Ovidiu durerile nebune
Sădite 'n brazda arsă a țarinei de ieri...
Azi nu mai bate vântul anticei primăveri
Ce-și trimetea pe valuri miresmele de flori
Din Sudul plin de soare cântat de atâtea ori,
Și nu mai vezi pe 'ntinsul îmaculat de mare
Plutind solemn corăbii cu mirt din țara 'n care
S'a revărsat lumina mai vie 'n omenire:
Nu-și mai trimit nici cedrii fiorii de iubire
Spre 'mbătrânitul Tomis... Plâng nopțile acolo,
De jale-i sfâșiată și luna lui Apollo;
Iar stelele-și aruncă pe Tomis, din neant,
Insângerate lacrimi în loc de diamant.*

*Dar se așteaptă ziua pentru Latini să fie;
S'o zdruncina infernul atunci din temelie,
Or rătăci barbarii de-otâta strălucire
Gonind mai lași ca Iuda. Nebiruita fire
Infrântelor lor hoituri tărie să le dea
Să fugă; iar urgia cu biciu de foc să-i ieă!
Și dibuind în calea pe care or vrea să plece,
Lumina să-i orbiască, iar marea să-i înnece!*

*Mongolicele stârvuri și ele vor porni
 Din țarinele noastre când se va face zi :
 Iși vor lua chiar duhul ce-a profanat pământul
 Sfințit cu oseninte romanice și-avântul
 Atâtore legioane, a căror umbre mari,
 Odihnă n'au să doarmă alături de bulgari.
 E jale mare 'n Tomis și 'n Scythia la fel
 O floare nu-i din' câte ne 'nduoșa în el
 Neveștedă. Pe drumuri, cruci răsădite sunt,
 Sub care dorm martirii... Doar ele pe pământ,
 Mai străjuesc durerea sfinților eroi -
 Ce-așteaptă răzbunarea cumplită dela noi.*

*Al nostru, spun bulgarii că nu mai e nimic
 În Tomis ; iar prin jaful și crimele lor zic,
 Că primenesc pământul trudit și vor rămâne
 Stăpâni pe metropola ogoarelor române !*

• • • • •
*Ce tristă gema marea rostogolind furtuna
 În portul plin de tidve ce râd hidos, când luna
 O clipă re'nnălțată dintr'un nocturn potir,
 Iși vede infinitul — un jalnic cimitir !*

*Veniți de-aprindeți torțe galerelor cu mirt
 Eroi ! Veniți, căci smirnă v'aduc din golful Syrt,
 Si cântece, pe care le plâng coralierii
 De se 'nfioară marea... Slăvesc corăbierii
 În cînstea desrobirei și-a înimei zdrobite
 Cântând, epoci de aur în marmoră trăite,
 Ca mărturie sacră de-un milenar rezidiu,
 Căci pentru voi în Tomis, trăia în bronz Ovidiu..*

REVERIE ANTICĂ

Era senină noaptea și apele senine
Puritate de zefiruri pe tremurul lor lin
Corăbli călătorire cu părțile latine
Trecăau tăcut prin umbră pe Pontul Euxin.

Iar Seythia minoră cu țăruri ruinate
Visa e «pax romana» sub focul viu din stele;
Cu negre ziduri Tomis, antică ei cetate,
Păzia latinitatea de seminții rebele.

Și singur lângă strajă ce sta ca 'n bronz turnată
Învălnit în manta-i Ovid privia în port
Catargele-adormite și marea legănătă
Și 'ncet scanda în versuri un epitaf de mort:

«Acel ce zace-aice, prin geniul său zdrobit
E Naso, cântărețul iubirilor duioase.
Dru metule, de 'n viață iubirea ai cinstit.
Soțește: fie-i țărna usoară peste oase».

De-o dată Caucazul străfulgeră 'n lumină!
Căldări de ghiață, piscuri și codri vechi și mari
Răsar din neguri albe sub recea lună plină
Și marea cu corăbii și porturile rare.

In lacuri de lumină se scald'acum Diana.
Inflorat tresare nemărginitul Pont.
Căci peste-al mării tremur așterne Cosânziana
Un drum de-argint din Tomis și până orizont.

Si cum privia poetul de sus, de lângă turn,
Măreața feerie a noptii iuștelate,
El pare dus cu gândul în veacul lui Saturn;
Ca 'n vis ascultă marea cum cântă sub cetate.

Era senină noaptea și apele senine...
 Puritate de zefiruri pe tremurul lor fin,
 Corăbii călătoare cu pânzele latine
 Treceau tăcut sub lună pe Pontul Euxiu.

«Frumoasă ești, o! Tomis, a Scythiei cunună!,
 Șoptește-acum în lacrimi poetul cel străbun.
 E vis sau e aieve? Dar din argint de lună
 El vede cum răsare bătrânuț zea Neptun.

Se înnaltă din adâncuri în dreapta cu trident
 Și algele-i atârnă din creștet și din barbă;
 El spune-o profeție privind spre occident,
 În jur ii sar delfinii, iar marea stă să fiarbă.

«Cetate a durerii pe întristat pământ!
 Ti-or spulberă barbarii penații tăi din vatră!
 N-o rămânea din tine nici piatră peste piatră!
 Vei ști ce e pieirea și spulberul în vînt!

Dar mândră vei renăște, ca Phoenix din cenușe,
 Metròpolă măreață în Pontul Euxin
 Când munții revârsa-vor spre-a tale vechi cătușe
 O nouă seminție din sângele latin».

A zis. Și în adâncuri se cufundă bătrânuț.
 Iar Orele în goană zburau în spre abis.
 De trandafiri tot cerul și 'nflăcărează sănul...
 Poetul sus pe ziduri sta tot pierdut în vis.

Era senină ziua și apele senine...
 Puritate de zefiruri pe tremurul lor fin.
 Corăbii călătoare cu pânzele latine
 Treceau veios sub soare pe Pontul Euxin.

B.

UN GLAS IUBIT

*Din sbuciumarea astă necurmată
Un glas iubit mă chiamă bland pe nume
De-abia-l mai recunosc,—și altă dată
Doar el era norocul meu pe lume.*

*Din câtă depărtare nu străbate
Pe când eu mă cufund mereu în vreme!
Tot mai încet și 'n veci tot mai departe
Iubitul glas încearcă să mă cheame.*

*Și eu mă pierd... O, scumpă nălucire,
Imagine de-a pururi adorată,
Nu te curma cu dulcea amintire
A 'ntregului noroc de altă dată.*

ROZMARIN

PROECTE, CUVINTE SI GESTURI BULGĂREȘTI DIN TIMPUL MARELUI RĂZBOIU

S'au exprimat nedumeriri în privința motivelor cari au determinat pe Turcia să ia parte la războiul mondial, ea care nu fusese în stare să facă față războiului balcanic și care în 1914 era cu totul redusă și extenuată. Cu toate acestea, Turcia n'ar fi putut rămâneă neutrală în conflictul armat dintre cele două grupări de Puteri europene.

Politica tradițională panslavista, cu tendința de a pune mâna pe Constantinopol și Strâmtori și de a transformă Mareea Neagră în lac rusesc — politică reluată de Sazonoff și aprobată, fără rezervă, chiar și de liberalii lui Miliucov, — explică și chiar justifică gestul Turciei. Constantinopolul și Strâmtorile erau, cum sunt și astăzi, puncte de intersecție și, deci, de ciocnire a unor mari sfere de interes politice și economice; și oamenii cari aveau, în 1914, răspunderea conducerei în imperiul senilului Mehmet V erau liberi să aleagă între perspectiva desființării politice a patriei lor europene, pe care le-o puneau înainte tendințele politice externe rusești, și între cealaltă perspectivă, a simplei exploatari economice, plina de prevențiuni și cu aparențe chiar protectoare, pe care le-o înfățișau nazuințele Germaniei de infiltrări și extindere în Orient; ba chiar, drept vorbind, acei oameni politici ai Turciei, alegând a doua alternativă, n'au făcut, din punctul de vedere al datoriei lor, cea mai rea alegere.

Dar Bulgar'a?... Ce motive a putut avea Bulgaria, — motive binecuvântate, — ca să se alăture Puterilor Centrale în războiul care a sângerat lumea?! ..

Iată o întrebare cu răspuns mai complicat.

Din capul locului, trebuie să recunoaștem că motivul determinant pentru atitudinea Turciei, nu e lipsit de valoare nici pentru a explică, în parte cel puțin, și atitudinea Bulgariei. *O stăpânire rusească, deplină și bine asigurată, la Constantinopol și Strâmtori, aproape nu se poate concepe fără stăpânirea unei zone teritoriale pe malul apusean al Mării Negre.* Din acest punct de vedere, politica externă și acțiunea militară, de două ori seculare, ale Imperiului moscovit însăși nu numai pentru Turcia și Bulgaria, ci și pentru noi, Români, — o gravă primejdie. Comerțul nostru extern ar fi fost de sigur stingherit [cum mai ales suntem țara agricola exportatoare, ca și Rusia], și chiar integritatea noastră teritorială ar fi putut să fie serios amenințată, cel puțin în direcțiunea Dobrogei. Cât despre Bulgaria, ea ar fi putut, într'adevăr, să aibă soarta pe care i-o întrevedeă fostul prim-ministru Radoslavoff într'o convorbire cu colonelul american Emerson: „*Dacă Rusia ar reuși să parvină la Constantinopol prin Dobrogea, noi ar trebui să ne resignăm a veni sau o regiune completamente rusească, sau un Stat-lamppon*”; ceeace îndreptăția concluzia să: „*Bulgaria independentă nu va consimți niciodată la luarea în stăpânire a Constantinopolului de către Ruși*”. Și, am putea adăogă noi, cu atât mai puțin Bulgaria avea să consimtă la ocuparea Constantinopolului de către Ruși, cu cât ea însăși avea veleitați de stăpânire asupra marelui cetății, veleitați înfrângătoare, în 1912, prin potocnirea dela Ceatalgea, dar la care ea n'a renunțat niciodată. Mirajul bizantin a turburat în toate vremurile mințile barbarilor navalitori în Imperiul de Răsărit, începând cu Goții și prinții Waregi ai Kievului; iar Bulgariei de astăzi, cum vom vedea, sunt prea mândri de descendența lor turanică, pentru a nu-și aduce aminte în fie-ce moment ca cucerirea cetăței lui Constantin a fost secoli de-a rândul întâia sfârșătorilor lui Crum, Simion și altor țari din dinastiiile cari au condus, după Asparuch, hoardele „glorioșilor” lor străbuni.

Dar numai teama de cucerirea Constantinopolului și Strâmtorilor de către Ruși, oricât de justificată, nu explică pe deplin întreaga atitudine a Bulgariei în ultimul război și mai puțin încă diferențele ei manifestări. Alte motive, alte tendințe și alte sentimente s-au adaogat la această teamă, motive, tendințe și sentimente pe care Bulgariei le-au dat pe față, luând drept definitivă

unele faze trecătoare ale marelui conflict. Bulgarii și-au desco-
perit astfel tot sufletul, cu toate çutele și ascunsurile lui; și des-
coperirea făcându-se cu impulsivitatea primitivului ce se crede
stăpân pe situații și pe vremuri, a dat la iveală manifestări sur-
prințătoare pentru unii și interesante pentru toată lumea.

Astfel, ei au început a se mândri cu fină lor diplomație, care le-a permis să „prostească“ pe reprezentanții Înțelegerei, până în ultimul moment, făcându-i să credă în promisiuni min-
cinoase și în speranțe deșarte; au început apoi a mărturisi ca ambiția lor n'a fost numai de a nu se lăsă înghițiti de marea lor „Protectoare“, ci și aceia de a înghiți ei pe alții și de a jucă un rol covârșitor în Balcani, întemeind o „Bulgarie-Mare“, care să înglobeze toate provinciile sârbești dela Răsăritul Moravei, Dobrogea românească — „leagănu națiunei bulgare“, — Salonicul grecesc — „Betleemul bulgar“, — cu eșire la Marea Neagră, la Marea Egee și la Marea Adriatică, în legătură imediată cu Austro-Ungaria în partea Dunării dintre Timoc și Morava; în sfârșit, când au socotit partida câștigată, au spus-o pe față, fără înconjur, ca ei se cred poporul chemat a civiliză Răsăritul european prin exterminarea popoarelor vecine, nevrednice de a mai trăi pe fața pământului, îndeplinind astfel o înaltă vocație istorică, de mare însemnatate mondială... Toate acestea erau motive, aspirații și sentimente ce nu aveau nimic afac cu teama instăpânirii ru-
sești la Constantinopol și care au influențat deopotrivă atitu-
dinea provocatoare și acțiunea razboinică a vecinilor noștri dela Miazazi în tot cursul desfașurării războiului mondial.

* * *

D-l Victor Kuhne, un bun cunoșător al Bulgarilor și al Slavilor în general, a publicat de curând la Lausanne, sub titlul „*Bulgari zugrăviți de ei înșiși*“, o carte foarte interesantă prin bogăția materialului adunat din discursurile și interwievurile oamenilor politici bulgari, din articolele apărute în ziarele numeroaselor partide politice bulgărești, din corespondențele adresate dela Sofia ziarelor germane, austriace și ungurești, din cuvântările ocazionale ale delegațiilor trimiși la Berlin, Viena și Buda-
pesta și la diferite congrese ținute în țările neutrale, din informațiunile date presei de agenții diplomatici bulgari, într'un cu-

vânt, din toate manifestările publice ale oamenilor de Stat, publiciștilor și savanților din regatul vecin¹⁾).

Spicuind în multimea citatelor textuale din prețioasa carte a d-lui Kuhne,—atât de favorabil apreciată în prefața d-lui Auguste Gauvain dela *Journal des Débats*, — vom dobândi o temeinică documentare pentru unele manifestări bulgărești, care și alți mînătrelea n'au trecut neobservate, iar noi, Români, vom înțelege mai bine, în forma lor cea mai autentică, ce fel de sentimente însuflăteau și poate încă însuflătesc pe Bulgari față de noi.

Dela început, însă, ca chestie de metodă, credem că nu strică să prezentăm, pe scurt, situația politică din regatul vecin în ajunul războiului mondial, mai ales că această situație s'a menținut, aproape neschimbată, în tot cursul duratei lui.

* * *

E o eroare fundamentală a tuturor celor cari au avut sau au încă iluzii despre Bulgaria, de a consideră, în viața politică bulgărească, numai *etichetele* și de a nu cerceta îndeajuns *fondul* ce se ascunde sub ele.

«Trecând dela cea mai joscică robie la viața parlamentara europeană, — zice d. Kuhne, — Bulgaria a adaptat acest mecanism politic, atât de delicat, mediului și obiceiurilor sale, într'un chip ce nu se mai întâlnește nicăieri. Numai în cîțiva ani de viață independentă, Bulgaria avea deja partide politice etichetate europenește. După treizeci de ani, divergențele, în chestiunile de politică internă, au dat naștere la zece partide organizate, — și astăzi sunt tot atâtea».

Aceste partide s-au format pe rând, cu scopul de a combate abuzurile de putere și corupția celui care se găsea la cârmă, adoptând, firește, totdeauna un program mai avansat și supralicitând pe adversari în privința reformelor de înfăptuit. Astfel, vechii conservatori, — „ciorbagii“ — cari au guvernat la începutul regimului parlamentar bulgăresc, au fost răsturnați de liberalii lui Stambuloff; democrații, o fracțiune liberală, s-au organizat ceva mai târziu, ca să combată regimul anti-liberal al liberalilor, degenerat într'o tiranie de nesuferit; la rândul lor, de-

¹⁾ «Les Bulgares peint, par eux même», document, et commentaires réunis et redigés par Victor Kuhne; préface de Auguste Gauvain. Librairie Pavot et Cie Lausanne, Paris, 1917.

mocrații și au asigurat o tristă celebritate prin lipsa lor de respect pentru libertățile cetățenești, și în special pentru libertatea electorală¹⁾; și atunci aceste grupări s-au mai fărămițat în fracțiuni, chipurile tot mai avansate, fiecare cu programul, șeful și organul său de publicitate: — progresiști, socialiști-reformiști și socialiști-extremi; — iar în acest timp poporul bulgar, el însuși, șiret și bănuitor, s'a mulțumit să ceară totdeauna politicei, sub toate regimurile și în toate aspectele, numai foloase personale, materiale și imediate.

Cu drept cuvânt, Guérin-Songeon²⁾, istoricul binevoitor al Bulgariei, observă că a fost un pas nesocotit de a chemă pe cei 1.500.000 de țărani, cari n'au auzit niciodată vorbindu-se de Stat, ca să dea Statului guvernărți țunii.

«Alegerile» — zice el — «aveau să aducă fatalmente omnipotența unui partid; imediat partidul avea să incredeze oamenilor săi toate sarcinile importante: și atunci administratorii țărei nu aveau să mai cugete la interesele ei, ci numai la ale celor din clanul lor, tiranizându-și adversarii: iar rezultatul avea să fie: *corupție generală, violențe necurmate, dezunire...*»

* * *

Iată care sunt grupările politice bulgărești, după dispariția vechiului partid conservator, — al „ciorbagiilor” — și fragmentarea partidului, zis liberal, al lui Stambuloff:

1) *Grupul germanofilului Radoslavoff*, o fracțiune a partidului stambulofist, având ca organ de publicitate *Narodni Prava* (Drepturile poporului);

2) *Grupul avocatului Toncheff*, altă fracțiune a același partid, reconciliată cu precedenta de către însuși țarul Ferdinand, pentru colaborare la guvern pe timpul războiului;

3) *Grupul „adevărăților stambuloviști”*, a treia fracțiune liberală, de sub șefia lui Ghenadieff, cel mai însemnat orator, cel mai abil politician, dar și cel mai compromis în tot felul de afaceri veroase, având legături cu organizațiile patriotice macedonene și făcând parte și el din „marele guvern” războinic;

1) Din 4 căji erau în Sobranie sub liberali, au ajuns la 170, prin nemai pomenite presiuni electorale, după ce au căpătat guvernul.

2) R. P. Guérin Songeon: *Histoire de la Bulgarie*. Preface de Schlumberger, Paris, 1913, p. 352.

4) *Grupul democrat*, recunoscând de șef pe Malinoff, avocat din Sofia, și având ca organ de publicitate *Preporęt* (Steagul);

5) *Grupul popular zis și național* („narodniacii“), considerat într-o vreme ca cea mai puternică organizație politică, sub șefia lui *Ivan Gheșeff*, succesorul lui Stoiloff, om politic de oarecare valoare personală, cu tact și experiență, dar fără destulă energie, reprezentat prin ziarul *Mir* (Lumea);

6) *Grupul rusofil al liberalilor-progresiști* (loștii tancofiști) având de șef pe cunoscutul *Daneff*, al cărui organ de publicitate, *Bulgaria*, a încetat de câțiva ani și care a evoluat în politica sa tradițională, declarând că „amiciția rusă nu mai există“;

7) *Micul grup al democraților-radicali* de sub șefia lui *Neiciu Tanoff*, având numai patru reprezentanți în Sobranie;

8) *Grupul agrarian al lui Stambuliski* (acum la putere), care se puse în conflict cu Regele Ferdinand din cauza ideilor sale pacifiste, dar care totuși a votat toate creditele de războiu cerute de guvernul Radoslavoff.... „nu pentru guvern, ci pentru țară“;

9) *Grupul socialistilor-largi* („široki“), condus de *Sakázoff*, care a sprijinit fără nicio rezervă politica războinică prin ziarul său *Narod* (Poporul); și, în sfârșit,

10) *Grupul socialistilor-strâmbi* („tesni“) de sub șefia lui *Blagoeff*, care prin ziarul său *Rabotniceski Vestnik* (jurnalul muncitorilor) s'a declarat din principiu contra războiului, dar, se înțelege, numai când a adus vorba despre „imperialismul englez“ și despre „politica de cucerire rusă“.

Vom mai menționa dintre politicianii de marcă pe vicepreședintele Sobranei *Momicloff*, pe democrații malinoffiști *Liapceff*, turcofil, (despre care Karaveloff spuse cândva că „mulge vacă care dă mai mult lapte“), *Magiaroff* și *Takeff*; pe adevăratul stambuloffist *Petcoff*, care luase, în cele din urmă, locul talentatului, dar prea compromisului *Ghenadieff*, în guvernul presidat de Radoslavoff; pe „narodniacul“ *Boris Vazoff*, pe „agrarianul“ *Dimitroff* și pe subșeful „širokilor“ *Pastukoff*.... Vom menționa de asemenea și cele câteva organe de publicitate zise „independente“, — în realitate mai mult sau mai puțin în so'da și în serviciul guvernului, — și anume: „*Dnevnik*“ (Ziarul), „*Utro*“ (Dimineața), „*Zaria*“ (Aurora), „*Kambana*“ (Clopotul) și *Balkanska Poșta* (Curierul Balcanilor).... Si astfel vom fi enumerat aproape

completă toate organizațiile în care poporul bulgar se poate înrola, toți inspiratorii lui politici mai de seamă și toate fântânile intelectuale din care se poate adăpă.

* * *

Mai rămâne un factor important în viața publică bulgară : *Coroana, Zarul Ferdinand de Coburg*, cu care am fi putut începe.... „*a tout seigneur...!*“ și care nu poate fi în niciun caz ignorat.

Ales la 7 iulie 1887, el se găsiă după trei zile la Rusciuk, pe teritoriul bulgar, cu toată împotrivirea Rusiei, care nu voia să-l recunoască. În haosul lăsat de predecesorul său expulzat, — Prințul de Battemberg, — el continuă de a doua zi politica aventuroasă și virulentă a lui Stambuloff :

«Stambuloff îi era indispensabil»—observa Guérin Songeon¹⁾.

«Mărimea și spaima acestui Warwick al Balcanilor constituiau o strajă prechioasă pentru Coroană... Astfel, Ferdinand se văzu nevoie să supore contactul acestui om *odios, dar necesar...* Având în gradul cel mai înalt sentimentul utilului, el a cautat cu răbdare mijloacele cele mai bune de a întoarce spre binele principatului *patimile politice și poftele individuale ale supușilor sai*».

În ce chip a făcut Ferdinand de Coburg această întrebunțare de *patimi* și de *pofte* spre binele principatului, ne-o spune lămurit d. Kuhne²⁾ :

«Cazul intr'un mediu primitiv, intr'un mediu de burgherie provincială, incultă, salbateca, neincrezatoare și nesociabilă, Coburg își propuse ca sarcină, din prima zi, să zorească educaținea societăței bulgare, cel puțin a celei din Sofia. I se pareă, într'adevar, necesar de a o face, nu căr în masura care să poată da Curierul său un anturagiu și Sofiei aspectul unei capitale. Si întreprinse aceasta educațione după ideile ce importă în Bulgaria cu uniforma sa de husar ungur».

Cu o grabă febrilă, Ferdinand de Coburg, puse să se dărâme binalele și chioșcurile micei burgăde turcești care era Sofia și să se croiască bulevarde largi, cu edificii moderne, iar pe de altă parte se aplică a improviză cât mai iute posibil „înalta societate“ bulgărească.

Emanciparea societăței vechi, patriarchale, trebuie, negreșit,

1) «Histoire de la Bulgarie», p. 377-380.

2) «Les Bulgares peints par eux mêmes», p. 216—252.

bruscată, și transformarea vieției economice a Bulgarului, parcimonios de felul lui, activată, — ceea ce nu se poate face decât cu banii Statului;

„Intrădevar, numai în căiva ani. Sofia s'a transformat și s'a impofoșnat cu palatele burghezilor îmbogați din furniturile Statului și cu vilele ministrilor și generalilor, ieri fără gologan, milionari peste noapte. Si, închiar urită, grație protecției Curței, toată aceasta lume nouă, deși divizată în partide politice, se alipi de Curte, izvorul binelui și al răului”....

Debutul acestei corupțiuni trebuie căutat în primii șapte ani ai domniei lui Ferdinand de Coburg (1887—1894).

„Această epoca a furnizat Bulgariei generațiunile de inteligențiali cele mai imorale, poporului bulgar funcționarii cei mai coruși, Curței o mulțime de curtezani din toate clasele societății, — agenți docili, buni pentru orice întrebuițare, delă ministru până la spion, — și în sfârșit viații publice bulgare temperamente și o mentalitate de care nici organizațiile politice cele mai înaintate din punctul de vedere al principiilor nu s'au putut încă emancipa”.

Pentru a întări legăturile cu „națiunea”, Curtea fu nevoită să exploateze organizațiile „patriotice”, începând cu organizația macedoneană de comitagii, întreținută pe socoteala Statului, făcând, prin această protecție ocultă, să crească îndrăzneala acestor organizații, atât de periculoase ordinei din Balcani. Toată lumea în Bulgaria știe că mai multe crime sensaționale s-au comis sub aceleași auspicii, sub care s-au făcut atâtea averi pripite, tot atât de sensaționale...

Locotenentul de husari, urcat pe tron, introduceșe la Curtea sa un protocol pretențios, având ceva din eticheta pompioasă a Habsburgilor și ceva din fastul oriental al Sultanilor. El răspândi peste tot locul în Europa, cronometrele, butonii de manșetă, acele de cravată și tabacherele de aur cu monograma princiară. Si pe lângă camarila docilă ce își formase la Sofia, — și în care primele locuri erau ocupate de urmașii lui Stambuloff, — n'a neglijat să-și modeleze oamenii de încredere, destinați să ocupe locuri în diplomație, ca bătrânul Naciocvici, Dr. Stancioff, Simion Radeff, Ciaprașikoff, general Markoff, Raicu Petroff, Paprikoff, Nicolaeff, Tantiloff, Savoff, vechiul revoluționar Rizoff și a., și n'a retras un singur moment protecția și ajutorul său șefilor de organizații „patriotice”, ca Ghenadieff, Gheroff și Protogheroff, nici savanților de pânura lui Miletici, Ișirkoff, Arnaudoff și a., nici

agenților străini, ca evreul-german Kaufmann, — reprezentantul fabricei Krupp, cetățean de onoare al Sofiei! — evreului-austriac Herbst, șeful biroului Presei, etc., etc., etc.... Adevărată curte orientală, cu tot arsenalul de intrigați și de intrigă, de momeli și de corupție.

E drept că, dacă încurajarea n'a lipsit, unde s'a crezut utilă, nici compromiterea oamenilor politici n'a fost uitată.

In Bulgaria, — observă d. Kuhne, — e permis să furi, nu însă să-ți ascunzi furtul!... Mai curând sau înai târziu, abuzul, câtva timp tăinuit, e intenționat descoperit, vinovații sunt dați judecăței și uneori chiar judecați. Niciodată, însă, ei nu-și expiază greșeala, ori greșelile, căci Ferdinand intervine totdeauna la timp pentru a-și salva creaturile, înlănțuind astfel conștiințele pentru totdeauna.

«Cine n'a fost suspectat în'Bulgaria, acuzat și judecat? — Președintele Consiliului, *Radoslavoff*, a fost trimis înaintea Tribunalului, pentru că s'a îmbogațit ilegal, în timpul ministeriatului sau; Coburg i-a redat libertatea, înainte de a se fi sfârșit procesul. Șeful celei de a doua fracțiuni liberale, *Tonceff*, a fost amestecat în faimoasa afacere a cumpărării vagoanelor defectuoase; el a fost acuzat, condamnat și salvat prin grația țarului Ferdinand. *Ghenadieff*, cu mult înainte de afacerea Desclansières, care i-a atras zece ani de muncă silnică, fusese adus pe banca acuzaților pentru deturare de fonduri. — Dr. *Gudeff*, care a urmat lui Petkoff la preșidenția Consiliului, a slăbit prin a fi trimis înaintea tribunalelor penale pentru furt, împreună cu toți ministrii sai, printre cari și *Ghenadieff*. — Ministrul *Ivancioff*, și frate-sau au fost urmăriți pentru îmbogațire ilegală. — *Generaliul Raicin Petroff*, despre care se spunea de toata lumea «ca n'ar fi putut să aibă nici jumătatea aceea ce are, chiar dacă s'ar fi nascut cu leafa de general și ar fi trăit 150 de ani, fară să cheltuiasca un ban», a fost de asemenea acuzat și apoi liberat, ca atâția alii, înainte de sfârșitul procesului. — *Generalul Savoff*, a fost urmărit și el pentru îmbogațire frauduloasă. — Șeful partidului național, *Gheorghoff*, a fost bănuit de a fi comis abuzuri în o opera de binefacere. — Șeful liberalilor progresisti, *Daneff*, se găsește încă în instrucție judiciară pentru catastrofa din 1913, de care adevărații vinovați cauta să-l facă răspunzător. — Fostul ministru democrat *Liapceff* a fost acuzat de abuzuri, etc., etc., etc.

In Bulgaria regula pare a fi: să treci de pe fotoliul ministerial pe banca acuzaților, iar principiul de guvernământ: «Divizează și compromite pentru a guverna!...

Surprinsă de propria ei înăltare, pe cât de pripită pe atât de artificială, și lipsită de simțul autocriticiei sănătoase, clasa superioară a Bulgariei a ajuns la cele mai extravagante concepții despre rolul ei balcanic..., european..., mondial! Masele populare,

în impulsivitatea lor nativă, despre care „Bai Ganiu“ lui Alecu Konstantinoff ne dă o plastică imagină, — au suferit și ele influența acestor concepții, obliterându-și dreapta judecată ce — poate — ar fi putut să aibă, în alte condiții.

Bulgarul pare a fi, de felul lui, lăudăros și lacom, egoist și intolerant, şiret și ipocrit, prepuelnic și brutal, crud (când se simte tare) și laș (când se simte slab), — însușiri ce pot fi, cum bine observă d. Kuhne, ori caracteristicile rasei turanice, ori stigmatele îndelungatului sclavagiu. În tot cazul, multe din manifestările intelectuale și sufletești ale Bulgarului, exteriorizate cu lux de sgomot și ostentație, nu pot fi explicate după normele obișnuite ale logicei și după legile eticei în general admise.

* * *

Minciuna, de pildă, e socotită de toată lumea ca un defect, uneori ca un păcat. La Bulgari, minciuna e o calitate, și, dacă aduce căștig, — o virtute și un semn de mare inteligență!

Oficialitatea bulgară, cum am relevat, a purtat cu minciuna, în 1915, pe reprezentanții Înțelegerei în privința intențiilor sale: o perfidie pe care oamenii de omenie ar ascunde-o, sau ar încerca să o tăgăduiască. Bulgarii, din contra, se laudă cu ea! Și — lucru ciudat — numai Ungurii, — frații turanieni! — înțeleg, prizează, aproba înșelăciunea bulgărească și-i fac apologie.

Iată ce scrie, într'adevăr, în această privință, *Az Ujság*, ziarul contelui Tisza, din 9 Septembrie 1916:

„Bulgaria a minștit cu perfidie. Patru zile ea a ezitat să declare razboiul, cu gândul să câștige timp pentru pregătirile ei militare. Diplomatia bulgara se poate astfel lăuda de duplicitatea ei. Qâci nu trebuie să judecăm diplomația după actele sale, ci după rezultatele ce aceste acte aduc: succesul a justificat aceasta tactică a ministrului de Afaceri străine Bulgar¹⁾.

„In politica externă nu există nici morală, nici promisiune, nici cuvânt de onoare. Daca razboiul, mai la urmă, nu este altceva decât continuarea politicei externe, aceasta, la rândul ei, nu

¹⁾ Nu știm dacă autorul își mai menține părerea și mai ales dacă ministrul Afacerilor străine bulgar și acum măgulit de acest compliment al lui «Az Ujság»!

este decât o introducere la razboiu, prin mijloace mai dulci. *Nu numai totul e permis în timp de războiu, dar avem chiar datoria de a pune în mișcare toate mijloacele potrivite pentru a asigură victoria. Este permis să susțineți, să simulă, să inducă în eroare. Natural, aceasta nu e treaba gentlemanilor; dar cine vrea să rămână gentleman, să nu facă diplomație!*»

Se poate — mai știi! — ca, uneori, în diplomație, minciuna să prindă bine; dar diplomația de impostură nu poate fi de sigur cea mai bună diplomație. În tot cazul, ea degradează și omul și poporul căre o face.

O anecdotă pretinde că Czernin se plimbă într-o după amiază cu Radeff la șosea, în București, înainte de intrarea noastră în acțiune. Diplomatul bulgar povestea celui austriac nu mai știm ce prăpăstii. Czernin se mulțumi a-i răspunde zâmbind, pe un ton familiar: «Eu cred că nici eu nici d-ta n'avem șofer de diplomați: eu, pentru că nu știu să mint niciodată,—d-ta, pentru că niciodată nu știi să spui adevarul!» .

* * *

O altă însușire bulgărească, comună și aceasta „fraților” Unguri, e *megalomania*.

În această privință ne facem o idee din rolul ce-și atribuiau Bulgarii în războiu și din închipuirea ce-și făceau despre glorioasele lor fapte de arme.

Astfel, după *Narodni Prava* din 5 Decembrie 1915, „*intervenția Bulgariei a săcăt pe Asquith și pe Grey să-și piardă capul; nimic din răzoile de altă dată nu le-a mai rămas; societatile li s-au incurcat cu desăvârșire*”....

La 8 Ianuarie 1916, ministrul Petkoff scria în *Berliner Tageblatt*, că „*prin intervenția sa, Bulgaria a grăbit sfârșitul acestui grozav războiu și a decis de victoria Puterilor Centrale*”.

Independentul *Dnevnik* din 9 Septembrie 1916 scotea în lumină rolul primordial al Bulgariei în desfășurarea războiului, iar oficiosul *Narodni Prava* din 24 Octombrie scria că „*luarea Constanței prevestea sfârșitul războiului european, de oarecare Quadrupla ar fi pierdut orice speranță de succes*”.

După două zile, același *Dnevnik* vedea în luptele din Dobrogea „*începutul sfârșitului războiului european*”, și același

Narodni Prava constată cu mândrie că „*acest războu a fost definitiv câștigat în Dobrogea*“,—firește de Bulgari!

Vice-președintele Sobraniei, Momcilloff, scria în *Neues Wiener Journal* din 5 Ianuarie 1916 că „*armata bulgară a devenit, după ultimele victorii, atât de puternică, încât Antanta ar avea nevoie de două milioane de soldați ca să o învingă*“; și, în răspunsul la discursul Tronului din 15 Februarie 1916, Sobrania însăși constată cu mândrie că „*armatele bulgărești s-au descentrat asupra inamicului ca un uragan puternic, silindu-l la o fugă dezordonată*“.

Voenni Izvestia din 30 August 1916 spunea lămurit — și atât de delicat! — că „*armatele bulgare vor ști să crape capul tuturor dușmanilor, mai bine ca un ciocan de fier*“ și că „*ele vor întrebuița metoda germană și ardoarea bulgară pentru a răpune hidra policefală*“. Aceasta, negreșit, autoriză pe Keremekcieff, însărcinatul de afaceri bulgar la Berna, să declare, ceva mai târziu, corespondentului lui *Berliner Tageblatt* (7 Noembrie 1916) că „*forțele bulgare erau inepuizabile și puteau să mai ducă războiul încă o sută de ani*“!

Presă mitteleuropeană recunoșteă „rezistența eroică a Sârbilor“ din toamna anului 1916, „ardoarea, inteligența și patriotismul soldatului sârb“, cum și „îmensele dificultăți“ ce au întâmpinat Germanii, Austriecii și Ungurii în expediția lor; numai oficiosul bulgar *Narodni Prava* din 1 Decembrie 1915 găsiă cuviincios să scrie:

„Am dat gata pe Serbia și armata sa în vre-o patruzeci de zile. Unul din dușmani este trântit la pană și Balcanii sunt liberați de flagelul care i-a oprimit atâția ani... *Au gătit, odată pentru totdeauna, un mizerabil instrument al Înțelegerii...*“

Și, în alte domenii, aceiași lăudăroșie, aceiași megalomanie,—mai la urma urmelor — amuzantă.

Cu ce legitimă mândrie înregistrează de ex. *Narodni Prava* din 28 Mai 1916 complimentele Germanilor că „*din punct de vedere comercial și industrial numai progresul Statelor-Unite se poate compara cu cel al Bulgariei!*“ Și iarăși, cu câtă convingere și plăcere reproduce *Mir* din 3 Noembrie 1916 darea de seamă a conferinței lui Pistov, secretarul Camerei de Comerț din Viena, care afirmă că „*Bulgaria, ocupă, în privința numărului știutiorilor de carte, al patrulea loc în Europa, imediat după*

Anglia, Belgia și Germania“, (deci înaintea Italiei, Franței, Elveției, Danemarcei, Suediei... și chiar Austriei, patria gentilului conferențiar !)

Când lucrurile stau aşa, nu e nimic de mirare că victoria dela Turtucaia a fost „*un triumf al culturei bulgare*“ (*Preporoč*) și că, în general, misiunea Bulgarilor este „*de a dezarma, de a purifica și de a civiliza România*“ (*Balkanska Pošta* din 15 Noembrie 1916), mai ales că „*Bulgaria este țara unde libertatea, legalitatea și justitia sunt mai bine asigurate decât în Anglia*“ (*Narodni Prava* din 5 Iunie 1916), iar „*democratismul bulgăresc mult superior celui american*“ (Passaroff, ministrul bulgar la Berna, în *Frankfurter Zeitung* din 20 Aprilie 1917).

* * *

Se înțelepe dela sine că o asemenea rasă de oameni e totdeauna dispusă să se socotă superioară altora și nici să primească comparația cu ele.

Ce credeau, de pildă, Bulgarii despre ei în comparație cu Latinii? Ne-o spune deputatul Dascaloff, în *Cambana* dela 22 Decembrie 1915 :

„Bulgarul tenace a dat o lecție zdrovana Latinilor *occidentali*¹⁾ cari l'au desprețuit în totdeauna, *crezându-i-se superiori*.“

Cât despre Ruși, Bulgarii, cari țineau să se compare cu toată lumea și să se găsească superioiri tuturor, iată cum fi tratau :

„Nu e nimic mai ofensator și nimic mai caraghios pentru un Bulgar“. — zice *Kambana* din 6 Decembrie 1916, — „decât să fie tratat ca frate cu aceasta masa analfabetă, cu această turmă de robi și de mujici disperați cari alcătuiesc regimenterile rusești“.

Și superioritatea Bulgarilor asupra Latinilor și Slavilor vine de acolo că Bulgarul nu e latin, cum se știe, și nu e nici slav, cum s'ar fi putut crede, ci de o rasă neasemănăt superioară : **Bulgarul e turanian !**

Conferința din 28 Aprilie 1916 rostită la Berlin, în sala Parlamentului prusian, de profesorul Paneff și rezumată de *Frankfurter Zeitung* din 29 Aprilie își propunea tocmai să facă această

1) Noi, latinii orientali, nu intraserăm încă în acțiune la acest dată, și de aceia fizii diplomați bulgari ne menajau. Dar ce credeau și despre noi, se vo vedea mai la vale.

căndatăre, că adecă „Bulgarul este omul care nu se entuziasmează pentru lucrurile abstrakte, ci vede numai ceea ce e concret, real”; că „de aceea Bulgarul nici nu e de rasă Slavă, căci Slavul se dedă la idei fantastice, pe când Bulgarul nu se consacră decât afacerilor reale”; și că „Bulgarii sunt descendenții vechilor Huni și numai Ungurii și Finezii sunt naționalii lor în Europa“.

Și să nu' se credă că aceasta eră o părere izolată. Același lucru, de altminteri în bună parte adevărat, l-a afirmat cu aceiași mândrie, vice-președintele Sobraniei, amintitul Momcilloff, în răspunsul la un discurs al contelui Appony : „*Armonia de sentimente la cele două popoare, bulgar și maghiar, poate fi căutată până în trecutul istoric cel mai depărtat, în comunitatea rasei turaniene*“. Și ca să nu mai cităm pe Kiril Popof, șeful statiticei bulgărești, (*Magyarorság* din 11 Iunie 1916), nic chiar pe Anciura, care la Congresul naționalităților ținut la Lausanne în ziua de 29 Iunie 1916, salută în numele Tătarilor, pe Bulgari, ca pe „cel mai civilizat trib tatar“, ne credem totuși aproape obligați să reproducem din telegrama lui Ferdinand de mulțumire pentru primirea făcută parlamentarilor bulgari la Budapesta în Maiu 1916, constatarea că „*sentimentul reciproc de înrudire care leagă cele două popoare consangvine*“ explică simpatia dintre ele.

E drept că nici Ungurii n'au rămas nesimțitori la această avalanșă de sentimente frăleşti, cu care Bulgarii li se îmbulzeau în suflet. *Alkotmány* din 16 August 1916 a ținut să constate că «*Bulgarii, acest popor fino-tataro-nomad, aruncat dela Volga pe coastele Mărei Negre, devine un factor al istoriei mondiale*», și că «*cu realismul lui minunat, care îl deosebește neted de fantasia arzătoare a poporului sărb, el a știut să-și aleagă mijloacele pentru a-și deschide drumul către independență și hegemonie în Balcani*».

Acest subit mongolism al Bulgarilor și această netrebnică lepădare de ceea ce cu puțin înainte se mândreau că constituie, — măcar în cea mai mare parte, — ființa lor etnică, aveau se înțelege, de scop a liniști pe Nemți și a face plăcere Ungurilor; — nu rămâneau totuși mai puțin acte nedemne de felonie și de slughărie.

Ingratitudinea Bulgarilor e în deobște cunoscută. Purtarea lor incalificabilă față de Rusia o dovedește și nu e nevoie să stăruim prea mult.

Intr'adevăr, manifestarea unor sentimente ca cele exprimate în *Kambana* din 8 Septembrie, 1916, care scriă că

«soldații ruși cazuți sub cuțitul eroilor bulgari implorau cruțare cu strigătul: *suntem frați! suntem rude! milă!*»

dar în zadar, de oarece

«Bulgarul n'a fost niciodata mai nândru decât în momentul cînd a văzut ingenuințat înaintea lui pe protectorul orgolios și las de ieri, vecinul criminal și dusmanul ereditar».

este în sine însuși un act atât de monstruos și atât de vorbitor despre gratitudinea bulgărească, încât se dispensează de orice comentarii.

Dar până unde a mers *slugărnicia* «Prusacilor balcanici» față de Prusacii dela Berlin, — acea slugărnicie de care am mai menționat, — e interesant să relevăm.

Se știe că resortul sufiștesc al întregei frâmantări bulgărești din ultimele decenii, și mai ales din ultimii ani, eră intemeierea unei *Bulgarii Mari*, cu rol precumpănitor în Balcani.

«Origina acestei Bulgarii-Mari. — spuneam noi alta dată¹⁾ — sta în protocolul No. 1 al Conferinței ambașadorilor din Constantinopol (1876), la care se știe că România n'a fost măcar consultată. Intr'adevăr, pe când contele Ignatiess vorbiă, aneninator, de «*autonomiile sau anatomiile balcanice*», Conferința căută să înslăture un nou razboiu între Ruși și Turci și să găsească o soluție pacnică «spinoasei chestiuni a Orientului». Ea s'a oprit, un moment, la ideia crearei unei Bulgarii autonome, compusă din doar provincii: una occidentală, cu capitala Sofia, alta orientală, cu capitala Târnava, din care urmă să facă parte și sanciagul Tulcei, adică Dobrogea, până la gurile Dunarei».

Vom adăogă că Rusia a susținut acest proiect și înaintea Congresului dela Berlin, care însă nu l'a admis, din cauza împotrivirei lui Bismarck și că de atunci încoace Bulgarii s'au plâns necontentit de nedreptatea ce li s'a făcut și a cărei îndreptare — ziceau ei, — motivează toată agitația lor irredentistă.

Desfășurarea evenimentelor din urmă înpunea însă Bulgariilor schimbarea acestei teme și chiar acestei mentalități, cu prețul

1) Vezi articolul nostru Propaganda pentru «Bulgaria-Mare» și «Dobrogea bulgărească» în «Arhiva Dobrogei» vol. II, No. 1 (1919).

de a-și vedea desființată însăși baza politicei lor imperialiste. Ei trebuiau așe că să-și manifeste odată mai mult ura contra Rusiei și atașamentul față de Germania. Și atunci vorbărețul Momciloff găsi cu cale să declare într'un interwiev apărut în *Vossische Zeitung* din 13 Februarie 1916, că *Bulgaria Mare dela San Stefano era o creațiune periculoasă*, că „*Rusii erau mai primejdioși pentru Bulgari decât Turci*“ și că „*adevărații liberatorii ai Bulgarilor au fost... Germanii*“.

Radoslavoff împărtășea în totul aceștei vederi.

«Adevărată liberare a patriei noastre» — scria ziarul său *Narodni Prava* din 15 Februarie 1916, — «datează din momentul când ea a devenit aliată puternicelor și victorioaselor Imperii centrale, care au jucat la Congresul dela Berlin, când s'a creat Bulgaria, un rol tot atât de important. Atunci s'a întâmplat că Bismarck, respingând proiectul lui Gorceacoff, a frânt politica rusească de cucerire, care voia, prin crearea *Bulgariei dela San Stefano*, să atingă Constantinopolul și Strâmtorile, sub falșă aparentă a liberării Bulgarilor. Dacă diplomația rusească ar fi reusit atunci să se adopte proiectul său, Rusia ar fi dobândit puterea necesara pentru a transforma noul Stat al Bulgariei într'o provincie rusească... *Bulgaria independentă a inițiat în Congresul dela Berlin, grație triumfului lui Bismarck asupra diplomației rusești*... La Berlin s'au pus bazele unei adevărate independențe și autonomiei bulgare, contrare pânslavismului răsesc».

Și, după șapte luni, la 18 Septembrie 1916, reluând aceeași temă, organul lui Radoslavoff scria :

«Crearea *Bulgariei dela San Stefano* a fost proiectata nu de către bulgarosil conte Ignatiess, ci de către clasa capitalista rusă... Legenda că Rusia ne-a liberat, că ea se gândește la noi și prin urmare Bulgaria nu poate ridica armele contra ei, nu va rămâneă decât un document interesant pentru istoricii vizitori.... E o fericire pentru poporul bulgar că legenda cea mai de temut a fost distrusă. Bulgaria poate respira liber. Visul urât, care putea să o înăbușe, a dispărut.

* * *

Despre brutalitatea Bulgarului ne putem face o idee chiar și numai din pasajile de mai jos. Bulgarul, drept vorbind, nici nu-și ascunde brutalitatea, cum nu-și ascunde minciuna, ba chiar se laudă cu ea. Forța brutală, pe care el o face temută când o are și înaintea căreia tremură respectuos când îi lipsește, este Dumnezeul Bulgarului, principiul lui suprem, regulatorul vieții și moralei sale.

Am putèa cità nenumàrate exemple de brutalitate din vorbele și gesturile Bulgarilor din ultimul războiu. Dar aceasta ne arduce prea departe. Ne vom mărgeni, dar, să relevăm numai două mai caracteristice.

Întâiul, este telegrama prea-sfințitului și prea-cuviosului Metodiu, mitropolitul de Stara Zagora, adresată Țarului Ferdinand, cu ocazia căderei Turtucae, telegramă concepută în termenii următori și apărută în oficiosul *Narodni Prava* din 15 Septembrie 1916 :

«Sfântul duh e cu noi. Iată pentru ce Serbii, Englezii și Italianii, vor muri de sabia soldaților nostri. Mama Rusia „*matuska*” a simțit și dânsa asențiul ei. Dar ne va fi cu toate acestea recunooscătoare. Ea a încercat valoarea otelului nostru și s-a convins că elevii ei au devenit remarcabili profesori».

Altul, e o corespondență din Negotin, adresată lui *Berliner Tageblatt* (29 Decembrie 1916), din care extragem numai un mic pasaj :

«Orașul e devastat. În pînje, butoacele desfundate înnoata în vin și rachiù. Marfurile aruncate, ici-colea, mobilierul distrus... Germanii și Austrieții sunt departe. Nu se mai văd decât Bulgarii. În marginea străzii un Sârb ucis. Fusesec ușter. El stă întins pe spate, cu mâinile în lături. O coloană bulgară trece. Comitagii o privește. Pumnii crispăti se îndreaptă spre cel ce-si doarme somnul de veci. E ura...»

E ceva mai mult decât ura. E ferocitatea și bestialitatea unui popor brutal, care își închipuește că întrădevăr „lumea e a celor lări și îndrăznești“ (*Ulro* din 12 Septembrie 1916).

* * *

Sângele celor 10.000 de soldați români căzuți pe câmpurile Bulgariei pentru independența ei, cum și ospitalitatea și încurajarea pe care totdeauna au găsit-o pe pământul României patriotii și intelectualii cei mai de seamă ai Bulgarilor, s-ar fi putut să oblige la oarecare recunoștință pe vecinii noștri și față de noi, mai ales că noi nu le stătusem în cale, — cum am fi putut-o face și cum am fost solicitați să o facem, — nici în 1885, când cu lovitura din Rumelia orientală, nici chiar mai târziu, când au inaugurat acea politică de sălbateci în Macedonia, cu bande de comitagii, cărora datoresc tragicul lor sfîrșit atâtia buni Români macedoneni, asasinați mișește cu topoarele și cu cuștile,

sub pretextul înfăptuirei unui „ideal național“ bulgăresc, ce nu avea nicio îndreptățire. Și cu atât mai lesne le era Bulgarilor să se achite de această elementară datorie de recunoștință, cu cât noi nu le declarasem războiu, ci intrasem în acțiune numai contra Austro Ungariei, unde aveam milioane de frați oprimăți și unde comunitatea de sânge și de aspirații ne chemă imperios la îndeplinirea unui ideal, pe atât de sfânt, pe cât de necontestat.¹

Dar recunoștința e o floare ce nu crește pe pământul Bulgariei. Diplomatică bulgară, care, după cum se știe, a erijat, din principiu, impostura în normă de conduită și care era reprezentată la București prin cunoscutul impostor Simion Radeff, ne dădea asigurări formale și liniștitore că Bulgaria nu are nimic de obiectat la înfăptuirea unității noastre naționale, pe care o găsiă îndreptățită și legitimă, în timp ce armatele bulgare stăteau la pândă, gata să lăbărască, la primul semn în Dobrogea și să ne atace mișește, pe la spate, după ce trupele noastre vor fi trecut Carpații, în Transilvania, și se vor fi găsit angajate pe frontul de acolo. Iar după acest prim act de duplicitate și infamie, cum s'a tradus în conștiința publică bulgărească recunoștința datorită „liberatorilor Români“, — cum ne numeau Bulgarii ani de-arândul, — se va vedea din pasagile de mai jos, extrase și colecționate de d. Kuhne și pe care le redăm și noi ca pe niște documeute vorbitoare despre sentimentele intime de care erau însuflare vecinii noștri față de noi, la patruzeci de ani după jertfirea noastră pentru desrobirea lor.

Dnevnik din 1 Septembrie 1916, ocupându-se de intrarea noastră în acțiune, avertizează lumea că „Bulgaria e în totul solidară cu aliații ei“, și apoi adaugă, cu ură nestăpânită :

„Binecurântat să fie ceasul răfuirei socotelilor cu dușmanii perfizi!“

A doua zi, Zaria scria :

„Suntem mulțumiți a vedea pe România trecând de partea inamicilor noștri și lăsând camp liber acțiunii noastre.“

La 5 Septembrie, oficiosul *Narodni Prava* începe a predica „nimicirea inamicului infam“, care eram noi, proclamând că „cea mai mică răzbunare îndepărtarea României dela Marea Neagră și privațiunea sa perpetuată de eșire prin Constantinopol și Dardanele“; iar la 7 Septembrie, apucat de un acces de furie, scrie cele ce urmează :

«Trebue să zdrobim România cu **tătăile puterile noastre**, fără cruceare și fără răgaz... Moarte României și armatelor sale care viin dela Nord! Moarte acestui vecin perfid, pentruca noi înșine să putem trăi! Si de oarece ea (România) se silește a nimici și opera puternicei noastre aliate, Germania, în calea sa liberă spre Asia, aceasta (Germania) nu ne va părăsi, ci va ninge alătura de noi și ne va ajuta să învingem pe acest vecin fără credință și fără onoare, condus de către niște desfrânați, sanguinari și coruși».

Kambana din 9 Septembrie spunea cu satisfacție că «prin *nimicirea Serbiei* am curățit Apusul Peninsulei balcanice de influența rusească; prin *nimicirea României* vom asigură și Răsăritul;»

iar, la 13 Septembrie, *Narodni Prava*, izbucnește din nou:

«N'am și oare vinovați, noi și aliații noștri, în această luptă pentru morală și justiție (?) dacă am lăsat neatinsă *îndependența bandiștilor și briganzilor români?* Nu am și aspru osândiți într'o zi de Istorie pentru *toleranța noastră culpabilă și mizericordia noastră față de niște crimiinali?* Datoria noastră este de a *justifică reputația ce avem de a fi campionii idealurilor umanităței și de a curăța calea de buruenile rele și de tot ce este putred și corupt.* Dacă am mai lăsat urme, ele ar putea contagiă din nou umanitatea și ar putea deveni astfel izvorul unor noui lupte».

Mai miloasă, *Balkanska Poșta* din 15 Septembrie își propune să ne civilizeze... în stil bulgăresc:

«Scopul nostru actual, în ce privește pe Români, este de a-i dezarmă, de a curăța Statul lor, și de a stabili acolo **civilizația, adevarata civilizatie**, formată din munca, din onoare și din virtute, ca la un popor bine crescut și cu idei sănătoase. Sarcina armatei bulgărești este de a arunca putregaiul la gunoiu și de a curăța în urmă. Bulgaria a arătat prea multă răbdare, tolerând pe celalalt mal al Dunării o cangrenă periculoasă nu numai pentru ea, ci și pentru progresul întregel umanității».

Și pentru a stimula pe „puternicii lor aliați“ la distrugerea noastră, *Preporę* din 24 Octombrie scria:

«Nimicirea României va face înfrângerea lui Sarrail inevitabilă. Din acest punct de vedere este clar că **zdrobirea repede a României este de o importanță decisivă și de o necesitate absolută** pentru noi și aliații noștri».

Independentul *Kambana* dela 26 Octombrie, făcând spume la gură, iată cum vociferează:

«Exterminare! exterminare radicleală!... Acest popor poltron nu merită răzbunarea, ci numai nimicirea. Nu pentru patatele sale trecute și prezente, ci pentru a asigura viitorul prosper

al umanităței, dezvoltarea normală a Iстoriei. Acest popor trebuie să dispără de pe fața pământului, cum dispare cangrena de pe trup. Trebuie iarăși pus în mișcare poloșul lui Atila și al lui Tamerlan, pentru a curăți din nou șesul Dunărei de Catullii romani, deveniți niște desfrânași. Exterminare ! Crist, el insuși n'a spus că trebuie arse la timp buruenile câmpului, pentru ca să nu înăbușe și să nu nimicească spicile bune ? !»

In aceeași zi de 26 Octombrie, organul «narodniacilor», *Mir*, scria :

«Successele contra României, la Sud ca și la Nord, pun din nou la ordinea zilei chestiunea prelungirei existenței acestui Stat.»

Iar după două zile, la 28 Octombrie, iată cum se exprimă și *l'Echo de Bulgarie*, organul oficios al Ministerului Afacerilor Străine bulgăresc :

«Frontiera strategică, faimoasa frontieră strategică, paznică imaginată a integrităței române, n'a fost de niciun ajutor Românilor contra furiei poporului bulgar...»

«Mâine România nu va mai fi.»

«Sperjură ca și Serbia, ea va pieri ca și aceasta, acoperită de oprobiu și de rușine».

Și să încheiem cu un alt pasaj din *Kambana dela 12 Noembrie* 1916 :

«Poporul român», — zice virulentul organ independent, — «este un popor josnic și poltron, trădător și mincinos, desfrânat și violent. E nedrept să mai trăiască pe fața pământului și nu merită să se mai bueure de razele soarelui, — soarta Românilor trebuie să fie moartea și nimicirea !... In România nu există armată regulată română, nu sunt decât bande de tâlhari, și războiul nostru cu România trebuie transformat într-o «Strafexpedition». In numele umanităței, trebuie exterminate besitiile feroce, care alcătuiesc armata română.»

Cum se vede din pasajile de mai sus, extrase numai din articolele câtorva ziară și numai din cursul lunilor Septembrie, Octombrie și Noembrie 1916, vecinul dela Miazăzi urmăreă, cereă și doriă din tot sufletul zdrobirea, nimicirea, moartea poporului român, — acestui popor care n'a ezitat să-și verse sângele pentru a-l desrobî și chemă la viață, deși avea proverbul său înțelept : «pe cine nu ! lași să moară nu te lasă să tră-ști». Câte asemenea imprecații, blasfemuri și simple grobienii n'au făcut să apară lofi prozatorii bulgari, în loate ziarele bulgărești și în tot timpul cât a durat războiul ! .

Am zis «prozatorii». Să nu cumva să se credă că «poetii»

ne-au uitat. Pentru a nu ne ocupă de cei mărunți, vom spune că și cel mai mare poet al Bulgarilor, Ivan Vazoff, care publică în fiecare număr al *Mir*-ului câte o poezie, — un fel de buletin sentimental, ori de comunicat poetic, — ne-a făcut cinstea multor nobile inspirații, de o mare delicateță de sentiment și de o ne-întrecută înălțime morală. În una din ele, intitulată «Spiritul lui Ovidiu» (*Mir* din 3 Oct. 1916), dulcele, suavul, genialul poet bulgar, parodiind salutul lui Deschanel adresat României, iată cum se exprimă despre Români :

«Voi sunteți *puroiul roman*
casvărlit în ţări departate.
«Roma eternă s'a curățit de *putoare*,
«cotorosindu-se de voi.
«Voi sunteți, ca și stramoșii vostru :
«desfrânați, bandiți, asasini și robi..

In alta, intitulată «Pogrom» (*Mir*, 1 Noembrie 1916), iata ce nobile și umane îndemnuri se versifică de regele poeților bulgari, cu privire la poporul român :

«Să facem *pogrom* în contra *imperiu lui desfrânařrei, postei și urei...* *Pogrom!* să se dea o lovitura grozava *hienei scărboase!*... Oh, patrie, esti pe deplin razbunată ?)

Și cum să nu vorbească despre noi, despre existența noastră ca Stat și ca oameni, și cum au vorbit tot timpul publiciștii bulgari, — prozatori și poeți, — când oamenii lor de Stat, oameni cu răspundere prin urmare, același limbagiu l-au ținut în toate ocaziile ? !

Radoslavoff, de pildă, *șeful guvernului*, declară corespondentului lui *Az Est* (5 Noembrie 1916) că «are ferma speranță că România va încetă de a mai există ca Stat independent» ; iar Momcilloff, reprezentând desigur și de astădată *sentimentele Sobraniei*, publică urmatoarele injurii și îndemnuri la crimă, sub proprie semnătură, în *Utro* din 17 Septembrie 1916 :

«Ochiul pentru ochiu, se spunea în Sfintele Scripturi. Pentru urmașii tâlhărilor romani această măsură nu e de ajuns. Când e vorba de ei, trebuie aplicată maxima : pentru un ochie — o sută, pentru un dinte — o mie, pentru un sat bulgăresc incendiat — zeci sate românești !»

Şefii trupelor cu aceeași mentalitate și cu aceeași hotărrire de exterminare a tot ce e românesc s-au năpustit asupra noastră. Corespondentul lui *Pester Lloyd*, relatând o con vorbire cu Tonceff

comandantul trupelor bulgărești din Dobrogea, scriă, la 27 Septembrie 1916 :

«La întrebarea ce i-am pus asupra scopurilor sale imediate, generalul n'a răspuns cu cunoscute, ci printr'un gest. El a bătut cu pușnul în masă, pentru a-mi spune ce va face României : Trebuie să zdrobim pe Români».

Bulgarii voiau deci să ne zdrobească, să ne exterminate, să ne nimicească, să ne omoare. Un popor întreg osândit a fi șters de pe fața pământului, ca nedemn de a se mai bucură de razele soarelui !!!...

Asemenea monstruoziți de concepție și de simțire la un neam de oameni ce se pretinde civilizat, care voește chiar să civilizeze și pe alții și care trăește în Europa veacului al XX-lea, — iată ce va surprinde, poate pe unii și în tot cazul va proiecta într'o tristă lumină sufletul acestui neam !

* * *

Războiul s'a terminat ; și dacă ar fi să ne facem socotelile, am vedeă că noi n'am fost nici atât de zdrobitori, nici atât de exterminatori, cât o doreau Bulgarii. România n'a fost desființată și Români mai trăesc. Ba România a eșit chiar îndoită, ca teritoriu și ca populație, din groaznica încercare, iar Români putem spune că își văd idealul unităței lor naționale aproape integral realizat. E locul, mai degrabă, să ne întrebăm : cum stau Bulgarii ?

Bulgarii se pot mândri că sunt turanieni, — dacă mai au interes să o facă ; — vor trebui să recunoașteă, însă, că simțul realității nu l'au avut.

Așa cum simpla înfățișare a lucrurilor, fără cine știe ce adâncire a lor, impunea Statelor mici, care voește să trăiască, — și printre ele și Bulgaria, care n'a izbutit încă să fie „Mare“, — linia lor de conduită, datoria atitudinei lor, într'un conflict atât de uriaș, în care Forța brutală căută să răpue Dreptul etern și de esență dumnezeiască, Bulgaria a greșit, nesocotind Dreptul pe care nu-l avea și biu'ndu-se pe Forța care îi lipsea. Si de aici tragicul și ridicolul situației sale.

Dacă teamă de pericolul ce ar fi putut constitui pentru independența ei, politica moscovită de înstăpânire la Constantinopol și Strâmtori, ar fi fost de natură să justifice până la oare-

ca e punct raliarea ei la Puterile Centrale și chiar afiliarea ei la grandioasa uniune economică a *Mitteleuropei*, imaginată de Frederic Naumann și slujitată cu atâtă entuziasm la Sofia, apoi întreaga ei atitudine morală din cursul marelui războiu, imperialismul ei nejustificat, tendința de dominație în Balcani și supra și în dauna altora, megalomania ei ridicolă; minciuna de care a făcut uz în angajamentele ei de onoare, ingratitudinea odioasă de care a dat dovedă, intoleranța sălbatecă față de vecini, inter-ținurile ei mărturisite de nimicirea și exterminarea acestora, brutalitatea cuvântului și ferocitatea gestului, care s'a tradus în atâtea ofense aduse ființei omenești și în atâtea mormane de ruine, toate acestea sunt și rămân fără nicio scuză și demască la Bulgari o fire neapropiată și o mentalitate primejdioasă pentru pacea generală.

Și Bulgaria recidivează în greșeala ei. Ea se găsește pe un povârniș periculos de când există ca Stat, datorită poate păcatului inițial al impulsivităței unui popor ce n'a dobândit încă nobilă unei suficiente civilizații și unei culturi sufletești mai desăvârșite.

Intre oameni, vecinul trebuie să se aibă bine cu vecinul, ca să nu se expue la neplăceri, ca să poată trăi și să poată vedea cu spor de treburi. Intre State, acelaș lucru. Cele mai multe conflicte internaționale ar fi de sigur evitate, dacă Statele vecine ar căută să le evite, măsurându-și năzuințele și întemeindu și pretențiunile pe noțiunea respectului datorit Dreptului fiecăruia.

Bulgariei însă i-a lipsit totdeauna această noțiune.

De când există ca popor, Bulgarii s-au afirmat ca element de vrajbă; și de când a fost din nou chemată la viață liberă, Bulgaria s'a ilustrat numai prin conflicte săngheroase cu vecinii: Conflict cu Turcii în 1885 și în 1912; conflict cu Sârbii în 1885, 1913 și 1915; conflict cu Grecii în 1913 și 1917; conflict cu Români în 1913, 1916 și în anii următori. Și cu ce mijloace?.. E destul să ne amintim crimele bandelor de ăsași. fanaticizate, organizate și salariate de Statul bulgar.

Bulgarii ar trebui să înțeleagă că șovinismul lor exagerat și hipertrofia unor sentimente ce nu se sluiu stăpâni în limite cu-viincioase, nu le-a servit la nimic: nu i-au înaintat, cum nu puteau să-i înainteze, și i-au dat înapoi, cum era fatal să-i dea.

Acum, slabită, sleita și strânsa în cercul de fier în care se

găsește strânsă, Bulgaria nu inspiră măcar milă. Câtă vreme Bulgaria se va îndarătnici să rămâne *Stat de prada*, cum foarte judicios observă învățatul nostru istoric d. profesor N. Iorga, ea nu se va putea desvoltă și nu va putea trăi în mijlocul unor vecini pe cari nu-i poate suferi.

Dar, mai la urma, Ferdinand de Coburg, pe domeniile sale din Ungaria, unde și-a gasit refugiu după ce și-a pierdut coroana și unde, în vremuri mai prielnice, poate chiar avansă la grade superioare celui de locotenent de husari, împreună cu scumpul său președinte de consiliu, Radoslavoff, care a fugit și el, la timp, în Germania, — în acea Germanie pe care a servit-o cu atată credință, — și la olaltă cu toți sfetnicii săi de alta dată, împrăștiați în toate partile, ori ramași pe loc în Bulgaria, — unii chiar în liniștea și răcoarea pușcariilor, — au acum tot timpul și tot răgazul să reflecteze asupra rezultatelor politicei lor bătaioase din trecut. La rândul lor, cei cari i-au înlocuit în posturile lor de grea răspundere au și ei toata libertatea de a cugeta și de a hotărî în privința politicei viitoare a patriei lor și de a trage ori de a nu trage învățaminte din experiențele facute.. Ceeace am dorî sa se știe, este că noi nu le facem nici macar cinslea urei noastre, oricât de îndreptălită ar fi, după mulțimea pacatelor și neomeniilor lor.

Noi plecam din alt sentiment; și recrudescența unor răni ce încă sângerează, ca și împrospătarea unor accente salbatice al căror ecou răsună încă, au pentru noi alt înțeles.

E bine să se știe că cunoaștem și noi sentimentele Bulgarilor față de noi, manifestate în toată libertatea și din toata inima, atunci când se credeau stăpâni pe soarta noastră și când mai credeau momentul sosit să învârtească iar paloșul lui Atila și al lui Tamerlan, ca să ne exterminate; după cum e bine să se știe că cunoaștem și înțelesul proverb bulgaresc, care spune că «*morile lui Dumnezeu macină încet, dar sigur*», proverb pe care bunii noștri vecini ar trebui să și-l aminteasca ori de câte ori firea lor pornita și necumpatata îi ispitește a pacatui cu vorba ori cu fapta.

IOAN N. ROMAN

FOLKLOR DOBROGEAN

CÂNTEC

Frunză verde mărăcine
 Au trecut doi ani de zile
 Săltă foaie matostat
 Din sat de când am plecat.
 La Sălcioara din vale
 Vorbesc vomicii cu jale :
 Săracă Dobrogea noastră
 Cât erai tu de frumoasă !
 Te-am lăsat împodobită
 Te-am găsit neagră pârlită
 Și-apoi foaie mărăcine
 Când am plecat eu din tine,
 Te-am lăsat numai flăcăi,

Te-am găsit numai tranșei ;
 Te-am lăsat numai copile
 S'am găsit lifte păgâne
 De Unguri și de Germani
 Și de spurcați de Bulgari ;
 Te-am lăsat orașe mari
 S'acum cătune mai rari :
 De unde dai ca că vii
 Numai ulițe pustii ;
 Dai la deal și dai la vale.
 Te ia frica, frățioare ;
 Numai case dărâmate
 De obuze și granate.

Cules de T. Cergău, normalist, dela Ene Gheorghe din satul Cierâcci-Coșlana.

CÂNTEC DIN TURTUCAIA

Foaie verde matostat
 Mobilizarea s'a sunat,
 Ne-am despărțit de părinți,
 De părinți și de surori
 Și de-ai noștri frățiori.
 Săracele neveste
 Când au rămas singurele
 Tot ostaș și tot plângând,
 Copilașii mânăind :
 Nu mai plângă, dragul meu,
 C'o dă bunul Dumnezeu
 Să vie și tatăl tău.

Rusii luptă de doi ani
 Iar noi stăm între dușmani.
 Nu vedeți că sunt șireți
 Că le-a dat Germanul preț ?
 Și conserve și pesmeți ?
 Domnul Ion, general,
 Basarabeanul tâlhar
 În brigadă ne-a băgat
 Și 'ntre dușnaani ne-a lăsat
 De ne a făcut cu ghiulele
 Arme și mitraliere
 Și-am ajuns, nevinovați,

Vânduți de-ai lor comandanți,
Să 'n Dunăre aruncați.
Sărăcă Dobrogea noastră,
Cine fù s'o stăp'niască!

Neamțul din țara nemțească
Bulgarul din Bulgăria
și Turcanul din Turcia.

Cules de T. Ceișău, normalist, dela Paraschiva Tămaș din Cierâci-Constanța.

CÂNTEC DE DOR

Neamțule, dă-mi drumu-acasă
La copii și la nevastă
Că mi-a venit dor de casă;
S'a făcut orzul de coasă
Să grâul de secerat
Să mândra de s'rutat.
Plecai, mândro, dela tine
Dorul meu la tîn' rămâne;
Rămâne, mândro, la tine
Să-l îngrijești, dragă, bine
Cum îngrijeai și de mine;
Să mi-l culci în pat cu tine
Cum mă culcai și pe mine;

Să-i pui dreapta căpătai
Să cu stânga să-l mangâi;
Învelește-l, dragă, bine
Să nu-l ningă, să nu-l plouă
Să nu-l pice pic de rouă.
S'am zis verde mărăcine
Plecai satule din tine,
La dușmani le pare bine:
Numai mie-mi pare rău
Că mă duc din satul meu;
Căci pe unde mă duc eu
Nu-i nici iarbă, nici duduă,
Nici trup, mândro, ca al tău.

Cules de Vasile Popa, normalist, dela Sanda Mărgineanu din Cierâci-Constanța.

CÂNTEC DE RECRUT

Foaie verde și-o laleă
Lungă-i, lată-i, Dunărea!
Să facem pod peste ea,
Să trecem în Dobrogea,
În Dobrogea cea bogată
De Bulgari înconjurată
Să de Nemți administrată.
Căci la Turtucaia 'n vale
S'a făcut un măcel mare;
Dar măcelul nu-i de boi,
Ci de oameni ca și noi.

Dar măcelul nu-i de vaci,
Ci chiar de oameni săraci.
Foaie verde nucă seacă
La zi'ntâi răcuții pleacă;
Ies părintii să-i petrecă.
Dar pe mine n'are cine,
Că sunt singurel pe lume:
N'am nici frați, n'am nici surori,
Par'că sunt făcut din flori:
N'am nici mamă, n'am nici tată,
Par'că sunt făcut din piatră.

Cules de Ghețu I., normalist, dela Radu Cojocaru din Taș-punar, Constanța

CÂNTEC

- Foaie verde merișori,
Măi soldat din roșiori,
Un' ți-a fost sortit să mori ? — Norii când s-au scuturaf.
— De jelit, cin' te-a jelit ?
— Păsările ciripind.
- Sus pe vârful munților,
În grindina gloanțelor,
La poalele brazilor.
— De 'ngropat cin' te-a 'ngropat ?
— Ghiumelele când s-au spart.
— De'mbrăcat, cin' te-a 'mbrăcat ?
— Țara când s'a concentrat.
- De scăldat, cin' te-a scăldat ?

Cules de C. I. Ghețu, normalist, dela fiacăul Crețu R. din Chior-Cișmea Constanța.

CÂNTEC DE JALE

- Foaie verde sălcioară
Dunăre, apă vioară,
Face-te-ai neagră, cerneală,
Să te pui în călimără,
Să te scriu pe hârtioară,
Să trimit serisoare 'n țară :
Serisoare muiață 'n jale
Să iasă măicuți 'n cale
Sa creadă că-i sărbătoare,
Și s'o puie în fereastră
Cine-o trece să citească
C'am fost una la părinți
Ca fecioara între sfinti
- Și mândră în toate cele
Ca și luna între stele ;
Să-au venit băieți din sat
Dar părinții nu m'au dat ;
Să-a venit un crăi din lume
Hai cu el să mă cunune.
Decât mă mai cununam,
Mai bine groapă-mi săpam ;
Decât mă mai logodiam,
Mai bine mă nmormântam ;
Zestrea mea de fată mare
O pusei în nouă care
Și-o dusei peste hotare....

Cules de Ghețu I, normalist, din satul Taș-punar, jud Con-tanta

CÂNTEC

- Frunză verde rosmarin !
Rău e de voinic strein,
Numai luna mi-l iubește
Și soarele-l încâlzește.
Trece 'n jos, se duce 'n sus,
Nimeni nu-i dă un răspuns,
Nu înce : bun ajuns !
Suie 'n deal, coboară 'n vale,
Nici o mândră-i stă 'n cale :
- Trece sate 'n curmeziș
Și dumbrăvile 'n lungiș,
Vede-o mândră fetișoară
Ca un pui de căprioară ;
El îi zice : dragă, stăi...
Ea în lături se tot dă ;
El îi zice : vino 'ncoace !
Ea-i răspunde : n'am ce face.

Culeasă de Marin Anton, normalist, dela Ilie Văsan din satul Dorobanțul-Constanța

COLINDUL FLORILOR SFINTE

In măndre ogoare
 Spre soare răsare
 Crescu-mi trei flori sfinte
 Dint rai rășadite:
 Floarea mirului,
 Floarea vinului
 Si cu-a grâu'ui.
 Ele se 'ntreceau
 Si mi se 'ntrebau:
 Care e mai mare
 Si mai de-a cătare?
 Floarea mirului
 Zise soarelui:
 — „Soare, luminate,
 Gând făr' de păcate,
 Judecă-ne soare,
 Care e mai mare?
 Că de n'ași fi eu,
 Dela Dumnezeu,
 N'ar fi creștinare
 Si nici botezare“.
 Floarea vinului
 Zise Soarelui:
 — „Soare, luminate,
 Gând făr' de păcate.
 Ba eu sunt mai mare
 Si mai de-a cătare
 Că de n'ași fi eu
 Dela Dumnezeu,
 Nici o bucurie,
 Nici o veselie
 N'ar mai fi să fie“.
 Floarea grâului
 Zise Soarelui:
 — „Soare, luminate,
 Doamne cū dreptate
 Ba eu sunt mai mare
 Si mai de-a cătare
 Că de n'ași fi eu
 Dela Dumnezeu,
 N'ar mai fi nici grâu,

Nici făină 'n casă,
 Nici colac pe masă.
 Nici ospețe rare
 Pe la zile mari“.
 — „Voi florilor sfinte
 Ia-n' luăti aminte
 Că voi fiecare
 Sunteți de-acătare
 Si la bucurie
 Si la sătulie
 Si la creștinare
 Si la botezare
 Nu-i una mai mare.
 Si de-ar lipsi una
 N'ar fi voie bună.
 Dar de-aș lipsi eu,
 Dela Dumnezeu,
 Să mai trimit raza
 Care luminează
 Si să dau căldură
 Care înviiază,
 N'ar mai fi 'n ogoare
 Niciun strop de floare;
 Si ce-atj face voi
 Făpturi din noroi?
 Ci-mi luăti aminte
 L'a mele cuvinte
 Că altu-i mai mare
 Si mai de-a cătare:
 Este Dumnezeu
 Cui mă 'nchin și eu,
 Că el ne-a zidit
 Si ne-a rânduit
 Cu tot rostul nostru
 Si folosul nostru.
 Lui să ne 'nchinăm
 Lui să ne plecăm
 Si să-l lăudăm
 Cu trupul cu gândul
 Vremile de-arândul.

Acest colind e alcătuit din trei variante, culese ca fragmente. Partea întâi, până la răspunsul Soarelui, e culeasă de T. Cergău, normalist din satul Cicereacei, Constanța.

COLINDUL OSPĂȚULUI

(Variantă)

Iicea-mi ces domn bun,
 In ceastă domnie,
 Dalbă npărătie,
 Bun gând mi-a gândit :
 De-un bun prânz mi-a 'ntins
 Dar la prânz ce-a strâns ?
 Doi, trei oameni buni,
 Măgiești bătrâni,
 Cu bărbi albe 'n piept
 Cu sufletul drept ;
 In rând s'asezară
 Si îmi ospătară,
 Mâncară, băură
 Si se 'nveseliră.
 Iară cest domn bun,
 Bun jupân cutare,
 Cam din cap de masă,
 Ca un domn de casă
 Cu față aleasă,
 Din gură grăeste
 Si-astfel le vorbește :
 — „Beți, boeri, măncăți
 Si vă ospătați,
 Dar îmi ascultați
 Si mă luminați :
 Chiar în astă noapte,
 Eu cu doamna mea
 Puțin somn somnaiu,
 De-un vis că visau :
 Parcă se făcea-ră
 Cam din curte-afară
 De-un lac iezerel ;
 La mijloc de lac
 Parcă se făcea-ră
 De-o stană de piatră

La margini de lac
 Doi meri înpletiti,
 Jur prejur de meri
 A'ji mai măruntei ;
 La coadă de lac
 Trec, mi se petrec
 Două păsărele
 Chip de rândunele. —
 Rupse de-mi grăi
 Dela cap de masă
 Bunul Dumnezeu :
 — „Cutare, fătul meu,
 Visul ce-ai visat
 Este-adevărat.
 Cel lac iezerel :
 Vinul ce ți-ai dat ;
 Cea stană de piatră,
 Masa ce ți-ai dat ;
 Cei meri înpletiti :
 Fini ce-ai cununat ;
 Cei mai măruntei ;
 Fini ce-ai botezat :
 Cele păsărele.
 Chip de rândunele,
 Nu mi-s păsărele,
 Ci mi-s păhărele,
 Să bem noi 'cu ele,
 Rar, la zile mari :
 Sara de ajun
 Si 'n zi de Crăciun
 Si de Bobotează,
 Când preoți botează,
 Lumea 'ncreștinează,
 Lumea și norodul
 Si pre noi eu totul.

Cules de la Mitrache I. Șerbu din com. Lunca vita Tulcea, de Olteanu I. Cristea, normalist, Constanța.

COLIND DE BOIERI BĂTRÂNI

Doi boieri bătrâni
 O le roie, Deamne,
 Cu crucea în mâni,

De ce s'au rugat
 Dumnezeu le-a dat :
 Masă gălbioară

Turnată din ceară ;
În mijlocul ei
Doi pomi rotunzi ;
Vântul trăgână,
Poamele ehica

Ingeri le-aduna
Și le trimetea
Pe ușe de rai,
La feciori de crăi.

Cules de normalistul T. Cergău de la Ion Moise din satul Cieraceci, jvd. Constanța.

COLIND DE COLAC

Seoală, scoală, fată mare
Și-mi aprinde-o lumânare
Mi-o lipescă 'ntre icoane
'Ntre icoane 'ntre obloane
C'au venit colindători
Și ti-or cântă până 'n zori
Ti-or cântă, ti-or colinda

Colac de grâu și-or lusă
Pe colac vadă de vin
C'așa-i legea din bătrâni
Din bătrâni, din oameni buni.
Sănătate 'n ceastă casă !
Cruce frumoasă pe masă !
La toți inimă voioasă !

Cules de la Chirilă Ion din Seimenii-mici, Constanța, de Chirilă Dumitru, normalist.

SUS PE MALUL DUNĂRII

Sus pe malul Dunării,
Trec soldații, sărmănii,
Și se luptă cu dușmanii.
Și se luptă blestemând,
Cu dinți 'n pământ mușcând.
Cade unul, cade doi,
Cade-o mie de eroi.
Căzu și unul calare
Și mi-l vede-o fată mare.
Ea la dânsul se ducea
Cu mare jale-l bocea:
— „Sărmani ochisorii scosi
Cum stau ei de cioare scosi !
Sărmane buze subțirele

Cum bat muștile pe ele !
Sărmană măicuța lui
Cum plângă de jalea lui !“
Căpitanul mi-o vedea
Și din gură-i căvântă :
— „Fată mare, vezi de cale
C'așa-i soarta lui să moară :
Tot de armă înpușcat,
De baionetă 'ntepat,
Fără lumină de seu,
Să nu moară 'n satul său,
Fără lumină de ceară,
C'așa-i sortit ca să moară
Soldatului pentru țară.

Cules de la Dumitru Bucur din Tortoman-Constanța, de Constantinescu N., normalist.

ILINCUȚA SANDULUI

La casele Sandului,
 Sandului bogatului,
 Sănduleasa ce-mi făcea ?
 Ilincuții porunceau :
 „Ilincuță, fată mare,
 Ia cofele la spinare
 Și te du la Dunăre
 Și-mi ia apă tulbure“.
 Dar nici apă n'a lăsat,
 Pe Dunăre să uitat :
 Lin coboară d'un caic
 Tot cu covoare învelit,
 Înăuntru zugrăvit,
 Pentru Ilinca gătit.
 Ilincuța ce-mi făcea ?
 Cofele le arunca,
 Acasă se repezia
 Și mumă-si se răstia :
 „Fire-ai a dracului, mamă,
 Că nu ți-ai băgat de seamă !
 Cu puțul în bătătură
 M'ai trimis la apă bună ..“
 Sănduleasa când zăria,
 Mâna pe sapă punea
 Ș'un mormânt îmi pregătia,
 Oase de vîță îngropă ;
 Cu Ilinca ce făcea ?
 Tocma 'n pod o ascundea.
 Iacă și Turcii intrau :
 — „Bună ziua, Sănduleasă,
 Cu față de jupâneasă,
 Cu ochii de puic'aleasă !
 Ne-a trimis beșleaga Pașă
 Să ne dai fata frumoasă“.
 — „Turcilor, Agalelor,

Baladă culeasă dela C. Fulgeanu din satul Abdulah-Constanța, de Stefan Andrei, normalist.

Ilincuța mi-a murit.
 Dacă nu-mi credeți cuvântul.
 Veniți de-i vedeți mormântul“.
 Cum ofta, cum suspina,
 Turcii toti crezare-i da ;
 Numai unul mititel,
 Tremură Giurgiul de el,
 Sabia din sold prindea
 Tățele de-i scrijila.
 Sănduleasa ce-mi făcea ?
 Dacă vedea și vedea....
 Mâna la brâu ea băga,
 Cheile de le scotia,
 Odăile descuia,
 Dar nimica nu afla.
 În pod unul se suia
 Pe Ilinca mi-o afla.
 Afără că mi-o scotea,
 La Dunăre mi-o pornia,
 Pe caic mi-o așeza.
 Și mânila-i le lega.
 Ilincuța se ruga :
 — „Turcilor, Agalelor,
 Dați-mi drumul mânilor
 Să împleteșc coditele
 Să-mi așez cositele“.
 Turcii milă își faceau
 Mânila și deslegau.
 Dar Ilinca ce-mi făcea ?
 Dar Ilinca ce-mi zicea ?
 — „Decât slugă Turcilor
 Și doică cadânelor,
 Mai bine prânz peștilor
 Peștilor și racilor“.

CÂNTECUL EMIGRATULUI

Foaie verde mărăcine
 Plec, satule, dela tine.
 La dușmani le pare bine ;
 Numai mie-mi pare rău

Că mă duc din satul meu,
 Dintre prietenii mei
 Cari-am petrecut cu ei
 Când eram mai mititei.

Mândrii rău că i-o părea
Că mă duc de lîngă ea.
Foaie verde salbă moale
Cine face-avere mare ?
Misler cu-ale lui vapoare.
Foaie verde bob năut,
Doamne, de ce n' am murit
Pe vapor când m'am suiat ?
Câte oceane-am trecut !
Mi-era frică că nu scap.
Când m'a lăsat pe uscat
Par că din cer am chiciat.

De fumul vapoarelor
Să de-al fabricilor,
De focul copiilor,
De dorul părinților
Imi venia leșin să mor.
Plesniți-ar coșul, vapor,
Mult m'ai streinat cu dor;
Plesniți-ar coșul, mașină,
Mult m'ai streinat cu milă.

Foaie verde bob năut,
Tot am zis mă duc, mă duc...
Să nimeni nu m'a crezut.
Dar acum să c' o credă
Că m'am dus, că nu mă vede,
În America de nord
Să știu că nu mă mai văd
Nice viu, dar nice mort.
Să-am auzit o mineiună
O'America-i țară bună,
Țară bună și bogată
Să de bani îndestulată,

Dar nu este cultivată.
Țara noastră e mai bună
E mai bună și săracă
Toți streinii 'n ea se bagă.
Cine vrea ca să doriască,
Meargă 'n țara englezescă ;
Cin' nu știe jalea rea,
Să meargă 'n America ;
C'America-i țară bună,
Țară bună de parale
Dar este plină de jale

Foaie verde d'avrămeasă
M'ajunse un dor de-acasă
De copii și de nevastă...
Destulă inimă arsă...
Scrisoarea dela copii
Făcută-i numai fășii :
"Tăticule, nu mai vîi ?"
Foaie verde și-o lalea

Arză 'n foc inima mea !
Arză 'n foc America !
Să am aripă aş zbura
Toamai în România,
Unde m'a născut maica.

Peline, frate peline,
Amară i frunza pe tine,
Amară inima 'n mine.
Amar e cotorul tău,
Mai amar susletul meu.
Dorule, bucată rea
Ieși dela inima mea
Dorule, bucată mare,
Ieși din inimă afară.

Cules dela Gh. I. Nedel'u, comerciant din Toprajsar, Constanța, de
Ștefan Andrei, normalist.

FOLKLOR BULGĂRESC DIN DOBROGEA

Cules din satul Caranasuf (Constanța) de d-ra Lucreția Dumitrescu, învățătoare

TUDORCIU ȘI SULTANCIU

Zălibel Tudorciu Ilencă,
Ilencă, beală cotlencă,
Ilencă, beală Târnofcă.
Scritum să libof libeli ;
Scritum să mină minăli ;
Scritum godă praveli ;
Svadbă scritum nimòjet.
Petăc călescă călesăt .
U Săbută ieli i pili,
Nidele bulcă duveli,
U Pundelnec dari dărili,
U Tor nec Sultanciu duftasă,
Sultanciu, fărdi hăiduten
I nă portătă pulopăl
I nă Todorce puvicăl :
Tudorceo, mlădujenecă,
Săs cotel nătuci
Dă mă, Tudorceo, pucerpiș ;
I bulcătă săs tebe dă dodă,
Tea dă mi răcă tăluni
Gulean băcșiș dă inu dam
Tudorce mami si dumăși :
Ni ftodem, mamo, ni ftodem,
Dă si Sultance purcepe ;
Sultance, fărdi hăiduten,
Toi și mă, mamo, inbii.
Tudorcevătă maiciță
Tea nă Tudorce dumăși :
Ia si bulcătă izvidi

Tudorel s'a 'ndrägit de Iléana,
Iléana, alba căldărăreasă,
Iléana cea albă din Târnova.
In taină iubitu-s'eu ;
In taină dăruri au pregătit ;
In taină logodna au făcut ;
Nuntă in taină nu pot.
Vinerea făcut-au chemările,
Sâmbătă au băut și au mâncașt,
Dumineci au adus mireasa,
Luni daruri au dăruit,
Marți Sultanciu a venit,
Sultanciu, haiducul cel mare
Si a bătut la poartă
Si lui Tudorel i-a strigat :
Tudorel, ginere,
Scoate vinul cu căldarea
Să mă cinstești, Tudorel ;
Si mireasa să vie eu tine,
Ca să-mi sărute mână
Să-i dau un dar mare.
Tudorel și zice mamei sale :
Nu mă duc, mamă, nu mă duc
Pe Sultanciu să-l cinstesc' ;
Sultanciu, haiducul cel mare,
El o să mă omoare, mamă.
Mama lui Tudorel
Ii spuse lui Tudorel :
Ia scoate-ți mireasa

Nă Sultanciu răcă dă țăluni,
Smuchini dă i pudări.
Nă Sultanciu răcă țălună;
Tudoreciu răchie mu dadi.
Sultan dumă nă Tudorceo:
Tudorceo, mlădujenecă,
Ia si năzat irmăci,
Ci imăm pușcă nimerenă,
Nă tebe de e umere.
Ci gu u cilotu udari
Ci si bulcătă udzé.

Să-i sărute mâna lui Sultanciu,
Smochine să-i dăruiască.
Lui Sultanciu mâna i-a sărutat;
Tudorel rachiu i-a dat.
Sultanciu spuse lui Tudorel:
Tudorel, ginere,
Ia fă-te mai înapoi.
Căci am pușcă ne'ncercată,
Pe tine să o încerc.
Și l'a lovit în frunte
Și i-a luat mireasa.

CÂNTECUL LUI GHEORGHE

Răzbuleal mi să mlad Gheorgu
Nă Șumen nă bolnițătă,
Lijeal ne mlogo, ne malco
Dur tri mi țeli mesetă;
Mlogu pucerneal i pugruzneal.
Gheorguviti verni drugari
Tii să nă Gheorgo dumăli:
Nă piși Gheorgo iño pismo
Nă toie stară maiciță,
Ci să Gheorgu puzgudi
Ză ina muma Șumnencă,
Nă snăgă tencă i visocă,
Nă liți beală i cerveňă,
Nă imi măhlum heruvă.
Gheorgu drugari pușlușe
Ci nă pisă ino pismo
Nă neguvătă stară maiciță:
Ci să Gheorgu puzgudi
Ză ina muma Șumnencă,
Nă snăgă tencă i visocă,
Nă liți beală i cerveňă,
Nă imi măhlum heruvă.
Gheorguvătă stară maicită
Cătu pismotu priemă,
Săbrală tenchi daruvi
Ci ză Șuhen trăgănală.
Vărveală stu se vărveală
Cătu du Șumen utidi,
Du Șumen du buzeatuum,
Nă srestă idăt voiniți,
Voiniți umrilo noseli.

Ni s'a'nbolnăvit Tânărul Gheorghe
In Șumla în spital;
A zăcut nici mai mult nici mai puțin
Decât trei luni întregi;
Tare s'a 'negrit și s'a urătit.
Adevărații prieteni ai lui Gheorghe
Ii spuneau lui Gheorghe:
Să scrii, Gheorghe, o scrisoare
Măicuții tale bătrâne,
Că tu, Gheorghe, te-ai logodit
Cu o fată din Șumla,
La trup subțire și înaltă,
La fată albă și roșie.
La nume „măhlum heruvă“.¹⁾
Gheorghe și-a ascultat prietenii
Si scrise o scrisoare
Bătrânei sale măicuțe:
Că Gheorghe s'a logodit
'u o fată din Șumla,
La trup subțire și înaltă,
La fată albă și roșie,
La nume „măhlum heruvă“.
Bătrâna maică a lui Gheorghe
Când primi scrisoarea,
Adună daruri subțiri
Si plecă la Șumla.
Merse căt merse
Si când ajunse lângă Șumla
Lângă viile dela Șumla,
In față ii vin soldații.
Soldații duceau un mort.

¹⁾ Rugăm pe cei ce știu ce însemnează aceste cuvinte, să ne comunice.

Babicičătă ȳumă nă voiniți :
 Ia si umrilotu slujeti
 I dă gu babă uplacii,
 Ci imăm sincu iubitu
 U pustătă Turcătă vuină,
 U Odrin' gradlen guleamū.
 Tii babicičătă pusluše
 Ci si umrilotu slojeli
 Ci gu babă uplacă.
 Cătu gu babă utvilă,
 To mi holăm mlad Gheorgu.

Baba spuse soldaṭilor :
 Ia lăsaṭi mortul jos
 Să-l plângă baba,
 Că am un fiu omorât
 In pustia de luptă cu Turci,
 La marele oraș Adrianopole.
 Ei ascultară pe băbuṭă
 Si puseră mortul jos
 Să-l plângă baba.
 Când baba l'a descoperit
 Era chiar tânărul Gheorghe.

COLIND DE FATĂ MARE

Doină muma săt sădilă
 Doine mome, culadele ¹⁾
 Dvea prăcetă iabălciovă,
 Iabălciovă, chisălciovă.
 Sădilăghi Doină muma
 Sădilăghi, vanălisă ;
 Lis pusnăli,
 Tveat ūvnălu :
 Vras vărzăli :
 Dvea iabălchi
 Zlatniciovă, chisălciovă.
 Ut căsnălăghi ūoină muma
 Ci ghi dadi cuimgie
 Utguvori Doină muma :
 Na ti, baino, tezi iabălchi
 Zlatniciovă, chisălciovă,
 Dă mi isminiși pricuvană cuvănet

Fata Doina a răsădit
 Doino fată, colindele ¹⁾
 Două rămurele de măr,
 De măr acrișor.
 Săditu-le a fata Doina
 Le-a răsădit și s'a prins ;
 Frunză au dat,
 Flori au înflorit,
 Poame au legat :
 Două mere
 De aur acrișoare
 Fata Doina le-a rupt
 Si le-a dat giuvaergiului
 Si i-a spus fată Doina :
 Uite, nene, merele acestea
 De aur, acrișoare,
 Să mi le prefaci în cylan cu cheu-

[tori]
 Istuluvan prăsten
 I titriți ;
 Ci dă idă nă iurotu,
 Dă să uluie na ină bașe
 Pri dve momi,
 Dă mă vidi moito libi
 Ci dă caji moitu libi :
 Dă să zgudim Doină muma.
 Tui năzdravi ză mumata
 Doine mome, culadele.

Si 'n inel în formă de scaun
 Si 'n podoabă de cap ;
 Si să mă duc la horă,
 Să mă prind în loc de frunte
 Lîngă două fete,
 Să mă vadă iubitul meu
 Si să spună iubitul meu :
 Să ne logodim, fată Dojnă.
 Să fie fetii cu noroc !
 Doină fată, colindele.

1) Refren ce se repetă după fiecare vers.

COLIND DE BÉLŞUG

Ranel mi Sveti Gheorghi,	Hrănitu-mi-a Sfântul Gheorghe,
Rano mîranel, po Ghiorghiu ^v den ¹⁾	De vreme mi-a hrănit, pe la Sfântul Gheorghe ¹⁾
Ranel mi rano cone	Hrănitu-mi-a din vreme calul,
Săs beal uriz năzubigu ;	Cu orez alb l'a hrănit ;
Văsennălgu Sveti Gheorghi	L'a ncălecat Sfântul Gheorghe
Ci utidi tatăc dolo po deadovtisi	Și s'a pornit jos la câmpul bu-
[ceiri]	[nieului său]
Tam nămeri tam zăvari	Acolo a întâlnit, acolo a aflat
Ina lămea săs tri glavi :	O rămă cu trei capete :
Părvi glăva bealu mleaco,	Capul dintăiu cu lapte alb,
Ftoră glăva roino vino,	Al doilea cap cu stropi de vin,
Trete glăva jelto jito.	Al treilea cap cu grâu galben.
Mleacoto po iusceri,	Laptele pe la cicbani,
Vinutu po luzeată,	Vinurile prin vii,
Jelto jito po ceiri	Grâul galben prin câmpii.
Tui nă zdravi Sveti Gheorghi.	Cu sănătate, Sfinte Gheorghe.

COLIND DE FĂTĂ MARE

când intră întâia oară în horă

Răz igrasă malcă muma	A ncăput să joace fetița
Stanca răză cuprinenă ..	Cu cămașe subțire de mătase,
Cuprinenă, ibrișinenă.	De mătase, de ibrișim.
Pupită-gă sfiti Ilie :	A ntrebăt-o Sf. Ilie :
Mari mome, malche mome,	Ei fetițo, fetișoară,
Coi ti dări tăzi riză	Cin' ţi-a dăruit cămașa asta
Cuprinenă, ibrișinenă ?	De mătase, de ibrișim ?
Iutguvare malcă mumă :	Răspunse fetița :
Ias căt săm bilă malcă, manănă,	Eu când am fost mică, mititică,
Bavelă-săm Hrista bogă ;	Am îngrijit de Hristos Dumnezeu ;
Dări-mi-gă Bujea Maică.	Mi-a dăruit-o Maica Domnului.
Tui nă zdravi nă mumata !	Să fie cu noroc fetii !

COLIND DE FĂTĂ MARE

Sealăi mumă ran busilec

To ni stană ran busilec,

Ia nai stană srebru i zlatu,
Srebru i zlatu crăstuvatu
Ci să-i ciulu ceac du țare ;
Ut guvorel țari Constantin :
Hoi va vazi, devet slughi,
Ia ideti duvideti malcă mumă,
Dă e storim baș țăriță,
Baș țăriță i viziriță.

Utguvorele devet slughi :
Hoită tebe, țari Constantin,
Ni duode malcă mumă
Dă e storis baș țăriță,
Baș țăriță, i viziriță.
Tui nă zdravi ză mumata,

Fata mi-a semănat de dimineață
[busuioc ;

Dar n'a răsărit busuioc de dimi-
[neață,

Ci a ieșit aur și argint,
Aur și argint cruciș.
Și s'a auzit până la țar ;
Și a vorbit țarul Constantin :
Măi, voi, nouă slugi,
Ia duceți-vă și aduceți-mi fetiță,
S'o punem țarină de frunte,
Tarină de frunte, vizireasă de
[frunte.

Răspunseră cele nouă slugi :
Să trăești, țar Constantin,
Dar fetiță nu vine
S'o faci țarină de frunte,
Tarină de frunte și vizireasă.
Să fie cu noroc fetii !

INSEMNAȚI DESPRE TĂTARI DIN SATUL PERVELIA (COM. TATLÂGEAC) CONSTANȚA

Notele ce urmează le-am adunat din satul Pervelia, comuna Tatlageac, județul Constanța, unde întâmplarea m'a dus să fiu suplinitor și unde am deschis prima școală românească după războiu.

Cătunul are vre-o 65 de familii tătărești și 5 românești. Se află la 32 km. de Constanța și la 14 km. de Mangalia, nu de parte de țărmul Mării Negre.

Privelîștea satului îți lasă o impresie tristă; însă în orice caz, mai bună față de alte sate tătărești din împrejurimi. Parte din oameni stau bine; sunt și mulți săraci, mai ales acum după războiu, căci Bulgarii nu i-au cruțat nici pe dânsii.

Satul. Când îl privești, vezi o adunătură de case răzlețe și mici. Pomi nu sunt mai de loc. Doar îci, colo, câte un salcâm mai dă puțină umbră. Totul îți arată că ai de a face cu un popor de stepă.

Casă. La Tătari casa este construită din piatră sau chirpici (pământ frământat cu apă, paie și balegă). Cimentul dintre pietre și chirpici e de noroi. Acoperișul constă din două sau mai multe grinzi, care merg paralel dela un perete la celalt. Peste grinzi și pereți ei pun căpriori oblici, care se încheie deasupra în unghiu. Tavan nu există.

Peste căpriori se pun niște lemne, iar deasupra lor stuful, scafii, sau cucută. Vine apoi un strat de paie, unul de pleavă, unul de cenușe și, în fine, unul de pământ galben. Se pune pământ galben din două motive: întâi pentru că lăbul galben, după

ploaie, devine mai compact de căt cel negru și apoi pentru că e mai frumos la culoare, zic ei, decât cel negru.

De obiceiu casa e împărțită în două camere: una, numită „ișcher-iui“, servește ca odaie de dormit, de primit etc., fiind cea mai curată și mai frumos înpodobită; cealaltă, numită „aiat-iui“, sau tinda casei, servește pentru trebuințe casnice.

Forma camerelor, în majoritatea cazurilor, e dreptunghiulară, având dimensiuni ce variază între 4 până la 5 metri lungime și între 3 până la 4 metri lățime. Înălțimea e de 2 până la $2\frac{1}{2}$ metri.

Casa e așezată în totdeauna cu fața spre miazăzi și faptul acesta are și un temei religios, de oarece mormântul profetului Mohamed se află spre sud, dar și un temei geografic, fiindcă punând casa cu spatele spre nord, se apără mai bine de crivăț.

Casele lor au o singură ieșire. Camerele au câte o singură ferestruică; în tindă e abia un ochiu de geam, sau lipsește cu totul.

Soba este oarbă. Se încalzește cu paie, întocmai ca la Români. În totalitatea cazurilor e construită din bucăți de cărămizi sparte, lipite cu noroi. E așezată chiar lângă ușe. În camera „ișcher-iui“.

Spațiul dintre perete și sobă servește ca loc de baie, de oarece baia este necesară după fiecare raport sexual pentru ambii soți. După prescripțiile Coranului, baia se face cu apă caldă. Această cămăruță de baie se numește „hamam“.

În casă, pe jos, sunt rogojini „casâr“, iar dacă Tătarul e mai bogat, aşterne covoare „câlâm“, însă sub covoare se află tot rogojini. Pe lângă pereți se află saltele mici de paie „Otmindâr“, iar deasupra lor altele de lână „giun-mindâr“, sau de fulgi de paseri „cûș-giun-mindâr“.

De-alungul pereților, peste aceste salteluțe se înșirue niște perne de perete „duoar-iastâc“, de care te razimi, sau pe care stai și sunt nelipsite din orice casă.

De obiceiu în cameră se găsește și un scăunaș „cursin“, întrebuițat numai pentru lampă, sau pentru tava cu mâncare.

Paturi n'au, căci dorm pe jos, pe rogojină.

Pereții sunt înpodobiți cu diferite țesături și mai ales cu batiste lucrate în culori vii și bătătoare la ochi, numite „cevrea“.

În mai toate casele tătărești în care am intrat, am găsit o

curătenie exemplară. Prin faptul că ei nu intră încălțați în casă, pot mai ușor să păstreze această curătenie.

Lumina în odăi e slabă, ca de crepuscul, din cauza ferestrelor mici.

Curtea. Locul din prejurul casei mai rar e îngrădit. Obiceiul de a înprejmui grădina l-au luat dela Români și alte neamuri creștine. Adesea prin curțile lor trec cărări, pe cari circulă oamenii din sat.

Curtea, dacă există, nu are nicio împărțire. Toate lucrurile gospodăriei sunt așezate, sau svârlite începând și încolo, la voia întâmplării.

Nu obișnuesc să pue zarzavaturi în jurul casei, nici să sădească pomi. Nu le place umbra copacilor. Rare când găsești câte un salcâm la ei.

Lucrurile le lăsă risipite prin curte, fără grije și teamă, de oarece cazurile de furturi sunt foarte rare între ei.

Le plac vitele foarte mult și le îngrijesc cu drag. Preferința lor merge mai ales în spre cai.

Se vede în toate ale lor spiritul și obiceiurile unui popor trăit în stepă și în libertate.

După cum ciobanii noștri au o mulțime de porecle pentru oi, iar plugarii pentru vitele mar, tot asemenea și Tătariei. Pe cai s.. ex. îi numesc mai adesea după culoarea părului, sau alte semne particulare. Iată câteva porecle pe care le dau boilor : *sarâ-baş* = cap galben ; *cara-bageac* = picioare negre ; *portocal* = portocaliu ; *geaiman* = bou cu coarnele lăsate în lături ; *cabac* = ciutul, cu coarnele scurte ; *tumalac* = un bou rotund și plin la trup ; *ac-cuiruc* = cudalbul ; *alazeà* = tărcatul ; *pândâc* = aluniul, de culoarea alunei ; *pamâc* = bumbac, bou de culoarea bumbacului etc.

Iată și câteva porecle pe care le dau cailor ; *arap* = negrul ; *mali* = murgul ; *torî-baital* = iapă murgă ; *cherî-baital* = iapă murg-închisă ; *aigâr* = armăsarul ; *cara-baital* = iapă neagră ; *cherî-mali* = murg-închis ; *tarî-mali* = cal murg ; *şaltî-baital* = iapă bălană ; *topal mali* = cal schiop ; *şacal* = breazul ; *focâr* = chiorul ; *culâ* = şargul ; *giren-baital* = iapă roaibă ; *giren-mali* = cal roib ; *cara-mali* = cal negru ; *borlî* = surul ; *sarî-çula* = şargul-galben etc.. După cum se yede, ei numesc caii lor după culoarea părului, sau după vre-un semn particular. Să se observe

însă că cuvintele specific tătărești pentru cal și iapă sunt tocmai acelea pe care ei le întrebuițează astăzi mai puțin : *mali* = cal și *baital* = iapă.

Am spus că Tătarii au o predilecție deosebită pentru cai. Este o fală pentru ei să aibă cai mulți, buni și frumoși. Întrecerile cu caii — fie călare, fie cu căruța, joacă un mare rol la ei.

Când un tătar merge pe drum cu căruța și un altul îl trece înainte, fiindcă are cai mai buni, el se simte foarte măhnit și dă bice căilor, de necaz, ca să meargă mai repede.

Despre tăiatul vitelor. Când un Tătar are o vită bolnavă, oaie, vacă, etc., imediat o taie și o întrebuițează la mâncare. Mortăciuni ei nu mănâncă.

Cu prilejul marilor sărbători ale *Baeramului*, Tătarii obișnuesc să taie câte o vită, de obiceiu o oaie. Atunci ei chiamă un hoge, care face rugăciunea astfel : stăpânul ține via de urechia dreaptă cu mână, iar hogea o ține de urechea stângă și-i citește o slujbă. După aceea via este tăită și hogea ia ca dar „bacăș“ fie pielea, fie puțină carne, fie banii. Solemnitatea aceasta are ceva din sacrificiile antice.

In altă vreme a anului, în afară de sărbătorile Baeramului, sunt rare cazurile când un Tătar chiamă pe hoge ca să citească slujba vitei, înainte de a fi tăiată.

Trebue să facem o rezervă în ce privește pe *Nohai*. Acest neam de Tătari, dacă găsesc o vită moartă, fie și cal, căci ei mănâncă și cai, — o duc frumos acasă și o cășăpesc, gătind din ea mâncare aşa cum le place lor. Ba ceva mai mult : până acasă mai tărăsc via și prin țărâna drumului, dacă n'o pot duce pe sus. In unele părți însă e necesară o citire a hogii.

Bucătăria. Nutrimentul principal al Tătarilor este carne și pâinea. In genere ei se nutresc mult mai bine ca Români. Alia turile joacă un mare rol în hrana lor.

Dintre mâncări, cea mai prețuită de dânsii este „cașic-borec“. Acest nume este cam „fără perdea“, cum zice Românul, de oarece „cașic“ însemnează lingură, iar „borec“ — organul sexual al femeiei.

Mâncarea aceasta se prepară astfel : se intinde coca, frământată cu ouă, pe o masă, întocmai ca foaia de pâscă ; se taie apoi în bucățele de formă pătrată, având fiecare lature de 5 cm. Pe urmă pătrățelele se îndoieie în formă de pungă și se pune

în ele carne crudă, tocată foarte mărunt. Carnea poate fi de vacă, de oaie, etc. În urmă se pun aceste pungi într-o tingire în care clocotește apa și se lasă să fierbă bine. În fine, peste fieritură se toarnă iaurt și mâncarea e gata.

Mâncarea „tabac-borec“ se prepară exact ca și „cașic-borec“ cu decsebire că la urmă pungile cu carne sunt scoase din apă, puse într-un alt vas și apoi amestecate cu iaurt, unt topit și usturoi. Cuvântul „tabac“ însemnează farfurie; iar borec ca mai sus.

Mâncarea „cobeté“ se face astfel: se pune într-o tavă o foie de cocă unsă cu unt, întocmai ca la plăcintă. De-asupra se întinde un morman de carne, fiartă de mai înainte, tocată și amestecată cu orez. Peste carne se aşterne o foie groaă de cocă, de asemenea unsă cu unt. Apoi se pune să se coacă sub ţest.

Mâncarea „Şer-borec“ se prepară astfel: Se tăie bucățile de cocă în formă rotundă, având diameetrul cam de 15 cm. În ele se pune carne nefiartă și apoi se îndoiește foile de-alungul diametrului și se lipesc la extremități. Bucatele astfel pregătite se prăjesc bine în unt și mâncarea e gata.

La mâncarea numită „Salma“ trebuie făină bună. Foile de cocă sunt tăiate în bucățele mici, de formă pătrată, cu latura cam de 5 cm. Aceste bucăți se fierb în apă, apoi se scot și se pun în alt vas, unde sunt amestecate cu unt topit, iaurt și usturoi.

Toate aceste mâncări sunt din grupa aluatelor. Ele servesc și ca pâine și ca „udătură“, în hrana lor zilnică.

Tătarii mai sunt specialiști și în prepararea pilafurilor și a altor mâncări.

Mai e vrednic de notat că ei lasă ardeiul roșu — cel iute — să se usuce bine, apoi îl pisăează mărunt ca făină. Acest praf de ardei îl pun în mâncare, mai ales în ciobă, ca să-i dea un gust bun.

Despre băuturi. Tătarii nu obișnuiesc băuturi fermentate. Puțini dintre ei fac excepție. Nu beau vin, însă beau must (iuzum-su-zeamă de struguri). Immediat ce mustul începe să fermenteze pentru a se preface în vin, Tătarul este oprit de Coran să-l mai bea.

Uneori obișnuiesc să facă bragă (boză), pe care o prepară din mălai (malai) din făină de grâu arnăut (arnăut-un), sau din meiu (tarî).

Din lapte (siut), Tătarii prepară, ca și noi, lapte acru (catâc) brânză (penar), unt (sarî-mai) și lapte acru sărat (iuslu-catâc),

Acest lapte acru sărat se prepară astfel: laptele acru se strecoară printre cărpă curată, albă, și ceea ce rămâne, după ce s'a scurs zerul, se amestecă cu sare (tuț) și se pune într'un vas, borcan, sau butoi, după cantitatea ce o are omul. Apoi ei mănâncă acest lapte acru sărat, amestecându-l în ciorbă, sau în diferite mâncări.

Despre procurarea apei. Din cauză că adâncimea fântânilor variază între 35—55 m., unele ajung până la 60 m.—apa (su) se scoate cu burduful (copcă) din fântână (cuiu). Fântâna are scrîpete pe care umblă funia (șijam); iar funia este trasa fie prin ajutorul unui cal, fie cu un aparat rudimentar, numit „Kelebè“, pe care l învârtesc doi, sau mai mulți oameni. Funia se înfășoară în jurul „Kelebè“-ului și astfel burduful e tras din fântână.

Despre agricultură. Dintre cereale Tătarii cultivă mai cu deosebire orzul (arpa), care la dânsii are o dublă întrebunțare: pentru facerea pâinei și pentru hrana cailor. Un alt motiv ar fi și faptul că în arie (harmân) se treeră mult mai ușor decât grâul și celelalte cereale.

Grâu nu cultivă decât pentru strictul necesar, ca să aibă în diferite ocazuni făină mai bună decât cea de orz, și ca să nu-i piardă sămânța.

Cultivă și porumb însă în cantitate nereprezentată. Mămăliga, pe care de obiceiu o consumă Românul, ei o numesc „caceamac“

Segerișul orzului, sau grâului îl fac de obiceiu cu coasa (șalgă), însă în timpul din urmă s-au deprins cu mașinile de secerat, care-i scutesc de prea multă oboseală. După ce seceră, ei nu obișnuesc să facă snopi, sau clăi, ceeace înseamnă o cheltuială prea mare de energie; ci fac niște căpije otova. Cu chipul acesta însă se risipesc multe spice și producția la hektar ieșe mai mică.

La tăiatul cocenilor de porumb se servesc de seceră (orăc).

Când segerișul îl fac cu seceră, ei pun în mână stângă un fel de mănușe numită „parmăc“. Acest parmăc este de lemn, în forma a două degetare lungi, în care vâră degetul arătător și mijlociul, ca să nu le taie seceră.

În același timp au pe podul palmei stângi o placă de lemn

pe care o țin strâns cu cele două degete — arătător și mijlocăș, în care se află introdus parmacul de lemn.

E de notat că acest parmac e mai întrebuită de Lipoveni decât de Tătari, cări l-au împrumutat dela ceilalți. Răspândirea parmacului e mai ales în țările din jurul Mediteranei.

In jurul casei Tătarul nu cultivă nimic. Zarzavaturile le cumpără dela grădinari. In toată munca sa Tătarul e stăpânit de gândul cum ar termina mai repede și mai cu ușurință. Atenția lor principală se îndreaptă spre creșterea vitelor: mai ales a căilor și oilor.

Tătarii din Pervelia se simt atrași către negoț.

Despre înbrăcămintă. Tătăroicele nu obișnuiesc a țese stofe, sau pânză în casă. Tot ceeace le trebuie pentru înbrăcămintă, cumpără dela oraș: stambă, ațică, postav etc., iar hainele și le fac în casă cum se pricep.

La bărbăți. Tătarii au trei feluri de cămași și anume:

1) școlmec, un fel de cămașe, care se'nchee pe umărul stâng;

2) iléc, cămașe ce se închee în față, de-alungul pieptului ca la Români;

3) colée, o cămașe mai lungă, încheiată într'un singur nasture.

Dintre aceste trei, școlmecul e purtat mai ales de flăcăi. El este brodat cu multe flori în față. Bătrânnii poartă jlecul, care e mai simplu; iar femeile poartă colecul cel lung.

In cap bărbății pun fesul, (fes, sau pes), peste care leagă o o fășie lungă și lată de diferite culori, turbanul, — căruia ei îi zic „Sarâc“, sau „Palilă“. Cu denumirea de palila ei mai indică și flaneaua de lână, sau de bumbac, pe care o îmbracă pe corp. Au și ismene, cărora le zic „ștan“. Peste „școlmec“, sau „ilec“ îmbracă o haină rumită „giachet“; iar peste ismene îmbracă pantaloni largi numiți „șalvari“. Iarna mai pun pe ei niște cojoace mari, cu lâna pe dinăuntru, pe cari le numesc „ton“. In picioare poartă ghete „condra“, sau ghete, ori galenți cu tălpile de lemn, „Tabaldrâc“.

La femei. Femeia se îmbracă cu, cămașa „coléc“, care cade până la genunchi și se'nchee la gât cu un nasture. Pe cap se leagă cu o basma „câicsă“, iar când este frig, cu o broboadă de lână „șal“. Babele se leagă pe cap și fălcii cu o basma nu-

mită „bașârtî“ sau „maramă“. Peste „colec“ ele îmbracă o haină subțire „giachet“; peste „giachet“ pun capot lung până la pământ „pașalî“, iar peste „pașalî“, când se duc în vizită, sau la plimbare, pun un al doilea capot, lung de asemenea până la pământ, și de culoare neagră, cu puține excepții, numit „șasăp“.

De „șasăp“ se leagă sus la cap, un văl tot de culoare neagră, numit „iuspeșé“, cu care-și acopere în întregime obrazul, ca să nu fie văzute de străini.

Ca și bărbații, femeile poartă ismene largi, numite „ștan“. Ciorapii, „ciorap“, și-i leagă cu o bendîță frumos lucrată în culori „ciorap-ban“.

In picioare poartă ghete „condrà“, iar acasă încălțăminte cu tălpile de lemn „tabaldrâc“.

Despre podoabele femeiești. Femeile, în special cele tinere, precum și fetele, se încing peste mijloc cu un fel de brâu de argint (colan), frumos lucrat și împodobit, umit în limba lor „Caucaz-cușac“. Acest Caucaz-cușac e lat cam de vre-o 6 8 cm.; iar de lung, cât poate cuprindă o femeie. El se închee cu niște catarame în față.

La gât fetele mai ales poartă „gurdilă“: o salbă de bani de aur (altân).

La mâni poartă brățări: „blezâc“; în degete câte un inel: „iuzuc“; iar în urechi cercei: „sârgă“. Mai toate aceste giuværuri sunt făcute din argint: „gumâș“.

Lucruri de casă care nu se văd la Români. Tătăraicele lucează foarte frumos unele lucruri pe care, de obiceiu fata, când se mărită, le dă în dar „bașış“ oaspeților.

Iată câteva din aceste lucruri:

„Cevrè“ e o batistă brodată în felurîte culori, cu flori și desenuri.

„Csè“: e un covor de perete, lucrat numai în flori, cu culori foarte bătătoare la ochi.

„Maramă“: este un șerbet lung de 1 m. 50 și lat cam de 40 cm. Si acesta e lucrat în flori. De notat că în unele părți românești, femeile noastre își acopere capul cu niște ștergare lungi, luate cu flori și fluturi, numite „marame“.

„Serpentî“ e tot un ștergar, dar mai lat, mai lung și mai frumos decât „maramă“.

„Câbrâs“ este un covor de perete cu anumite înflorituri.

Cu ocazia nunții, mireasa trebuie să dea soăcrei nouă bucați, între care trebuie să intre „o cevră“, o „csè“, o „maramă“ un „șerbentî“, precum și cămașa „coléc“ și covorul „câbrâs“. Toate acestea, legate și cusute la un loc, sunt darul soacrei și poartă numele de „tocâz“.

„Macât“ e un soiu de scoarțe ordinare, care se pun pe jos în casă. E de notat că în românește, în unele părți, scoarțele se numesc „macat“.

Obiceiuri la naștere. Când naște o femeie, trei zile nu intră la ea decât femeile și moașa. A treia zi tatăl face o masă la care chiamă prietenii și vecinii, presum și doi hogi.

Un hoga, cel mai mare în grad, întrebă pe tatăl copilului ce nume voește să-i dea? Apoi scrie acest nume pe o hârtie. După aceea întrebă pe mamă și în urmă pe o rudă. Și aceste două nume din urmă sunt scrise pe câte o hârtie. Apoi hârtiile sunt îndoite, și tatăl sau mama trage la sorți un biletel. Numele ieșit la sorți rămâne definitiv numele copilului, în semn că acela îi este norocul. După aceea hoga ia copiul în brațe și i strigă tare de trei ori numele la ureche.

Aceasta este toată ceremonia botezului, care, de fapt, nu se poate numi botez.

Hoga nu eliberează niciun certificat.

Despre purtarea numelui. Un tătar se numește după numele său de botez și după numele, nu pronumele, tatălui său. S. ex.

Bechir Abdullah (tatăl)

Enan Bechir (fiul)

Emurla Enan (nepotul)

Cadâr Emurla (strănepotul) etc.

Adică nicio dată nu se transmite din generație în generație un nume de familie; ci numele tatălui devine pronumele fiului. E ca în vechile noastre obiceiuri, când se zice: Ion al Anicăi, Gheorghe al Ioanei, Vasile al lui Stroe, Badea lui Ghilău, etc. de unde se vede că la noi adesea pronumele este luat și după numele mamei.

Uneori se obișnuește să se purtă, pe lângă numele tatălui, și acela al bunicului. S. ex.: Emurla Enan Bechir, ceeace însemnează: Emurla fiul lui Enan fiul lui Bechir.

La primării notarii noștri obișnuesc să păstra acelă pro-

humă pentru toți Tătarii ce descind din aceeași familie. De aceea în acte vedem scriindu-se :

Bechir Abdulah (tatăl)
Enan Abdulah (fiul)
Emurla Abdulah (nepotul) etc.

ceea ce este împotriva obiceiului tătăresc.

Iată acum și un tablou de numele tătărești cele mai obișnuite, atât la bărbați, cât și la femei :

La bărbați : Abseileam, Apti, Abdulah, Ali, Agiomer, Acmanbet, Abdurahman, Abdulhai, Achif, Acî, Achic, Barî, Boraș, Bechir, Boracai, Burmanbet, Baubec, Becmanbet, Curt-amet, Curtî-veli, Calivet, Culamet, Cheșpi, Cherim, Cadâr, Coduz, Curt-Emin, Cadri-Seit, Duagi, Esad, Enan, Emurla, Giumali, Gelmanbet, Gafar, Geudet, Hagi-Ali, Hagi-Gheldi, Iusuf-Zedin, Iaiâ, Ibadula, Mosin, Mubin, Miuniuiup, Menâgi, Molaș, Muterem, Negip, Nail, Nebi, Niat, Nasurla, Osman, Oroz-Ali, Oteghîn, Petâ, Pevat, Rasim, Regep, Raslă, Ramazân, Riza, Salî, Seitgean, Sâdiec, Septâr, Semetulâ, Şabdin, Şerafetin, Şeuchi, Şefchet, Şerpi, Şaganâi, Şerpegean, Teufic, Tasin, Zechiriâ, Zevri, etc.

La femei. Aliumè, Aliè, Alipè, Atiè, Aișè, Caliușè, Cadriè, Curtuzè, Chianiè, Esmâ, Mâniirè, Muspiirè, Mediinè, Mensare, Negiè, Omârzadè, Reficâ, Sabriè, Sucuriè, Teslimè, Tiipè, Uriè, Umiè, Zechiè, Zelcadè, Zeminè etc.

Circumcisirea. Băieții sunt tăiați împrejur la vîrstă de 6-15 ani. Cu această ocazie Tătarii fac sebare mare, la care au loc lupte „pelivanlâc“ între flăcăi.

Femeia. Fajă de bărbat, femeia se găsește în stare de inferioritate. Ea n'are voie să participe la adunări în care sunt bărbați. Când vin oaspeți în casă, ea trebuie să treacă în altă cameră și să mănânce singură. De asemenea n'are voie să intre în geamie, nici să iâ parte la înmormântări. E de o ignoranță și de o lenevie ne mai pomenită. De altfel și bărbatul îi atribue un rol inferior. El e cônvinș că femeia „n'are altă menire decât să facă copii și să șadă sau să servească mâncare bărbatului“.

Pe Tătăroaică o găsești mai în totdeauna la vatră cu nasul în cenușe și în gură cu o lulea cât toate zilele. De curățenie nu se prea îngrijesc. De multe ori le vezi cu părul în neregulă, încălcit, nepieptănat și căzând unsuros pe umeri.

Sunt printre ele și femei frumoase și curate la port; dar în majoritatea cazurilor ele lasă mult de dorit.

Mai în toate casele tătărești sunt insecte, care se țin de Tătar ca scaul de coada calului, cum zice Românul.

Un fapt care vorbește dela sine și care arată starea de inferioritate a femeii față de bărbat, este următorul: în noaptea nunții, când mirele și mireasa se văd pentru prima oară singuri într-o cameră, ca soț și soție, femeia se scoală în picioare înaintea bărbatului și-i sărută mâna, în semn de supunere.

În căsnicie femeia nu se opune voinței soțului ei, ci ascultă de orice hotărâre a lui. La Tătari divorțurile sunt foarte rare.

Despre nuntă. Când un flăcău (delican) vrea să se însore, trimite la fata (câz) pe care dorește să și-o ia de soție, un bătrân, care să înștiințeze despre asta pe părinți.

Părinții fetei, dacă nu vor s'o dea, invocăd diferite preTEXTE: ba că fata este mică, ba că una, ba că alta; nu-i spune niciodată în față că nu i-o dă. În cazul când primesc, spun că... să mai vadă, să se mai gândiască. După ce bătrânul, trimisul flăcăului, pleacă, părinții fetei se sfătuiesc cu toate rudele lor ca să vadă ce este de făcut. Atunci ei cercetează foarte mult starea și firea părinților flăcăului, căci Tătarii în această privință se conduc după două proverbe:

Alma terecten irac diușmez.

adecă: Mărul nu cade departe de pom.

și: Atadan bală tousă igî

Ată iolun cusă igî.

adecă: Se nasc copii buni

Dacă tatăl este bun.

După ce părinții s'au sfătujuț, s'au învoit și au hotărât împreună cu rudele, trimisă fiacăului că este primit ca ginere. Atunci flăcăul trimite din nou pe bătrân la viitorii socii. Aceștia laolaltă fixează suma cu care trebuie cumpărată fata și totodată fixează și ziua când trebuie înmânată. La termenul hotărât moșneagul aduce banii din care însă plătește numai o arvnă.

Dacă s. ex. suma a fost fixată la 1000 lei, — 700 se dau sub numele de «mer». Mer este un cuvânt arab din Coran, al cărui înțeles Tătarii nu-l cunosc. Restul de 300 de lei se dă sub numele de „slut-acî“, adecă datoria laptelui.

Niciodată acest siut-acî nu poate întrece în sumă „mer“-u,

ci totdeauna e mai mic. Din banii pentru siut-acî poate să ia și mama fetei. Restul, împreună cu „mer“, se preface în galbeni pentru salbă „gurdila“ și se pune la gâtul fetei ca zestre. Salba are o anumită destinație: ea va servi ca bani de cheltuială la înmormântarea fetei.

Deci, prin „siut-acî“ se plătește laptele supt de fată dela sânul mamei sale, iar prin „mer“ se plătesc cheltuelile de înmormântare ale fetei înainte de căsătorie.

In cazul când flăcăul plătește toată suma: și mer și siut-acî, iar părinții nu fac fetei salba datorită și, dacă peste câțiva ani moare femeia, bărbatul nu mai e obligat a plăti pentru înmormântare, ci chiamă pe părinții soției sale și, obiectându-le că au mâncat banii „mer“, îi silește să suporte cheltuelile necesare. Dacă părinții femeii nu vor, Tătarul poate să-și arunce soția moartă în drum și să nu mai aibă nici o grije, căci și socii sălău au făcut salbă fetei.

Dacă flăcăul plătește banii „mer“ și „siut-acî“ și apoi strică vorba, nemai voind să ia fata, el nu are drept să ia înapoi nici un ban; iar dacă fata strică vorba, este obligată să restituie flăcăului toți banii dați.

In caz când ambii tineri se plac și se iau, în ziua când flăcăul trimite banii, fata trimite flăcăului o batistă (cevré), sau chiar un „tocâz“, sau și mai multe. Tocâzul se compune din nouă bucăți între care intră: stan = ismene, ilec = cămașe, cevrè = batistă etc. Apoi flăcăul dăruiește fetei și sociilor săi câte o pereche de ghete „condră“, fes, cămăși, etc. Totodată îi înștiințează printr'un om asupra zilei fixate pentru nunță și plătește și restul din suma ce o datorează, dacă cumva a dat numai o arvnă.

In tot timpul acesta flăcăul și cu fata nu se văd unul cu altul.

Nunta ține câteva zile. Incepe totdeauna Joia și se termină Sâmbăta.

In ziua nunții mirele trăinile la mireasă un „vechil“ = reprezentant însoțit de doi însăși, cari se numesc „șaid“ = martori. Aceștia, împreună cu martorii miresei merg la ea și o întreabă de trei ori dacă vrea să ia pe flăcăul cutare. După ce fata răspunde de trei ori că „da!“, cei trei martori ai mirelui împreună cu tatăl și martorii miresei merg la hoge, care consfințează căsătoria, fără ca mirii să fie de față. Aceasta se petrece Joi.

A doua zi, Vineri, fata vine la mire într'o căruță cu totul acoperită. Îngă ea șade o femeie, cea mai apropiată ruda, iar caii sunt mânați de un băbat, ruda cea mai apropiată, s. ex. un frate, dacă are. În urmă vine și mama fetei în altă căruță.

Când ajung la casa ginerelui, scot oîștea dela căruță și bagă căruță puțin pe gura ușii. Pe urmă, un flăcău, care totdeauna e fratele fetei, sau ruda cea mai apropiată, ia mireasa în brațe pe sus și o vâră în casă fără să atingă pragul.

Camera în care o duc pe mireasă e despărțită în două printr'o perdea; de o parte a perdelei stă mireasa până seara, iar de altă parte șed numai femei, rude de ale miresei, care au adus-o, împreună cu mama ei.

Ginerele își adună prietenii, între cari pot fi și oameni însurăți, dar mai tineri, și face o masă în altă parte a casei, în altă cameră. Acolo se cântă cântece diferite, unele religioase.

In timpul zilei cântă „daûla“, adică toba cea mare, însotită de un c'arinet ce îi sparge urechile, iar flăcăii se iau la trântă: „pelivania“ sau „pelivanlâc“.

Seară are loc întâlnirea mirilor. Atunci o femeie că din partea miresei fiecăruia flăcău câte o batistă „cèvrè“, pe care ei o leagă la cap, sau la mână. În urmă ginerele este bărbierit. După aceia flăcăii cântă cântece religioase. În acest timp mirele săruță mâna părinților săi și apoi a rудelor. Apoi pornesc spre mireasă.

Când s'aude venind mirele în cântecele religioase ale flăcăilor, femeile și mama fetei ies afară, iar în cameră rămâne numai mireasă cu două femei, care trebuie să ție de perdea.

Inainte ca mirele să intre în camera miresei, părinții și rudele îi pun bani prin toate buzunarele. Apoi hogea face o rugăciune.

Ginerele intră înăuntru ca om însurat, flăcăii stau în prag și în sa'ă. Acolo un om însurat face o rugăciune împreună cu acești flăcăi. Pe urmă ies toți afară, lăsându-l pe mire singur.

Atunci flăcul pășește spre perdeaua care împarte camera în două și pe care o țin cele două femei. Acestea nu-i dau drumul până ce nu primesc „bacış“, iar mirele este nevoie să le dea bani mulți, până să scape de ele.

Cu acest prilej voiu povesti o anecdotă:

Odată un flăcău însurându-se și voind să ridice perdeaua, o femeie n'a voit să dea drumul perdelei cu tot bacışul primit,

având intenția să-și bată joc de flăcău și să-l zăpăcească. Atunci flăcăul încuie ușa cu cheia, însă oamenii de afară începură să strige că ce face cu două femei de-odată? De rușine, Tătăroaica care se apucase de găume, dete drumul perdelii și ieși afară.

După ce flăcăul rămâne singur, el ridică perdeaua și trece la mireasă. Aceasta se ridică în picioare înaintea lui, îi urează „*echium-seleam*” = bine ai venit și îi sărută mâna, în semn de supunere și inferioritate față de bărbat.

In cazul când fata nu e virgină, nunta se strică și părinții trebuie să restituie flăcăului banii plătiți pentru „mer” și „siut-acî” împreună cu toate celelalte cheltuieli prilejite de nuntă.

Dacă după câteva luni dela nuntă femeia moare, părinții au dreptul să ia înapoi dela bărbat toată zestrea ce au dat-o fetei lor.

In tot timpul nunții și câteva luni după aceea, camera mireilor stă împodobită frumos. Toți pereții sună numai „cevre-le” înflorate.

Inmormântarea. Când moare o femeie, o scaldă o altă femeie; iar când moare un bărbat, îl scaldă hogea.

La cimitir femeile n'au dreptul să meargă, ca să însoțească mortul spre locașul de veci, ci numai bărbății.

Groapa mortului se sapă astfel: mai întâi se sapă o groapă ca și la noi; apoi se scoară în latura de est a ei din colton subteran, în care se vâră mortul cu capul înainte, înfășurat numai într'un giurgiu, — o pânză — și fără sicriu. Mortul însă nu e aşezat cu fața în sus, ci într'o rână, ca să privească spre Miazăzi spre Meca, unde se află mormântul profetului lor Mohamed.

După ce mortul este aşezat în bolta aceia, gura bolții se astupă cu scanduri și paie, iar groapa se umple cu pământ.

O vizită la un Tătar. Un Tătar consideră o cinste faptul că cineva se duce să-i viziteze casa. El nici odată nu spune că te ai dus să mănânci, sau să dormi la el; ci spune că *te-ai dus să bei apă din vasul lui*.

Am intrat de multe ori în casele Tătarilor și în totdeauna am fost înștiințat și poftit mai dinainte.

Când intri în casa unui Tătar, pășești mai întâi în tindă, unde ești primit de bărbat. Nu mi s'a întâmplat niciodată să fiu primit de femeia gazdă. În tindă trebuie să te descalță, căci Tătarii niciodată nu intră încălțați în casă. Poți însă foarte bine să rămâi

în ciorapi sau în picioarele goale. Dacă ești un personaj însemnat, și se oferă locul din fund, aşa încât să fii cu fața spre ușe.

Tătarii n'au paturi, nici scaune. De jur împrejurul odăii, jos pe lângă pereți, sunt aşezate perine frumos lucrate, pe care stai turcește, cu picioarele încrucișate; iar în mijloc sunt aşternute covoare frumoase.

Când intri în casă, bine îrțeles că dai bunăziua, sau bunăseara, după cum este vremea, la care ei își răspund urându-ți bun-venit. Obiceiul este însă ca, imediat ce te-ai aşezat jos pe perină, turcește, ceremonia să se repete; însă de astădată ei își dau bunăziua, sau bună seara, urându-ți bun venit, la care tu trebuie să răspunzi.

După aceea și se aduce dinainte o farfurioară—drept scrumieră — și tabacherea cu tutun. Dacă, în timpul vizitei la un Tătar, faci țigare din tutunul tău, lăsând la o parte tutunul gazdei, aceasta este o notă rea din partea ta. Pe urmă vine cafeaua. Totdeauna, când și se aduce cafeaua, sau apa de băut, omul vine cu ceașca sau cana în față, se înclină puțin, duce mâna dreaptă la inimă, cu palma lipită de piept, iar cu stânga își întinde obiectul.

Casele lor în interior nu au tavanul orizontal, ci țugufat în linie frântă. Acoperișurile, împreună cu partea lor inferioară, sunt la fel cu ale bordeelor săpate în pământ. Totuși camerele sunt curate și plăcute la vedere. După cum am spus, de jur împrejur au perine frumos lucrate, iar pe jos sunt covoare. Pereții sunt împodobiți cu diferite țesături, cusături și alesături în stil oriental: batiste, şeruite, covoraşe; iar pe niște grinzi, ce merg paralel dela un perete la altul, sunt înșirate batiste frumos împodobile și brodate. Toate se caracterizează prin combinația culorilor foarte vii și bătătoare la ochi. Ele se numesc în genere „câlim“, de unde cred că vine și cuvântul nostru de „chilim“, prin care se indică „scoarțele“ și „alesăturile“.

De cele mai multe ori, când ești în „musafârlâc“ la un Tatar, și se aduce să mănânci. Mâncarea e pusă pe o tavă de aramă, sau de tinichea, aşezată pe un scăunăș. Cei care mânâncă se aşeză turcește jos, în jurul tăvii. Ei nu obișnuiesc furculiile și trebuie să mânânci cu mâna, sau, cum zice Românul, cu „gherulița“. Mâncările lor înnoată în unsoare, unt, ulei, ori seu.

Se spune în general: Tătarii mânâncă carne de cal. Nu toți

Tătaril mănâncă carne de cal, ci numai aceia cărora ei le zic Nohai.

După cum noi Românii ne împărțim în Olteni, Munteni, Moldoveni, Ardeleni, etc., tot aşa și Tătarii se împart în: Tați, Chirghizi, Başchiri, Nohai, iar dintre toți aceștia numai Nohaii mănâncă carne de cal.

Bucătăria Tătarilor este destul de bogată și ei gătesc mai ales bucate de acelea, la care n'ai nevoie de pâine, ci care se mănâncă goale, de oarece sunt făcute în aşa fel — din făină și carne — încât nu simți nevoia pâinii. Despre numele bucatelor și felul cum se prepară am vorbit pe larg în altă parte. De altfel Tătarii știu să pregătească pilafuri gustoase, scăldate în unt. Când este o masă mare, sau când gazda are, își dă rachiu; vin însă nu, pentru că nici ea nu bea, fiind oprită de Coran. Cunosc însă mulți Tătari, dintre cei tineri mai ales, cari beau și vin și mănâncă și carne de porc.

Dar, să mă întorc la „musafârlâcul” meu din casa Tătarului.

E de notat că femeia nu se arată mosafirilor niclodată, nè cum să stea laolaltă cu bărbații; trăește în stare de inferioritate față de soțul ei. De altfel, când umblă prin sat, femeile și fetele umblă descoperite la față, adică își dă la o parte vălul de pe obraz.

Inainte și după masă îi se dă să te speli pe mâini.

După ce ai mâncați, imediat îi se dă cafea și tutun. Cafeaua este sau „şecherlê”, sau „sadê”. Şecherlê este cafeaua fiartă cu zahărul ei; sadê este cafeaua amară, la care îi se dă o bucătă de zahăr, pe care o mesteci în gură în timp ce bei cafeaua.

După câțiva timp, în care se vorbește de toate, între altele și de ceva „politică”, pleci luându-ți rămas bun și ducând cu tine ceva din parfumul orientului.

Despre Tătarii numiți Tați. După informațiile pe care le am, se zice că în Crimeea, între alte triburi tătărești, precum sunt Nohaii, Başchirii etc., mai sunt și cei din neamul „Tat” pe seama cărora ceilalți Tătari spun o mulțime de anecdotă, ca să ironizeze inteligența lor. Totuși între Tați și ceilalți Tătari se fac căsătorii, nu-și poartă dușmănie și nu se consideră unii superiori altora. În satul Pervelia sunt câțiva Tați, cari stau bine. Dintre

anedcotele puse pe seama lor, voiu reda câteva, pe care le-am auzit dela ceilalți Tătari.

Iepurele Un Tătar din neamul Tat, numit Curt-Veli, a prins într-o seară un iepure, viu-neatins. El avea o curte fără poartă. Doar într'un loc al gardului se afla un spațiu mic, pe unde intrau și ieșiau oamenii.

Curt-Veli dete drumul iepurelui în curte și în deschizătura gardului puse un jug de boi, gândindu-se că astupă bine locul său că iepurele n'o să poată ieși.

A doua zi de dimineață, Curt-Veli își căută iepurele, dar iepurele nicări. Se duse la gard: jugul la locul lui. Atunci cu degetul la cap, chibzui el :

— Prin golurile jugului ca să iasă... n'a putut ieși Atunci .. n'a putut ieși decât prin găurile restelor !

Măgarul. Intr'o zi un Tătar din neamul Tat prinse un măgar. Neștiind ce este acela, strânse tot satul la sfat. Toți se întrebau : ce să fie ? Ce să fie ?

Atunci unul mai bătrân dintre ei își dete cu părerea :

— „Nu poate fi decât un strămoș de al iepurelui, căci are urechile mari ca și acesta !“

Și toți au crezut.

Cămilă. Intr'nn sat de Tați, un om bogat avea o bostănărie. În acelaș sat trăia și moș Rifat, un bătrân care trecea drept cel mai deștept om din împrejurimi și la care alergau cu toții să-i ceară sfatul, ori de câte ori se aflau într'o încurcătură.

Intr'o zi intră în bostănărie o cămilă. Păzitorii îngroziti, nu știau cum s'o dea afară. Se găndeau ei: dacă ar goni-o din nou, are să calce și alți pepeni și alte vrejuri pe lângă cele pe care le-a stricat când a intrat. Ce-i de făcut ?

Alergară la stăpân și-i povestiră pățania ; iar acesta îi mâna la moș Rifat, deșteptul satului, ca să-i ceară un sfat. Acesta, după multă chibzuială vorbi :

— „Duceți vă, legăți cămila de câte patru picioare, trântiți-o jos, înhămați la ea patru cai și scoateti-o târâș din bostan afară !“

Mai adaog aci încă câteva note și observații asupra Tătarilor din Pervelia.

Sânge nebun. Tătării zic la flăcău, „*delican*”, cuvânt care însemnează sânge nebun, fiind compus din două vorbe: deli = nebun și can sau că â — în dialect — sânge. În locul cuvântului nostru de flăcău, care sună cam răce, ei zic prin urinare *delican* și astfel, în mod poetic, îți redă toată vigoarea și năvălnicia tinereții.

Despre frumusețe, sulimanuri etc. La Tătari bărbații nu întrebuiștează niciun mijloc artificial de înfrumusețare; femeile însă, chiar din frageda copilărie. Ele își väpsesc părul și sprincenele: părul de obiceiu în roșu, iar sprincenele în roșu și negru. Unghiile și podul palmelor de asemenea și le colorează în roșu.

Flăcăilor le p'ac fetele bălane, cu părul roșu și sprincenele negre. Fetelor le plac flăcăii bruneți, cu sprincenele negre-imbinante. În privința aceasta am făcut odată mult haz.

Mă împrietenisem cu un flăcău tătar, care devenise un „alter-ego“ al meu. Odată el îmi spuse şiret:

— „Domnu Dascăl, ala pete (fete) mult place la tine. La tine este „cara“ (= negru, brunet) și sprincena mult este, b're. Pacat nu este Tatar“.

Vrea să-mi spue că m'au plăcut tătăroaicelle fiindcă sunt brunet și am sprincene groase și că... păcat că nu sunt Tătar.

Vendetta. Am în școală un băiat sărac de Tătar, al căruia tată a fost împușcat de un om din sat la retragerea din 1916. Odată cu el au fost împușcați și alți Tătari, cări sunt îngropăți în marginea satului.

Am întrebat odată, întămplător, pe un Tatar din sat, care știa bine românește, dacă n'a încercat cineva să răzbune pe cei morți. El mi-a răspuns că nu; dar copiii celor morți, când vor crește mari, au datoria să răzbune moartea părinților lor.

Rugăciunea. În a doua jumătate a lunii Noembrie 1919 eram aşa de bonav, încât zăceam în nesimțire. Multora dintre Tatari le părea rău, fiindcă știusem să le câștig simpatia. Mai ales învățătorul turc, care e în acelaș timp și hoge la geamie, muiezin, fiind absolvent al semiraru'ui musulman din Medgidia, mă vizita în fiecare zi.

Odată, când deschid ochii, văd la capul meu pe hogea I. C. îngânând ceva și alți cățiva tătari ascultând tăcuți. Il întreb pe hoge ce spune? Și mi a răspuns că zice o rugăciune de înșănătoșire din Coran, pentru ca Alah să-mi ajute să mă fac sănătos.

Asculțând o melodie tătărească. Mă aflam în „musafârlâc” la un Tătar. După toate cele obișnuite, precum: tratajii, convorbiri lungi despre multe de toate, se asternu o tăcere între noi, un fel de visare, o lene....

Unul începu să cânte o melodie molcomă, trăgănată, plângătoare. Ascultând-o, și se strecu în suflet o pace, o visătorie, nu știu ce nelămurit. La glasul celui ce începuse cântecul se uniră apoi și alte glasuri, care cresceră ca un torrent. Sufletul îmi era cuprins de un fel de durere; îmi reamintiam de trecutul sbuciumat și nu știu cum, fără să vreau, și de o iubire trecută. În cântecul lor par că se revărsase toată durerea, toată speranța, toată iubirea unor suflete sbuciumate.

Și melodia orientală suia, coboră, o țineă pe o notă, o notă dulce, dulce.... O ascultam, o simțiam, o pricepeam chiar. Și când cântăreții au tăcut, mă cuprinse o părere de rău ca după ceva iubit și pierdut pe multă vreme. Par că mi se înmormântă și sufletul meu în tăcerea aceea.

Școala. În satele tătărești eu cred că în totdeauna a existat școală în limba lor. Deduc aceasta din faptul că cea mai mare parte din locuitori știu să scrie și să citească, chiar și bătrâni.

Învățătorii lor au fost hogii, tocmai și plătiți cu anul de locuitorii satului. Astăzi parte din ei sunt plătiți de Statul român, însă cred că mai mult de jumătate din ei sunt plătiți tot de sate.

Prin câte sate tătărești am umblat, eu n' am găsit să lipsească școala și hogea. Învățatura lor constă din scris și cetit, mai ales din cititul Coranului, pe care însă nu-l înțeleg, fiind scris în limba arabă pe care ei n'o cunosc.

Judecata bătrânească. Când se ivește o ceartă, sau neînțelegere între Tătari, ei nu aleargă numai decât la judecătorie, ci chiamă cățiva bătrâni, sau oameni de vază ai satului, cărora li se povestește cum stă pricina; iar aceștia fac dreptate și-i împăcă.

Acesta e un vechiu obiceiu al lor, cum eră și la Români odinioară obiceiul pământului. Rare ori se întâmplă ca o neînțelegere dintre Tătari să ajungă în fața instanțelor judecătoarești; ci judecata și-o fac ei singuri, în sat.

Am avut prilejul să cunosc un caz de acest fel. Un oarecare Tătar, X., bățiv de felul său, a mărturisit în gura mare în fața altora cum că el a necinstit pe nora lui Y., bărbatul acesteia aflându-se în serviciul militar. Să se noteze că o rușine sau o insultă ce apasă asupra unui Tătar, apasă asupra întregului sat și toată lumea se socoate rușinată sau insultată. Pe urmă, bineînțeles, s'a stârnit scandal între X și Y și au ajuns, fără seara, în fața câtorva bătrâni din sat, la judecată. Cu toții au luat partea lui Y și toți s-au simțit insultați. Rezultatul a fost că X a luat o bătaie bună dela toți. În urmă X și-a cerut iertare, și-a retras cuvântul, a sărutat mâna tuturor și astfel lucrurile s-au linștit.

Cuvinte străine în limba tătărească din Dobrogea. În limba Tătarilor din Pervelia, cuvântul „capuștă“ însemnează „varză“; iar „harù“ însemnează „frumos“, sau „bine“. Ele sunt împrumutate din rusește, căci în această limbă „capușta“ și „haroși“ sau „harașd“ însemnează același lucru. De unde se poate deduce că Tătarii din Pervelia sunt veniți din spre părțile rusești. În afară de „capuștă“ și „harù“, Tătarii nu mai au alte cuvinte pentru „varză“ și „bine“.

Cuvântul „ii“ = bine, pe care-l folosesc, nu e tătăresc, ci turcesc.

Atât în tătărește, cât și în turcește, cuvântul „bogdai“ însemnează grâu. Faptul mi-l explic astfel: a fost o vreme când Moldova era numită de Turci și Tătari „Bogda-ili“, adică Bogdania, țara lui Bogdan Voievod, fiul lui Ștefan cel Mare, care și-a închinat cel dintâi țara Turcilor. Se poate că abia atunci să fi văzut ei grâu în cantitate mai mare și anume după ce au cunoșcut Moldova și de aceia au numit grâul după țară.

ELEGIE TĂTAREASCĂ

Chetegecmâs bierden
Dauli toid, ai !
Calageac-ia eolimâz
Geailgan coid, ai !

Teogherec șictî camăștan
Teobesî daldan !
Câmâsî geandan airlgan
Câmâsî maldan !

Ciorbaga catsan tatî
Mai, Dobrogea tuzî !
Câmânâm calgan anasî .
Câmânâm câzî !

Bașângdan calsân
Teregân iapâragî !
Altân echen şo Cârâmnân
Topâragî !

Deuvlet verdî ecâă ogâz
Bâr şip tain ;
Arcama taiac urdular
Tugî sain !

Noi vom pleca de aici
Cu „daulul”¹⁾, ca nunta, vai !
Şi ne-or rămâne morţii
Ca oile împrăştiate, vai !

Căsuțele noastre cu perejii de stuf
Si acoperişul de ramuri !
Unii se despart de fiinţe dragi
Şi alţii de avereia lor !

Dac'o pui în ciorbă, nu-i dă
Gust sarea din Dobrogea
Unora le-au rămas mamele
Altora copilele !

Să-ţi fie de cap
Şi pomii şi frunzele !
De aur eră al Crimeei
Pământ !

Statul ne-a dat doi boi
Şi câte două pâini ;
Ne-a dat pe spate şi beţe
Câte fire de păr (în cap) !

Elegia aceasta se referă la emigrarea Tătarilor din Crimeea în Dobrogea. Cerând oarecare lămuriri asupra ei, mi s'a spus că e un cântec vechiu de tot, de vre-o trei sute de ani, și că îl știu din bâtrâni. Cerând explicații și asupra strofei a cincea, în care se spune că Statul le-a dat câte doi boi și două pâini și apoi bețe câte fire de păr în cap, mi-au povestit că la venirea lor în Dobrogea, autoritățile turcești le-au dat vite și pământ. Parte diu ei, nu se știe din ce motive, și-ar fi vândut și vitele și pământul, iar banii i-și cheltuit; pentru care faptă autoritățile turcești i-au tras la răspundere și i-au bătut cumplit.

1) daul = toba cea mare.

ELEGIE

Ai variraş, variraş¹⁾
Caltraiman coinun aş
Cârdan şictî cârc atlî

Cârcauda şal atlî.
Men acamnî tanâiman :
Cerchez beorâclî şal atlî.

Arpa, talcan²⁾ caurdâm.
Eigân gelghè saurdâm.
Men acamnî artândan
Gealangaiac geurdâm.
Deort tegherşâc magearî :
Ailanà cheghâi desène ?
Acam chetmi câm cheşân ?

Anaşî oghâi desène ?³⁾

Hai, tra la la, tra la la.¹⁾
Tremur, deschide-ti sănul.
Din câmp au răsărit 40 de călă-
[reji

Şi toţi patruzeci sunt cu caii suri.
Eu îl cunosc pe nenea (printre ei) :
Are căciulă cérchezească și calul
[sur.

Orz și talcan²⁾ am prăjît,
Zoana la văut am vânturat o
Eu după nenea al meu
Am fugit cu picioarele goale.
Patru roate sunt la cărujă :
Se 'nvârtește spița zici tu ?
Nenea dacă nu se duce, cine să
[se ducă ?
Mama lui e vitregă, zici tu ?⁴⁾

1) Acest «variraş» nu se poate traduce; i s-ar potrivi, ca valoare, refrenul «tra la la», de oarecă acest «variraş» se repetă după fiecare vers al poeziei.

2) *Talcan*. Orzul se prăjește, se pisează și se cerne, aruncându-se zoana, sau șămăș ța. Din făina de orz, astfel preparată și amestecată cu zahăr, se face un fel de mâncare ca terciul nostru, numită «talcan», mâncare pe care Tatarii o fac mai ales în timpul Ramazanului și pe care o prețuiesc foarte mult.

3) *Desene*? Acest cuvânt întărește afirmația în propoziție. Deci «zici tu?» ar fi «nu-i aşa»?

Când zice fata «Mama lui e vitregă, zici tu?», însemnează că mama lui într'adevăr e vitregă. Părerea mea e că prin mama trebue să înțelegem aci *soartă*.

În această poezie se vorbește de o fată care și-a recunoscut fratele printre soldații ce merg în luptă. Ea și pregătește mâncare bună «talcan», și aleargă după dânsul în picioarele goale. Si fata îi deplângе searta, fiindcă amândoi au o mamă rea adică o soartă vitregă.

CANTEC PATRIOTIC

Ei, Dobrogea, sănătăvetan,
Geanlar sena olsun feda;

Dobrogea evladies !
Miletē şan vireris
Vetanî gean vireris.

Milet bughiun curban sena !
Şanătăvetan, bin ler iaşa !

Ei, Dobroge, patrie vestită,
Sufletele noastre pentru tine se
[jertfesc ;

Suntem copiii Dobrogei !
Să se trâmbițe în toată națiunea
Că noi ne dăm sufletul pentru
[patrie.

Națiunea astăzi îi se sacrifică ţie !
Patrie vestită, mii de ani să tră-
[iești !

Acest cântec l-am auzit la copiii Tătari din școala mea. Am observat că oamenii nu vîrstă nu-l cunosc. I-am urmărit originea și am aflat diferite versiuni. Unii pretind că a rămas din războiul dela 1877, ceeace nu cred. Un hoge mi-a spus că poezia e făcută de un oarecare Halim Isa Celebi, de fel din comuna Endec-Cara-chioi, județul Constanța, fost elev al Seminarului musulman din Medgidia și actualmente hoge-hatip și învățător turc la Balicic. Nu ered nici această versiune.

Alii spun că poezia aceasta ar fi un marș eroic cântat de Junii Turci în timpul ultimelor prefaceri din Turcia și că în acel marș cuvântul «Dobrogea» e înlocuit cu «osmanlı», nume pe care-l dau turcii țărui lor Părere a aceasta mi se pare mai plausibilă. Probabil că Halim Isa Celebi o fi copiat cântecul, înlocuind cuvântul «osmanlı» prin «Dobrogea», ca să-l adapteze provinciei.

Cântecul este, de fapt, destul de răspândit.

Poveste tătărească. Eră odată un munte minunat. La poalele lui creștea bălării, mărăcini și cucută. Mai sus, pe coastă, creștea orz. Dacă te suiai mai sus, găseai păduri frumoase, cu izvoare, codri nesfârșiți și întunecoși, și tot mai sus creștea livenzi cu poame; iar în vârf muntele eră cu totul și cu totul de aur și acolo locuia Fericirea.

Acest munte al Fericirii era așa blestemat că nimeni să nu se poată sui până în vârful lui. Cel mult oamenii mai îndrăzneți puteau să ajungă până la jumătatea coastei, în codrii cei mari, în care trebuiau să se rătăcească, apucând o cale greșită, care-i aducea înapoi în bălăriile și mărăcinii dela poale.

Și s'au pornit să urce acest munte al Fericirii fel de fel de oameni: padışahi, pași, bei, soldați, negustori, până la cei de pe urmă oameni dela țară. Mergea fiecare pe drumul lui, cu do-

rînja în suflăt ca să ajungă la vârful cel de aur. Treceau prin păduri, prin pustii, peste râuri și toți călcau înainte, mânați de speranță.

Și iacă, în drumul lor întâlniră un moșneag; iar acesta le vorbi astfel:

— Întoarceți-vă înapoi, nebunilor, că umblați zadarnic. Eu am plecat de mic copil să caut muntele Fericirii și de-abia târziu, târziu l-am găsit. Iar când am vrut să mă sui în vârful lui, am ajuns pâna în codrii cei întunecosi. Acolo a început să suflă o furtună aşa de groaznică, încât se desrădăcinau și copacii și mi-am pierdut cărarea. M'am rătăcit și m'am pomenit în bălăriile și mărăcinile dela vale. Ascultați cuvântul meu, întoarceți-vă înapoi!

Dar nimeni n'a vrut să-l asculte și au pornit cu toții mai departe, mai aprigii în gând și cu dorul și mai fierbinte de a găsi muntele fermecat al Fericirii.

I. DUMITRESCU
Invățător, Pervolia

EXTRĂSE DIN DIMITRIE CANTEMIR

(Prima jumătate a secol. XVIII).

I. Dobrogea. Este o provincie situată dincolo de muntele Hemus (Balcani) și se întinde de-alungul Dunării dela Dristor, în Romania (sic), până la gurile acestui fluviu. Toată țara e numai un șes, o câmpie vastă, fără râuri, fără păduri¹⁾; numai la extremitatea ei, aproape de Dristor, este o pădure pe care turcii o numesc Deli-Orman, sau pădurea nebunilor. Locuitorii ei sunt de origine turci și au venit aici din Asia, dar astăzi se numesc Citaki și sunt vestiți pentru marea lor ospitalitate. Dacă trece vre-un călător prin satul lor, fie el de orice neam sau religie ar fi, toți capii de familie ies în fața porții și în modul cel mai prietenos îl poftesc să intra în casa lor și să primi să șează la masă și să mănânce din cele ce le-a dat Dumnezeu. Acestea sunt însuși cuvintele lor de invitație. Acela apoi, a cărui invitare a permis-o călătorul, îl ține la el trei zile cu cai cu tot, dacă nu sunt mai mulți de trei, și îl ospătează fără nici o plată și cu atâtă curtenie și afabilitate, încât abia îl se mai poate găsi pereche în lume. Ei îi pun dinainte ouă, miere — de care țara e îmbelșugată — și turtă coaptă în spuză, dar care e foarte fină și gustosă. E de notat, că ei pregătesc câte o cameră anume pentru primirea oaspeților, având în mijloc un cămin înconjurat din toate părțile de paturi, unde călătorii se pot întinde comod, după a lor placere. Fiindcă nu au paduri cu lemne, ei încălzesc casele cu bălegar uscat la soare. Casele le fac din piatră, dar fără var și nisip, încât pereții par a fi mai mult o grămadire de pietre,

1) De bună seamă, D. Cantemir se referă numai la stepa Dobrogei nu și la regiunea cu dealuri și păduri dela Nord

decât un zid solid. Dar, pentru a se apăra de frig, ei muruesc perejii din afară cu balegă. Apa și-o iau din fântâni; însă, din cauza uscăciunii solului, trebuie să le sape adânc, până la o sută de orgnii¹⁾. Țara aceasta produce și cai foarte iuți la fugă, pe care turcii îi socot de cei mai buni după caii moldoveniști.

Eu am trecut adesea prin aceste părți, fiindcă pe aci îmi era calea din Moldova spre Constantinopole, și voesc dar că să povestesc, cu acest prilej, ceeace mi s'a întâmplat odată în drumul meu. Trăgeam totdeauna la un locuitor în satul Alibeg²⁾, la un om cu mare vază și bogat. Am ajuns odată la el chiar în ziua de 22 Iulie, de Sântul Foca și am văzut că toți muncitorii lui—și avea peste o sută de creștini la lucru—stau fără treabă, ca în zi de sărbătoare. Atunci l'am întrebat:

— Cum de nu se găsesc oamenii aceștia la lucru?

El îmi răspunse: „Sunt mohamedan adevărat, dar niciodată nu voiu îngădui ca oamenii mei să lucreze în ziua aceasta”.

M'a prins mirarea de aceste cuvinte ale lui și l'am întrebat mai departe:

— Ce? Poate că astăzi e sărbătoare la voi?

El a surâs și apoi mi-a zis: „Mă mir că voi, creștinii, nu știți că astăzi e ziua Sântului Foca”.

— Și ce aveți voi, și zicei, cu ziua Sântului Foca?

— O! amicul meu, îmi replică el, cum de vorbiți voi aşa?

Acest sfânt, prin minunile sale, a dat dovezi destule printre noi de puterea sa. Ascultă: încă dela strămoșii noștri, care nu știau nimic despre sărbătoarea Sfântului Foca, au trimis în ziua aceasta pe lucrătorii creștini la recoltarea bucatelor de pe câmp și, cu toate că aceștia le-au obiectat că este ziua Sfântului Foca, ei totuși i-au silit cu bătaia să îndeplinească porunca. Bieții creștini n'au avut ce face și s'au supus; și au mers de au încărcat carele cu grânele stăpânilor. Dar ce s'a întâmplat pe când se întorceau spre casă? Un bâtrân, venerabil prin etatea sa, le ieși înainte cu o făclie în mâna și, înfruntând pe lucrătorii creștini, că-i au profanat sărbătoarea, puse foc carelor cu grâu. Flacăra se întinse ca fulgerul peste tot ținutul și prefăcu în cenușe nu numai bucatele

1) O unitate de măsură grecește, orgnia.

2) Probabil Ali bei-chioș din județ Tulcea

te se mai aflau pe câmp, dar și pe cele adunate în scărte acasă. Astfel, părinții noștri prințând minte din această nenorocire, s-au hotărât să respecte această sărbătoare cu aceeași religiozitate, cu care o țin creștinii și să se abție dela orice lucru. De când ținem și noi acest obiceiu al strămoșilor noștri, nu ne amintim să se mai fi întâmplat un asemenea foc¹⁾. (Din D. Cantemir: Istoria imper. otoman. Vol. I, p. 309-311. Ed. Hodoș, 1876, Buc.).

II. *Catărlez, Casimcea.* Semnificația numelor acestor două localități dobrogene—Catărlez e mai cunoscut sub denumirea de St. George,—se lămurește din următorul pasaj din *D. Cantemir* (Istor. imp. otoman, vol. I, pag. 372, nota (10) ed. rom., București, 1876):

„*Cassim Giuni.* Cu numele acesta numesc turcii pe Sântul Dumitru, despre care, ca și despre St. George — numit la ei Chisrelles²⁾ — zic legendele lor fabuloase, că a fost musulman. El țin sărbătorile acestor doi sfinți chiar în zilele în cari le țin și creștinii orientali, adecă la 23 Aprilie și 26 Octombrie. După aceste două zile, ca după doi poli universali, își regulează turcii expedițiunile lor războinice. După 23 Aprilie ei pornesc în campanie, iar după 26 Octombrie se reîntorc acasă. Soldatul care după St. George nu se prezintă pe câmpul de exercițiu, își pierde solda și recompensa, sau trebuie să sufere alte pedepse; și ce pedeapsă poate să fie mai amară pentru un soldat, decât a fi scos cu rușine din armată? Iar, după ce și a făcut serviciul în lunile dela St. George până la St. Dumitru, din această zi înainte nici un soldat nu poate fi constrâns a se supune generalilor, ba chiar nici Sultanului, afară de cazul când el, pentru binele public, se leagă de buna sa voie a servi și mai departe. Căci soldatul care după St. Dumitru vine la Ordi-cadisi, sau la judele armatei și-i cere Cassim-sigili, adecă certificat, că în acest an și-a împlinit cu credință serviciul, ceeace nu i se poate refuza, unul ca acela poate merge sigur și liber din armată, fără teamă de înfruntare sau pedeapsă. Căci nici un soldat turc, desigur cu totii

1) Traditia aceasta se mai păstrează și astăzi în Dobrogea. Am auzit-o povestită de Români în jud. Tulcea.

2) Traducătorul german al acestei istorii, adaugă: «de comun se numește Chidrelles, dar mai corect e Chissir-Elles, adecă enemuritorul Ilies», despis al cărui suflet, zic ei, că a trecut în St. George, care sboară prin lume și ajută pe oamenii bunii».

primesc solda pe tot anul, nu e obligat a servi mai mult de șase luni într'un an".

III. *Isaccea*: „*Sactce. Mai înainte se numea Oblucița*, cetate așezată pe malul sudic al Dunărei, nu departe de Galații Moldovei. Edificiile vechi ce se văd întrânsa, sunt probe evidente de anticitatea ei. Dar nici în ziduri, nici în temeliu nu se vede cine ar fi fost fundatorul ei. Se pare totuși că ea este opera colo-nilor romane în Dacia, sau poate chiar a Dacilor, chiar aşa precum sunt *Tulcea, Babadag, Carassu* (Megijia azi) și alte foarte vechi cetăți în Dobrogea“. (D. Cantemir: Ist. imp. otom., vol. I, p. 406, nota 14, ed. rom., Buc. 1876).

IV. *Chilia*: „Moldovenii îi zic Chilia iar în vechime se numia Lycostom. E așezată la gura cea mai lată a Dunării, singura pe care pot intra navele din M. Neagră. Nu e departe de cetatea Akkerman. Ambele aceste cetăți s-au ținut mai înainte de Moldavia; astăzi se țin de țara Bugeacului, pe care Moldovenii o numesc Bassarabia“. (D. Cantemir. Ist. imp. otom., vol. I, p. 297, nota 89, ed. rom. 1876).

V. *Silistra*: „*Seraskierul de Silistra. Toți Pașii cărora le este încredințată apărarea provinciilor nordice ale imperiului otoman contra Poloniei, se numesc Pașa de Silistra. Reședința lor însă este la Babadag. Silistra e o cetate așezată în partea meridională a Dunării, în fața României și e cunoscută de toate hărțile noastre moderne. Ea mai poartă și azi numele grec de Drisa și are un mitropolit grec. Locuitorii turci sunt foarte pu-tini în Silistra; mai mulți sunt creștini, în special Slavi, Bulgari și Români Babadag, din contra, e mai aproape de M. Neagră, cale cam de 20 ore dela Dunăre, drept în jos de Saccia, numită la antici Oblucisa. Murii acestor două cetăți: Silistra și Babadag, atestă vechimea lor, căci structura lor pare a fi mai mult romană decât turcească; de unde se poate deduce cu toată probabilitatea, că ele sunt fundate de Români, spre a împiedica irup-țiunile barbarilor și mai ales ale Scitilor.*

Dincolo de muntele Cenghe, pe calea care duce din Moldavia la Adrianopole, se văd ruinele unei alte asemenea cetăți vechi, care poate avea un perimetru de vre-o patru mile italiene.

Turcii o numesc *Rosokiesre*, care se vede a fi o corupere din cuvântul grec *Rossocastron* etc.“ (D. Cantemir. Ist. imp. otom. Vol. II, p. 444-445, nota '7, ed. rom., 1876, Buc.).

VI. *Fazargic*: „Tatar-Pazargic. O cetate mărișoară în Tracia, situată la piciorul muntelui Cenghe, în partea din spre miazănoapte de acesta. A fost clădită de acele colonii turcești din Asia, cari la ordinul Curții otomane s-au aşezat în jurul muntelui Hemus și care astăzi se numesc Citaci“. (D. Cantemir. Ist. imp. otom, Vol. II, p. 448, nota 32 Trad. rom., Buc. 1876).

VII. *Babadag*: „Reședința Pașei de Silistra, care e insărcinat cu apărarea provinciilor septentrionale ale imperiului. Sub jurisdicțiunea lui stau toate țările dintre muntele Hemus (Balcani), Marea Neagră, Dunăre și Nistru. — Cuvântul Babadagli, după originea sa, însemnează tatăl munteilor și această localitate se numește așa, din cauza că în partea opusă a cetății e un munte mai înalt decât toți ceilalți. În vecinătatea acestei cetăți se află o specie de corbi cari, prin mărimea lor, întrec pe toate celelalte păsări săburoare Turci și Tătarii și numesc Ghiudgighin. Sunt așa de numeroși, încât meșterii de arcuri pot împodobi cu penele lor toate săgețile din Turcia și Tataria, deși, pentru acest scop, nu se pot întrebuița decât 12 pene și acestea încă numai din coadă și care, de obiceiu, se vând numai cu un leu. Acestea sunt recunoscute de cele mai bune pentru arcuri și întrec pe toate celelalte, așa încât un meșter îscusit nici nu folosește alte pene în meseria sa. Dacă cineva are în tolbă mai multe săgeți prevăzute cu alte pene și una e ornată cu o singură pană dela acești corbi și o lasă a se atinge de celelalte, ea le măñâncă și le despoiae până la lemn. Pentru această putere singulară pare că s'a dat acestor corbi numele tătăresc de Ghiudgighin“.

(*Ghiudgi* în turcește însemnează putere; *ghin* în l. persană înseamnă posesor; deci: posesor de putere. Nota trad. germ.).

(D. Cantemir. Ist imp. otom. Vol II, p. 506, nota 72, ed. rom., Buc. 1876).

VIII. *Colonisti poloni transplantăți de turci la Kırkilișse prin Dobrogea*.

„Sultanul vedea bine că nu se poate asigura de posesiunea cetății Camenița, cătă vreme este locuită de creștini; căci aceștia nu numai că informează pe înemici despre tot ce se petrece acolo, dar încă le arată și calea cum să poată recăștiga cetatea. Drept aceea dețe ordin ca toți locuitorii teritoriului Cameniței să treacă peste Dunăre și peste muntele Hemus în provincia Kirk Ecclesia¹⁾ și să li se dea pământ acolo. Iar locurile părăsite de aceștia le-a împărțit la două mii de Spahii, locuitori din ținuturile Benderului, Akkermanului și Chiliei“.

(D. Cantemir. Ist. imp. otom. Vol II, p. 425, ed. rom., Buc. 1876).

X. Frâncii. „Italienii, turcește Ifrengi, nume ce în general îl dau ei popoarelor din oricare parte a Italiei“.

(Idem, vol. I, p. 285 nota 57).

„Franchii. Este în uz la turci de a numi mai toate națiunile creștine — cu excepția Polonilor, Ungurilor și altora cari poartă vestimente lungi — și în special pe Italieni cu numele de Efrengi, care de comun se pronunță Firenki. Dar au și pentru fiecare popor un nume deosebit: aşa, pe Germani și numesc Nemce; pe Francezi, Firansiz; pe Spanioli, Espaniol; pe Englezi, Ingiliz; pe Olandezi, Nidirlanda sau Filimendi; pe Saxoni, Sax; pe Suedzi, Isveci; pe Poloni, Leh sau Lih; pe Unguri, Madgiar; pe Ruși, Moscoyli; pe Cazaci, Kassak etc.“

(Idem, vol. I, p. 173, nota 19).

X. Porecle turcești ale popoarelor „Turci au obiceiul de

¹⁾ Nota 12): „Numele unei provincii și cetăți, care înainte de aceasta s'a numit *Tessaraconta ecclésiae* sau Patruzeci de biserici, fiindcă atâtea biserici erau mai de mult acolo. Cetatea se află la 38 ore de Constantinopole și la 12 ore de Adrianopole. Astăzi nu mai are nici ziduri și locuitorii creștini sunt foarte puțini, căci în cca mai mare parte este locuită de evrei, pe cari Sultanul Mohamed i-a adus din Podolia și vorbesc și astăzi dialectul lor german corupt, chiar ca și în Polonia. Ocupația lor principală e a produce unt și casă, pe care îl trimit evreilor din Constantinopole, d.pă ce mai întâi l'au marcat hahamul sau capul Sinagoge, cu s'giliul său, în semn că este cușer, adeca curat și preparat de mâna evrească“.

a da asemenea porec'e nu numai generalilor inamici, ci și poapelor, porecle cari nu prea onorează pe cei cărora li se aplică, dar care, în unele privințe, au un fond de adevăr. Așa d. ex. pe August, regele de acum al Poloniei, pe când era principé elector al Saxoniei și general al imperialiștilor în Ungaria, turcii îl numiau Nal-Kiran, adecă Frânge-potcoave. Pe Evrei îi numesc Cifud, adecă cână; pe Persani, Kisilbaşı=capete roșii; pe Armeni, Bocci=mănâncă că...; pe Georgieni, Bit-ieigi=mănâncă păduchi; pe Tătari, Liaș-ieigi=mănâncă hoit; pe Indieni, Dilenzi=cerșetori; pe Arabi, Akilsis=nebuni; pe Greaci, Boinus sis koium=oi fără coarne; pe țărani, arabagi=cărăuși; pe insulari, Giemigi=marinari; pe Albancezi, Gighergi=vânzători de plămâni; pe Moldoveni, Bogdani nadan=boi bogdănești¹⁾; pe Munteni, Cinghiane=lăutari²⁾; pe Bulgari și Sârbi, Haidud=tâlhări; pe Turcii dobrogeni, Cîlak³⁾=?; pe Țigani, Firauni=Faraoni; pe Raguzani, Ciausus=spioni, trădători; pe Bosniaci, Potur=prădători, distrugători, corsari; pe Ruși, Rusi-menkius=perversi; pe Poloni, Fodul ghiaur=îngâmfați, aroganți; pe Germani, Gurur kiafir=nerușinați calomniatori; pe Venetieni, Balicgi=pescari; pe Italieni, Firenki hesar renki=Frânci de o mie de culori, înselători; pe Francezi, Ainagi=astuțioși; pe Olandezi, Peinirgi=brânzari; pe Englezii, Ciocagi=postăvari; pe Spanioli, Tembel leneși și aşa mai departe; de îndată ce vin în contact cu un popor, îndată îi dau un nume de batjocură“.

(D. Cantemir. Ist. imp. otom. Vol. I, p. 340-341, ed. rom. Buc. 1876).

C. B.

1) Fiindcă marca țării e un zimbru.

2) Traducătorul german al acestei istorii explică astfel porecla de Cîlak: cît=gard etak ar fi caflat sub gard.

RECENZII

*The Roumanias and their Lands—
Români și țările lor.*

Sab acest titlu a apărut în editura «George H. Doran Company» din New-York, o serie de hiroșuri semnate de d-l prof. Vasile Stoica.

Brosura IV se ocupă exclusiv de Dobrogea. E acuprindé patru capitole: 1) *Schîfe istorice*; 2) *Repartiția populației*; 3) *Opera civilizatorie a României în Dobrogea*; 4) *Importanța Dobrogei pentru România*.

Este o lucrare de compilație a ceea ce s'a scris în timpul războiului în țară și în apusul Europei, cu scopul de a lanțuri publicul american asupra problemelor românești.

I. Autorul începe expunerea sa încă de pe tipul infloriri Greciei vechi, când Elenii, atrași de bogățiile care se aflau pe coastele Mării Negre și pe malurile Dunării, au înființat colonii ca Odessos, Dyonisos, Callatis, Tomis, Istria etc.

Se înțelege deci, că înainte de sosirea legiunilor romane, aceste ținuturi au fost dominate de cultura mediteraneană.

Legiunile romane aduse în Moesia inferioară și mai în urmă în Dacia, au avut menirea de a popula țara și a romaniza în special populația de la sate. În cît, dacă influența grecească era de seamă în orașe, cea romană a fost hotărâtoare la țară.

Cercetările recente au probat, că populația *neo-română*, derivată din săngele raselor de subdominația română, nu a dispărut niciodată din Dobrogea și că ea este aceea care formează elementul preponderant al populației din provincia noastră.

De la vechii Elini autorul trece apoi la cucerirea și colonizarea Româñă; ajunge la Bizanț; imbrățișează invaziunea barbarilor, printre cari, Bulgariei, puțini la număr, apar ca un incident în acele timpuri, când cultura română și influența grecească erau stabilite de secole. Sub raportul numărului și al valorii sale culturale, elementul bulgar din Dobrogea nu prezintă cel mai mic coeficient de însemnatate.

Prima apariție a cătorva Bulgarii în Dobrogea, s'a făcut după pacea de la Chiuciuc-Cainargi (1774) și în urmă păcii de la București (1812), când Basarabia ne-a fost răpită de către Imperiul Tarilor. Pe acele timpuri, familii de Bulgari, nemulțumiți de stăpânirea turcească, au emigrat în sudul Basarabiei și Rusiei. Puțin timp în urmă, aceeași Bulgari, nemulțumiți și acolo din cauza recrutărilor rusești, trec Dunărea în teritoriul turcesc și se stabilesc în nordul Dobrogei. Aceasta este vechea populație bulgare din regiunea lacului Razim populație care datează abia de 15—20 ani înainte de războiul Crimeii.

Continuitatea elementului românesc în Dobrogea este probată și prin folklor, în care se găsesc multe și felurite referințe cu privire la existența de secole a Românilor în această provincie. Autorul ne mai arată că, după căderea Imperiului Bizantin, populația ortodoxă din Dobrogea depindea, sub raportul Cultului, de episcopatul românesc din Brăila.

Pe timpul razboiului din Crimaea, un ofițer-medic francez, Camille Allard ne dă în notele sale de campanie căteva informații foarte interesante. Astfel el ne spune că dealungul Dunării, în Dobrogea, el a văzut sate de Români și Tătări și că «Bulgarii sunt săni numeroși». Mai departe el scrie «Bulgari se găsesc numai în jurul Mangaliei și în căte-vă sate în interior, între Tulcea și Kiustenge»; și mai apoi el adaugă o observație sugestivă, care este cheiață să explice multe lucruri. «Cum Turcii privesc cu ochi răi pe Români, acestia pretind a fi Bulgari și vorbesc turcește cu streinii».

Lejan, care trece ca unul din cei mai autorizați cunoștători ai Turciei în vremea sa, scrie: «Bulgarii sunt în mică minoritate în Dobrogea» (*Lejan în Peterman's Mittheilungen* la 1861).

Chiar geografi bulgari, ei însăși—când nu sunt orbiți de prejudecăți—

confirmă cercetările celorlalți invățați și d-l Miletitsch insuși în Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale, III, p. 234), serie desculță recent, în 1913 «Incepând din valea Provadiei și de la Marea Neagră aproape de Inrichoe, până la Dunăre (în sprij nord), eu nu am fost capabil să descoper o singură localitate, unde elementul bulgăresc să fie autohton». Aceeași idee o exprimă în diferite lucrări și profesorul Ischirkoff de la Universitatea din Sofia.

In definitiv, pretențiunile unei țări asupra unui ținut trăiesc să fie fondate pe asemănarea de radă, pe o cultură comună, pe un trecut istoric comun; ori printre posibilități continuă dealungul secolelor. Nici una din aceste rațiuni nu stau în picioare pentru Bulgari.

Majoritatea locuitorilor nu sunt și nu au fost niciodată Bulgari. În Dobrogea a înflorit civilizația greacă, română sau bizantină, iar prosperitatea modernă a Dobrogei este datorită în întregime României.

II. In cap. II autorul da două statistică ale populației din județele Constanța și Tulcea. Ele vorbesc destul de clar și evidența cifrelor este un fapt concret care nu lasă nici umbră de indoială.

a) Statistica facultă de guvernul Român la 1880. ne arată:

Județul Tulcea

Români 32 la sută
Bulgari 25 la sută
Celelalte naționalități împreună 43 la sută

Județul Constanța

Români 23 la sută
Bulgari 13 la sută
Celelalte naționalități împreună 64 la sută

6.— Statisticile facute de Guvernul Român de la 1890 până la 1911 ne arată pentru Dobrogea.

	1890	1900	1911	La sută în 1911
Români	72.422	120.691	186.334	57.7
Bulgari	33.747	39.282	48.963	14.3
Tătari-Turci	42.538	39.490	35.922	10.8
Ruși-Lipoveni	22.046	26.953	34.254	10.0
Greci	7.493	9.105	8.459	2.6
Germani	3.993	8.751	8.490	2.6
Armeni	1.227	2.347	3.528	1.1
Ebrei	3.907	3.415	4.405	1.4
Diferiți	2.527	4.807	7.921	2.5
Total	189.939	261.490	333.275	100

Repeziunile cu care s'a înmulțit populația românească nu-i de loc surprinzătoare, căci trebuie să iut că Români au avut sarcina de a transforma această provincie - ruinată de Turci - într'un pământ prosper, bogat și modern.

III.— Când României i s'a luat Basarabia de sud (1878), dându-i-se în schimb Dobrogea, Români au găsit noua provincie în cea mai profundă mizerie și decadență: câmpii sterpe, sate nișezabile: orașe sărace; nu erau drăgușuri, nu existau școli, nu se găseau spitale... ci peste tot domina săracia, iar bolile bântuiau populația.

De n'ar fi să considerăm decât: construcția podului de fier de peste Dunăre, la Fetești-Cerna-voda (care poate și considerată ca una din cele mai gigantice din lume); — apoi caile ferate, refăcute în întregine între Cerna-Voda-Constanța; cele dintre Megidia-Ester și Megidia-Bazaric; șoselele moderne, macadamizate în toata provincia; — prefacerea orașului Constanța după modelul celor din occident: Construcția portului Constanța cu diguri, basine (care pot primi 15 vapoare mari în același timp), cu silozuri, depozite de petrol, gară, uzină, ateliere, magazine etc., încă ar fi o probă îndestulatoare, că spiritul de civilizație al României s'a implantat în

Dobrogea, și țara nu așovăit în fața sacrificiilor pe care le cereau lucrările de modernizare ale provinciei.

Inginerul francez *D-l Muzet*, vorbind de portul Constanța, scrie: «Instalațiile portului Constanța sunt dintre cele mai moderne: căt de departe ni se par ele față de concepțiile turcești» (*Le Monde Balkanique*). Un alt francez *D-l Paul Labbè* scrie «Lucrările infăptuite de Români sunt uimitoare și rezultatele activității lor sunt în adevăr magnifice» (*«La vivante Roumanie»*).

Guvernul român a dus opera civilizatoare până la capăt. A introdus în Dobrogea, o administrație după concepțiile ţării, călăuzit fiind de cel mai larg spirit de echitate față de toate populațiunile; a înființat servicii sanitare, cu instituții ranificante în toată provincia; a clădit spitale în principalele orașe; a instalat medici de districte și agenți sanitari pe la sate. Poliția și siguranța generală au curățit provincia de numeroase bande de tâlhari, care infițau și terorizau populația.

Numarul școalelor primare a spărit de la câteva în 1879, la 309 în 1910 și, pe lângă acestea, s-au înființat școli normale de învățători, școli profesionale; și s'a menținut și seminarul musulman din Medgidia, pe care guvernul român îl întreține.

Su băsăriile instituțiilor româ-

năști de civilizație, Dobrogea s'a ridicat cu pași repezi și pe terenul economic: producția agricolă a înflorit; creșterea vitezei este dintre cele mai însemnate; mori, industria variată prin orașe; fabrici de ciment și buloane la Cerna-voda; fabrici de țiglă, ceramică și cărămidă la Constanța, Medgidia și Cerna-voda; cariera de var și pietriș; exploatari de minereuri ca cea de aramă de la Altân-Tepe; mina de ocră de la Devcea; pescuitul din bălti a fost reglementat etc. etc., și, ca consecință, activitatea comercială a crescut în proporții vaste față de trecut.

In 1908, erau în Dobrogea 139 de bănci, pe lângă care se mai adăogă o serie întreagă de societăți cooperative pentru vânzarea productelor.

IV.— Dobrogea este cu adevărat importantă pentru România, nu numai pentru acontul de sacrificii făcute de țară în vederea modernizării acestei provincii, dar ea revine cu o importanță vitală față de desvoltarea ulterioară a țării.

Bulgaria posedă la Marea Neagră porturi foarte avantajoase pentru acostare, cum sunt Burgas și Varna; iar dela 1913 a mai căpătat ieșire la Marea Egee, pe unde este legată direct cu Mădžerata și restul oceanelor¹⁾.

România cu marea ei bogăție agricolă, cu petroliul, sarea, lemnenele sale etc., nu poate trăi fără a avea în să stăpânește un port, o ieșire la Mare; căci, dacă i-ar rămâne Dunărea, ca singura cale pentru navlu, comerțul ei ar fi blocat complet în timpul iernii, iar orașele Brăila și Galați ar trăi sub teama unei permanente amenințări, dacă Dobrogea ar fi a Bulgariei. România ar fi incătușată; comerțul și viața ei economică ar fi străințorate. Cum adevărul și dreptul la viață nu pot fi înăbușite, ar rezulta, natural, războiu și turburări perpetue în Balcani. România stăpâna pe drepturile ei istorice, conștientă de menirea ei civilizatoare, nu va șova în față oricărui nou sacrificiu pentru a-și menține drepturile sale integrate.

Jean Stoenescu-Dunăre

¹⁾ N. R. A fost!

ERATA

La pag. 11, rândul 19 de jos în sus, în loc de mai întâi,
să se citească mai apoi.

La pag. 112, rândul 11 de jos în sus, să se citească: și
luna și Apollo.

La pag. 113, în loc de 1907 să se citească 1917.
